

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Första kammaren.

Nr 4.

Torsdagen den 18 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1945/46, nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, samt nr 3, angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet även som allmänna förskottsstaterna I och II.

Statsverkspropositionen
m. m.
(Forts.)

Herr **Wahlund**: Då kammaren i går kväll åtskildes, hade diskussionen lämnat de centrala budgetproblemen och kommit in på skolfrågorna. Herr Oscar Olsson betraktade skolan ur lärarens synpunkt, och vad han främst kritiserade var väl, att klasserna voro för stora och att undervisningsschemat var för belastat. Herr Olsson appellerade till Målsmännens förening och Målsmanaföreningarnas riksförbund, och eftersom jag råkar vara ordförande i dessa sammanslutningar, känner jag mig uppkallad att säga några ord i skolfrågorna och ge några glimtar av hur en målsman ser på dessa frågor. Det är kanske inte alldeles ur vägen. Det är ju ytterst sällan målsmannasynpunkterna komma till uttryck i skoldiskussionen inom denna kammare — egendomligt nog, eftersom de flesta av kammarens ärade ledamöter väl äro eller ha varit målsmän.

När en målsman ser på skolan, gör han det från hemmets horisont. Han kommer främst i kontakt med skolan genom barnens hemarbete. Han ser hur dessa unga ofta ha en orimlig arbetsbelastning, hur de få arbeta till sent på kvällarna och kanske inte ens hinna med vad de skola, utan tvingas att fuska undan läxorna, någonting som ju inte är så nyttigt redan ur synpunkten av ungdomens etiska fostran.

Jag skulle här kunna anföra siffror över hur lång tid våra barn behöva använda för läxläsning och hemuppgifter, siffror hämtade från läkarna Herlitz och Hjärne, men jag skall avstå, därför att jag vet, att man ofta har en — kanske ibland överdriven — misstro mot läxläsningssstatistiken. Jag skall angripa problemet på ett annat sätt. Herrarna skola se, att jag så småningom kommer fram till just vad herr Oscar Olsson påtalade.

Vi skola utgå från sömnbehovet. Det kan fastställas fysiologiskt, och man kan lätt konstatera, hur mycket våra barn sova. I 6—12-årsåldern behöver ett barn sova 11½ timmar om dygnet, det äro läkarna överens om, men den herlitzska statistiken visar, att i verkligheten blir barnens sömn bara 10 timmar, alltså en och en halv timme för litet. I åldern 12—19 år ha vi ett sömnbehov av 10½ timmar och en verklig sömn av 10 timmar, alltså en brist på en halv timme. Det är ju inga nyheter för en målsman att våra barn få sova för litet. Vad skall man göra åt det? Jo, naturligtvis skicka barnen i säng tidigare på kvällarna, svaras det. Man tänker sig då närmast att utöka barnens sovtid på bekostnad av deras fritid.

Nu är jag i tillfälle att framlägga siffror, som inte äro publicerade, över barnens verkliga fritid. Den är 3,3 timmar i 6—12-årsåldern och 2,6 timmar i

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

12—19-årsåldern. Här finns minsann inte så mycket att ta. Skola vi ta av detta och lägga till sömnen, blir det inte mer än ett par timmar över. Så får man också betänka, att barn, enligt vad läkarna säga, och såsom alla förstå, måste ha en avspänning på en timme eller så före liggdags, för att sömnen inte skall bli orolig. Och den sista timmen, barnet är uppe, är minsann inte så effektiv ur arbetssynpunkt. Sedan återstår inte mer än någon timme till fri disposition för barnen. Men vi kunna komma överens om att det inte bara är så, att våra barn behöva mera sömn, de behöva också mera fritid än vad de nu ha. Detta inte minst ur uppfostringssynpunkt. Den uppfostran, barnen få genom umgänge med föräldrar, kamrater och syskon, är kanske en särskilt viktig del av barnens fostran, då vi ju i en demokratisk stat vilja, att våra unga i framtiden skola bli självständigt tänkande medborgare.

Vi måste alltså öka sömn- och fritid. Var skola vi då minska? Ja, vi kunna knappast minska på den tid, som åtgår till barnens måltider, till deras personliga hygien och — det gäller ju särskilt landsbygden — deras resor till och från skolan. Vi måste helt enkelt minska på skoltiden, och jag menar då inte bara tiden i skolan, utan också tiden till hemarbetena. Hur skall det gå till? Skolutredningen är inne på saken, och den har framkastat tanken, att vi skulle kunna minska på barnens ferier. Här vill jag rikta en varm vädjan till chefen för ecklesiastikdepartementet och till övriga här bestämmande: slå inte in på den vägen! Det finns andra möjligheter. Vilka då? Jo, just de, som herr Oscar Olsson anvisade i går. Den ena är att minska volymen på undervisningen. Den representerar, om man så vill säga, den casselska linjen. Jag vet, att professor Cassel gick till överdrift, men i stort sett hade han rätt. Det finns mycket, som man kan spara på skolschemat, även om det också finns mycket man skulle vilja lägga dit. Den andra vägen är att effektivisera undervisningen. Hur skall det ske? Ja, kungsvägen är här att minska barnantalet i klasserna.

Kammaren ser, att jag ur helt andra synpunkter än dem, herr Oscar Olsson anlade, kommer till precis samma resultat som han. Det är rätt naturligt, att lärare och målsmän bli överens, här som i andra frågor. De ha samma mål: barnens bästa. De ha samma uppgift: att fostra våra unga till samhällsnyttiga medborgare.

Herr Oscar Olsson drog också upp ett annat problem. Det var frågan om undervisningsmöjligheternas demokratisering och då särskilt frågan om att bereda landsbygdsungdomen möjligheter till högre praktisk och teoretisk undervisning. Det är en fråga, som utomordentligt väl lämpar sig just för en remissdebatt. Det är en allmän, en viktig principiell fråga. Det är synd, att min gamle, gode vän herr Fredrik Ström inte är här just nu, annars skulle jag presentera den frågan som ett smakprov på bondeförbundets idépolitik, så att han fick avgöra, om vår åskådning härvidlag var högerbetonad eller eventuellt socialdemokratisk.

Denna fråga tycktes, om jag inte alldeles misstar mig, herr Oscar Olsson kanske i någon mån underskatta. Han sade åtminstone: »Vi få även tänka på de normalt begåvade barnen!» Ja, det tycker jag också. Men det kan hända, att det är så, att mitt intresse för denna fråga ligger någon värmegrad över herr Oscar Olssons.

Vi kanske komma ihåg, att denna fråga spelade en viktig roll under fjolårets remissdebatt. Det var vår nu bortgångne, oförglömlige kamrat Arthur Engberg, som tog upp den, och sedan diskuterades den av herr Pauli och av många andra. Jag vill hävda, att denna fråga är vår viktigaste skolfråga just nu. Ja, jag vill gå så långt, att jag säger, att kravet på »allas rätt till utbildning» är det viktigaste orealiserade demokratiska kravet i våra dagars samhälle.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Vi tala ofta stolta ord om vår svenska demokrati, särskilt i utrikesdebatter, och mera nu än för några år sedan. Kanske skulle vi någon gång kunna få en stund över till självvranssakan: hur står det till med vår svenska demokrati? Ja, vi ha politisk demokrati, vi ha likhet vid valurnan: varje man och varje kvinna en röst. Vi ha rättslig demokrati, allas likhet inför lagen. Det återstår bara småjusteringar på vägen till vad vi uppfatta som rättsväsendets fullständiga demokratisering. Och vi börja alltmer att få ekonomisk demokrati, ekonomisk jämlikhet. Väl återstår det mycket, som herr förste vice talmannen här sade i går, då det gäller att åstadkomma en utjämning mellan landsbygd och stad, mellan jordbruksnäringen och stadsnäringarna, det visar inte minst den flyttningsström, som rinner strid från landsbygd till stad. Men det har dock även här skett en ekonomisk utjämning. Och det har, framför allt om vi se på förhållandena under den senaste generationen, pågått en utjämning mellan olika horisontella skikt i vårt samhälle, mellan olika samhällslager. Den fattige har det i våra dagars samhälle långt bättre än förut. Om vi gå igenom den sociala huvudtiteln, skymta vi bakom de torra siffrorna ett socialt välfärdssystem, som i många hänseenden är föredömligt, även om det brister i mångt. Och vi finna i statsverkspropositionen, vad vi visste förut, att de höga inkomsterna och de stora förmögenheterna kraftigt topphuggas genom beskattningen. Det har skett en utjämning ekonomiskt sett i vårt samhälle under den senaste generationen. Man kan diskutera, om denna utjämning bör fortsätta; herr Linderot och andra vilja det. Andra åter säga, att nu har denna utjämning gått för långt. Den frågan skall jag inte diskutera, jag skall bara konstatera, att i inget samhälle kan det bli full ekonomisk likställighet. I varje samhälle, där det är arbetsfördelning, måste vissa sysselsättningar vara mera eftersträfvansvärda än andra. Även i ett demokratiskt samhälle måste det finnas tusen och en nyckelposter, som tillföra innehavaren större inflytande än andra. Men då är det väl ett viktigt demokratiskt krav, att vägen till dessa nyckelposter — denna väg, som i huvudsak går över utbildningen — skall vara lika framkomlig för alla, att barnet, där det ligger i vagnan, skall ha samma möjligheter att, som det heter, komma fram i livet, oavsett om vagnan befinner sig på landsbygden eller i staden, i fattigmans hem eller i rikemans hem.

Det är dåligt ställt i det hänseendet i våra dagars Sverige. Skolutredningen är i viss mån inne på saken, men jag vill komplettera dess uppgifter med några statistiska data. Jag skall gripa ut en grupp, som i vår officiella statistik betecknas såsom större företagare och likställda. Det är vår ekonomiska överklass, skulle man litet schematiskt kunna säga. Ur denna klass kommer bara 1½ % av våra folkskoleutbildade, men gå vi till studenterna, finna vi, att 26 % av dem komma ur den klassen. Detta är ju en våldsam skillnad, och den kan icke förklaras genom olika intelligensnivå hos barnen i de olika samhällsskikten. Nej, förklaringen är denna: möjligheten att få utbildning betingas i vårt samhälle icke av de ungas inneboende egenskaper, utan av pappans plånbok eller pappans mantalsskrivningsort.

Ett par siffror till! Vi bryta ut gruppen hantverkare och arbetare, de bredare lagren av vårt folk. Ur den gruppen komma 66 % av våra folkskoleutbildade, men av studenterna komma därifrån bara 10½ %. Gå vi till högskolestudenterna, finna vi, att 10 % komma från gruppen hantverkare och arbetare. Men där böra vi skala bort dem, som ha sitt föräldrahem på högskoleorten; de ha ju relativt lätt att studera. Se vi på de andra, de, som måste inackorderas på universitets- eller högskoleorten, finna vi, att bland dem bara ett par procent komma från gruppen hantverkare och arbetare mot 66 % bland de folkskoleutbildade.

Det är självklart, att någonting här måste göras. Vi påträffade här sist en

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ytterligare, om jag så får säga, geografisk spärr för möjligheten att komma till utbildning. Det gäller landsbygdsungdomens möjligheter att få utbildning, vilken just behandlas i statsverkspropositionen. Arthur Engberg talade om denna geografiska spärr förra gången vi hade remissdebatt. Han sade ungefär så här. Det kostar 1 200 kronor om året att inackordera en pojke eller en flicka i en läroverksstad och dessa 1 200 kronor kunna de allra flesta inte komma ut med. Jag skulle vilja tillägga: inte ens, om det bara gäller ett barn, mycket mindre då det är fråga om en flerbarnsfamilj. Vi kunna tryggt konstatera, att de, som inte bo på samma ort som den, där en undervisningsanstalt är belägen, i de allra flesta fall inte ha möjlighet att sätta sina barn i skolan.

Över 50 % av vårt folk lever på orter, som ligga utanför gymnasiernas räjong och måste alltså, om man vill låta en pojke eller en flicka studera vid ett gymnasium, inackordera honom eller henne å gymnasieorten. Detta innebär, att över hälften av vår svenska ungdom är praktiskt taget utestängd från möjligheten att vid ett gymnasium nå fram till studentexamen.

Här talar jag om den teoretiska utbildningen. Precis samma förhållanden gälla beträffande den praktiska. Låt mig bara nämna ett par belysande siffror. Jag tar dem från den lägre lantbruksundervisningen. Om vi se på elevstocken vid våra lantmannaskolor, lanthushållsskolor och lantbruksskolor, visar det sig, att en större familjejordbrukare har sina barn vid dessa skolor nio gånger så ofta som en lantarbetare och fyra gånger så ofta som en småbrukare.

Det är självklart, att här behövas åtgärder. Och vilka? Det behöver jag inte nu tala om, ty skolutredningen har presenterat en förteckning över de åtgärder, som här äro möjliga. Det är stipendier, det är räntefria studielån, det är internatskolor och mycket annat, och jag skulle till skolutredningens förteckning vilja lägga ännu en sak: barnbidrag, som få behållas, så länge barnen studera.

Det representerar naturligtvis ett föräldraintresse, att sådana här reformer genomföras. Vi måste ur föräldrarnas synpunkt säga, att det måste bli slut med den ideologi, som innebär, att den som skaffar sig barn måste sänka sin levnadsstandard avsevärt och att om vederbörande befinner sig i de lägsta inkomstskikten, resultatet blir fattigdom, ja fattigvård. Jag blir i tillfälle att senare under riksdagen återkomma till dessa ting, men jag säger nu, att det måste bli slut med den ideologi, som innebär, att om föräldrarna envisas att låta en duktig pojke eller flicka studera, då skall det minsann ställa sig dyrt.

Hithörande reformer komma naturligtvis att kosta stora pengar. Det är upptaget två miljoner i statsverkspropositionen till studiehjälp åt landsbygdsungdom, och det konstaterar jag liksom tidigare Elon Andersson och andra med mycket stor tillfredsställelse, men jag är också övertygad om att chefen för ecklesiastikdepartementet anser liksom jag, att dessa två miljoner bara äro en början. Vi få, som sagt, räkna med att dessa åtgärder komma att kosta pengar, men det är i så fall väl placerade pengar. Professor Myrdal sade i går, att vad vi placera exempelvis på utbildningskontot får anses som en räntabel utgift.

Utgifter för undervisningsmöjligheternas demokratisering äro räntabla också ur en annan synpunkt. Jag vill påpeka, att särskilt som befolkningsutvecklingen i produktionsåldrarna nu kommer att gestalta sig, är det nödvändigare än någonsin att hushålla med folkmaterialiet och att taga till vara de praktiska och teoretiska begåvningarna, var de än finnas. Man måste ersätta kvantitet med kvalitet.

Låt mig allra sist här bara nämna ett exempel för att åskådliggöra, vad jag menar: Nathan Söderblom. Att han blev vad han blev, berodde på att en fattig komminister i en landsbygdsända drog åt svångremmen och drog åt den hårt. Men det är minsann ingenting, som man skall överlämna åt det privata initia-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tivet eller åt slumpen, att taga vara på våra begåvningar, var de än finnas, om det så är på landsbygden eller i fattigmans hem.

Jag vill sluta här, herr talman, och jag vill till sist uttrycka min tillfredsställelse över att jag, delvis genom herr Oscar Olssons tillskyndan, blivit i tillfälle att tala om detta problem. Jag vill sluta med att säga — och jag tvekar inte att här använda starka ord — att vi måste komma till rätta med den rovdrift med vårt folkmaterial, som lämnar större delen av Sveriges ungdom utanför begåvningsurvalet.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Det sades under gårdagens många meningsskiften åtskilligt, som det kunde vara anledning att komma tillbaka till i dag. Det allra mesta skall jag gå förbi, men jag vill stanna vid ett par saker.

Finansministerns inlägg rörde ju en central punkt i dagens frågeställningar, och vi lyssnade alla med mycken uppmärksamhet till detta anförande. Det har såvitt jag förstår fattats på olika sätt. Somliga mena, att finansministern sökte töja sig fri från lönepolitikens och lönespärrens tvångströja, och de tolka i enlighet härmed hans framställning, som om den vore en avi till fackföreningsrörelsen att inte vara för ängslig i sina lönekrav. Det finns en annan tolkning, nämligen den, att finansministern egentligen ville avvakta händelserna och få lönestriderna att mogna för att sedan eventuellt ingripa med de ytterligare medel, som kunna stå regeringen till buds. I vilket fall som helst röjer sig ju här en viss återhållsamhet, som jag för min del inte kan lasta. Jag har inte någon överdriven tilltro till den statliga tvångsmakten såsom ett ofelbart frälsningsmedel, när det gäller ekonomiska konflikter och ekonomiska mellanhandanden, och jag tror, att det kan vara anledning att i denna tid, när lönediktaturen liksom annan diktatur har blivit så populär, erinra om den avtalsfrihet, som dock för inte så länge sedan uppfattades såsom ett axiom av arbetsmarknadens båda parter.

Jag fäste mig också vid ett uttalande av statsministern, vilket jag tyckte fick en i viss mån olustig karaktär. Det föreföll, som om han hade blivit otålig — och det händer ju inte så sällan — över att en talare i denna kammare hade dristat sig att säga ett ord om den inbördes lojaliteten och om samlingsregeringens förutsättningar. Statsministern lät förstå, att den saken inte lämpligen kunde diskuteras här, utan att den hörde regeringen och partiledningarna till. Vi känna ju igen tankegången, och vi känna igen statsministerns förkärlek för de slutna och små konklaverna. Men om hans ord skola fattas så, att han menar — och jag kan inte fatta dem på annat sätt — att riksdagen inte har någon behörighet i dessa ämnen, då måste jag inlägga en gensaga. Regeringen må dryfta hithörande frågor så mycket den vill, men någon befogenhet att sätta en gräns för diskussionen i riksdagens kamrar har den icke, och någon sådan kunna vi inte tillerkänna den. Var i all världen, frågar jag, skulle väl sådana problem som dessa diskuteras om inte i den svenska folkrepresentationen? Det förefaller mig så mycket angelägnare, att det sker, som det är uppenbart, att ett och annat blir osagt i de inre rådslagen, vilket icke borde bli osagt.

Jag tror det är på tiden, herr talman, att vi dra upp rullgardinerna, att vi flytta den politiska diskussionen ur de skumma lyorna ut i dagsljuset.

Det var ett annat ämne, som jag också lade märke till under gårdagens debatter. Jag fäste mig vid att många talare lade i dagen en utpräglad olust och ett stort missmod, när talet föll på den fred, som vi ju alla se fram emot. En talare, jag vill minnas det var herr andre vice talmannen, förklarade, att freden kommer att bli mycket farligare för oss än kriget, och en annan talare målade i livliga färger alla de vedermödor, som skulle komma att möta oss, när freden en gång bröt ut. Det är möjligt, att dessa bekymmer äro mycket

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

statsmannamässiga och mycket framsynta, men är det alldeles otillåtet att alltjämt glädja sig en smula över möjligheten till att det ännu en gång skall bli fred i världen? Är det alldeles otillåtet att erinra om att freden, när den än kommer och hur den än blir, dock kommer att inrymma ofantligt mycket större möjligheter för det skapande arbetet än kriget gör, att den kommer att ge oss tillbaka en smula av den anständighet i den mänskliga samlevnaden, som gått förlorad, en smula av frihet och rättvisa. Jag tycker inte det är snällt av dessa talare att försöka beröva oss även detta anspråkslösa glädjeämne, allra helst som man inte vet, hur länge vi få behålla ett glädjeämne, nämligen den nuvarande samlingsregeringen.

Det sades en del även om den saken, trots statsministerns avvärjande uttalanden. Jag skall inte orda vidlyftigt, men något får jag kanske säga.

Det förtäljes i den grekiska gudasagan om en världshärskare, som hade den fula vanan att uppsluka sina egna avkomlingar. Det hade blivit honom förut sagt, att han skulle störtas från sitt välde av sina söner, och för att förekomma denna smälek, rörde han dem ur vägen. Det hjälpte nu inte så mycket, ty vedergällningen nådde även honom. Det förefaller, som om den svenska samlingsregeringen tillämpade en snarlik metod. Den föryngrar sig genom ideliga ministerskiften. Det är med den som med kejsar Wilhelm, som enligt folktraditionen bytte skjortor ideligen, ideligen. I höstas föreföll det ett slag, som om den var betänkt på att ge upp, men sedan fick den en ny ecklesiastikminister och nu ser det ut, som om vi skulle få behålla den.

Jag ser mot denna eventualitet med mycket jämnmod. Jag delar finansministerns uppfattning därutinnan att den utrikespolitiska situationen har förbättrats. Den har förbättrats ända därhän att samlingsregeringens avgång ur denna synpunkt icke framstår såsom absolut nödvändig. Man följer dess sär-egna framfärd med mycket mindre oro än exempelvis för två år sedan under transiteringsneutralitetens dagar. Därmed är inte sagt, att ett regeringsskifte skulle bli en landsolycka. Men väl må det vara sagt, att man ser framåt mot samlingsregeringens fortsatta öden med stor likgiltighet.

Tills vidare får man väl hålla sig till att den fördröjda freden har fördröjt även dess hädanfärd. Vi böra följaktligen kunna räkna med att den fortfarande någon tid framåt får bruk för sina talanger som levnadskonstnär. Men har egentligen någon svensk regering med sådan framgång uppträtt i rollen av omständigheternas ödmjukaste tjänare?

Se vi tillbaka på den offentliga debatten i landet under kriget, är det lätt att urskilja två jämnlöpande meningsriktningar, den ena med fäste inom regeringen, den andra med fäste delvis inom riksdagspartierna men framför allt inom pressen. Den ena har fört en medgörlighetens politik, som har sökt lösningen av förefallande svårigheter i eftergifter mot främmande anspråk. Den andra riktningen har alltid hävdat nödvändigheten av en fast nationell motståndsvilja. Den ena har framställt sig själv såsom opartisk, neutral och ointresserad av krigets utgång, den andra har haft alla sympatier hos de makter, som bekämpat den tyska nazismen. Den ena har sökt frälsningen i den nationella isoleringen, man kan nästan säga i den nationella självtillräckligheten, den andra har envist erinrat om våra internationella förpliktelser och framför allt om våra förpliktelser mot grannländerna.

Det märkliga med detta meningsskifte är, att det har kännetecknats av en fortsatt, aldrig avbruten reträtt ifrån den ena partens sida. Regeringen har, kan man säga, undan för undan tillägnat sig den uppfattning, som drivits av kritikerna och vedersakarna. Det märktes redan under finska vinterkriget. När det slutade, hade regeringen accepterat praktiskt taget alla de krav, som framförts av dess vedersakare. Det tog litet längre tid att övertyga den om trans-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

iteringsneutralitetens oförenlighet med svenska intressen, men även det lyckades så småningom. Sedan dess har en lång rad av tvistefrågor lösts på samma tillfredsställande sätt. Jag ber att bara få erinra om upplösningslagen, striderna i tryckfrihetsfrågan, om transportförbudet, om kurirtrafiken, om krediterna till Tyskland, om behandlingen av politiska flyktingar o. s. v., för att nu endast taga några exempel. Längs hela linjen har marschriktningen angivits icke av de officiella signalerna, utan av den nagelfarande kritiken. Man kan därav lätteligen sluta, hur pass väl denna kritik motsvarat det ofta framställda kravet, att den skulle vara positiv, saklig och konstruktiv.

Men man måste ju också säga sig, att vår lyckosamma politik i stor utsträckning bestått i en mer eller mindre energisk självförnekelse ifrån regeringens sida. Den har lagt i dagen en emellanåt något senfärdig och ibland olustig men dock ganska konsekvent följsamhet gentemot de krav, som ha framställts utifrån. Det har sagts, att detta egentligen var en beräknande anpassning efter växlingarna i krigslyckan, men det är en tolkning, som bestämt bestritts från regeringens egen sida. Därför tvingas man över till den andra förklaringen, nämligen att regeringen låtit sig övertygas av de argument, som framförts mot dess egna förvillelser. Hur som helst är regeringen tydligen inte någon samling av ståndaktiga tennsoldater, och det är ju en god sak.

Jag skulle nu vilja säga ett par ord om vissa aktuella frågor i förhoppning att den mottaglighet och följsamhet, som regeringen lagt i dagen, inte skall vara uttömd med den tilltagande åldern. Vad jag har att säga, berör delvis frågor, som redan avhandlades i går, och jag skall därför fatta mig så kort som möjligt. Det gäller dock egentligen bara ett spörsmål, och att jag kommer tillbaka till detta beror på, att diskussionen i går knappast ledde fram till något slutgiltigt resultat.

Vi lyssnade alla, såsom vi brukar göra med uppmärksamhet till det sakliga och upplysande anförande, som justitieministern höll. Han kom därvid bl. a. in på frågan om tvångsmedelslagen. Men han gled mycket lätt förbi saken, mycket lättare, förefaller det mig, än vad ämnets vikt egentligen berättigar till. Jag tillät mig att i föl motionsledes vidröra denna angelägenhet. Jag föreslog, att vi skulle be justitieombudsmannen om en utredning om tvångsmedelslagens tillämpning. Denna utredning har nu kommit till stånd, och envar kan ta del av den i justitieombudsmannens berättelse. Givetvis får man inte där veta allt om hithörande ting, utan i själva verket rätt litet. Men man får i varje fall veta så mycket som att förhållandena äro djupt otillfredsställande. I föl sysslade första lagutskottet rätt ingående med en närliggande fråga, nämligen den om spionerilagstiftningen och dess verkningar. Det blev inom parentes sagt ett utmärkt exempel på nyttan och värdet av den parlamentariska kontrollen, när den verkligen bedrives med allvar och eftertryck. På utskottets initiativ — jag vill inte förbigå att bakom detta initiativ låg ett annat initiativ från en enskild mycket framstående ledamot av denna kammare, som lagt i dagen ett stort intresse för dessa ting — fingo vi till stånd en betydelsefull ändring i hithörande förhållanden, som jag tror att vi nu äro ense om var mycket lycklig. Det visade sig nämligen, att lagen hade blivit tillämpad på ett helt annat sätt än riksdagen hade avsett.

Såvitt jag förstår, ligger saken till precis på samma sätt beträffande tvångsmedelslagen. Även den har kommit att tillämpas på ett helt annat sätt än riksdagen avsett. När riksdagen i en hastig vändning beslutade denna lag, avsåg den utan tvivel att sätta polisen i stånd att med större effektivitet bedriva sin verksamhet för uppdagande av vissa svåråtkomliga brott. Vad man först och främst hade i tankarna var att komma åt personer, som lämnade upplysningar

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

om fartygs avgång och destinationsort för att på det sättet betjäna den tyska krigsmakten och dess intressen. Vad få vi emellertid nu veta av justitieombudsmannans berättelse? Jo, visserligen har lagen använts även för detta syfte, men den har också, och i stor utsträckning, utnyttjats för helt andra syften, som säkerligen ligga vid sidan om riksdagens intentioner. Vi få veta, att man regelbundet granskat t. ex. de värnpliktigas korrespondens, etablerat en reguljär brevcensur beträffande all utlandspost samt posten till och från flyktinglägren o. s. v. Nog måste man säga, att det är upprörande, att man sätter värnpliktiga, som inkallats till militär tjänstgöring, i samma kategori som människor, som äro misstänkta för brott emot strafflagens 8 och 19 kap. Nog bör det väl ändå göras någon skillnad emellan dessa två grupper!

Såvitt jag förstår är felet — det vill jag betona — inte uteslutande polisens och säkerhetstjänstens och det sätt på vilket denna lag tillämpats, utan felet går tillbaka till en allvarlig brist i lagens konstruktion. Man har där sökt tillgodose två intressen, som icke lämpligen kunna eller böra tillgodoses genom en och samma lag. Man har dels försökt att öka polisens befogenheter och dess rörelsefrihet, när det gäller uppdagande av vissa allvarliga brott, dels också sökt tillgodose samhällets intresse av en ökad förtegenhet ifrån medborgarnas sida under en farofylld tid. Detta är två saker, som man borde hålla isär, vilket ju också alldeles tydligt framgår av den omständigheten, att lagen faktiskt i den mån den tillgodoser det ena intresset måste bli ineffektiv beträffande det andra. Om man vill lära människorna att hålla tyst med saker och ting, som böra hemlighållas, är det icke lämpligt att inrätta en hemlig postcensur och en hemlig telefonövervakning. Då få människorna aldrig veta, när de syndat i dessa avseenden. De få inte ens veta, att de äro övervakade. Vill man tillgodose ett sådant samhällsintresse, bör man göra censuren öppen och omedelbart erinra de felande om att de prata bredvid munnen, att det och det bör man hålla tyst med.

Samtidigt är det emellertid tydligt, att lagen blivit ineffektiv även i ett annat avseende. Hela övervakningen har fått en sådan omfattning, att alla människor nu veta, hur den går till och vilka medel polisen använder för att komma brottslingar på spåren. De som verkligen ha något intresse av att frigöra sig från polisens övervakning kunna mycket lätt göra det, och göra det säkerligen också, utan att det bereder dem några svårigheter. Jag förmenar därför att lagen undan för undan blivit allt mera otjänlig för de syften, som ursprungligen uppställdes, och jag hemställer, att Kungl. Maj:t inte måtte framlägga något nytt förslag om lagens förlängning. Jag är fullt medveten om att jag i fjol lät mig övertygas av de skäl, som mycket energiskt framfördes i första lagutskottet, och då här i kammaren uttalade den meningen, att vi nog finge räkna med nödvändigheten att behålla lagen. Men när man nu ser, hur litet den egentligen är värd, måste jag säga, att jag mer och mer bringats över till den uppfattningen, att lagen är onödig. Skulle regeringen det oaktat anse sig nödsakad att framlägga ett förslag om lagens förlängning, förefaller det mig absolut nödvändigt, att den underkastas en genomgripande omarbeting i andra paragrafen.

Medan jag är inne på detta ämne om tvångsmedelslagen, polisen o. s. v., skulle jag, herr talman, bra gärna vilja säga ett par ord som angå inte lagen, men polisen. Det förekommer, som jag tror att alla ha lagt märke till, mycket ofta i pressen klagomål över polisens förhörsmetoder. Man klagar över misshandel av anhållna, olämpligt förfarande vid förundersökningarna o. s. v. Det händer ibland, att dessa klagomål leda till undersökningar, men det är ytterst sällan som dessa klarlägga vad som verkligen har förevarit, och ännu mera sällan som någon av de utpekade fälles till ansvar. Det är ju inte så lätt att

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

förebringa bevisning i dessa fall. De enda som varit närvarande äro polisen och den anhållne eller misstänkte, och då finns det ju inte några ojäviga vittnen. Men därmed är inte sagt, att icke verkliga missförhållanden kunna vara för handen och att klagomålen mycket ofta kunna vara befogade. Förundersökningen har länge varit — det äro vi alla medvetna om — en av de allra svagaste punkterna i den svenska rättsskipningen.

Under höstens lopp har det i Göteborg förekommit ett fall av denna beskaffenhet, som väckt mycket stort uppseende på platsen. Det gick till på det sättet, att polisen för att skaffa täckande bevisning i ett kristidsmål anlidade en ung dam, som genom att falskeligen utgiva sig som spekulant på kuponger för ransonerade varor lyckades förmå personer att begå handlingar, som falla under lagens bestämmelser. Domen är överklagad och saken ligger nu hos hovrätten. Till handlingarna finnes fogad en redogörelse för den behandling, som en av de dömda blivit utsatt för från polisens sida. Jag måste säga, att om hälften av detta är sant, har förhöret bedrivits på ett ytterst olämpligt sätt.

Jag kan, herr talman, inte frigöra mig från intrycket att den svenska polisen inte följt med i utvecklingen, när det gäller praxis i dessa fall. Jag tror, att det har dröjt sig kvar en förkärlek för det inkvisitoriska förfarandet, som inte alls stämmer med vår uppfattning om hur dessa ting skola handläggas. Det är enligt min mening ytterst nödvändigt, att vi försöka få en ändring till stånd i dessa förhållanden.

Man kan naturligtvis hänvisa till att vi redan nu ha en kontroll, t. ex. genom justitiekanslern, som skall utöva tillsyn över rättsskipningen. Det fall, som jag nyss berörde, ligger under hans handläggning, och vi få väl hoppas att han så småningom skall komma till ett resultat i saken. Men om det är riktigt, vilket jag tror att det är, att det faktiskt fortfarande råder allvarliga missförhållanden beträffande förundersökningen, visar ju detta att den kontroll, som justitiekanslern utövat, icke har varit effektiv, utan behöver byggas ut.

Vidare kan man hänvisa till den nya rättegångsordningen. Där finns ju ett och annat nytt beträffande förundersökningen. Bl. a. kommer en anhållen person, så snart den nya rättegångsordningen träder i kraft, att få rätt att anlita rättsligt biträde även under polisförhöret. Det är naturligtvis en god sak, men jag ber att få erinra om att medan rättegångsordningen ännu var under förberedelse, framfördes allvarliga invändningar ifrån advokathåll mot hithörande bestämmelser såsom bristfälliga och icke tillfyllestgörande. Man höll före, att även med de nya bestämmelserna skulle de misstänkta lätteligen kunna utsättas för rättsförluster och maktmissbruk ifrån polisens sida. Jag tror därför, att man gör rätt i att inte lita uteslutande till den nya rättegångsordningen. På papperet var ju allt bra redan förut, men det var i tillsynen det brast. Därför tillåter jag mig nu att hemställa om en aktivisering av den kontroll, som på detta område utövas. Jag sätter samtidigt i fråga, huruvida det inte från justitieministerns sida borde komma ett eftertryckligt underkännande av den uppfattningen, att provokatoriska metoder skulle vara lagligen tillåtna i detta land.

Jag nämnde, herr talman, nyss något om den prövning, som skulle ligga däri att vi kanske ännu en tid få behålla vår nuvarande regering. Det är naturligtvis en mycket ringa prövning, icke minst om man jämför den med de olyckor som drabbat våra grannländer genom krigets förlängning och fredens ofrånkomlighet. Jag tror, att vi skulle göra rätt i att i dessa debatter icke uppehålla oss uteslutande vid våra egna angelägenheter, utan ägna en tanke även åt våra grannländer. Det förefaller ju vara skrivet i ödets bok, att ingenting

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

skall bli dem besparat i denna svåra prövningens tid. I jämbredd med grannfolkens olyckor växa också våra egna förpliktelser. Det vore bra, om detta kunde komma till ett övertygande uttryck i våra meningsskiften.

Vi ha här att tänka bl. a. på flyktingarna och deras förhållanden. Socialministern upplyste oss i går, att vi här i landet bedriva en mycket human flyktingpolitik, säkerligen den mest humana som något land bedrivit. Jag vet inte, om han hänförde detta omdöme enbart till krigstiden eller även till tiden före kriget. Gå vi tillbaka till tiden före år 1939, kan jag inte utan vidare skriva under det. Jag tror, att vi då i åtskilliga avseenden drevo en politik, som vi efteråt ha svårt att försvara. Men så mycket vill jag ge honom rätt i, att förhållandena på detta område blivit ofantligt mycket bättre och att det, såvitt jag förstår, för närvarande inte är så mycket mera att göra för att få det dragligare för dessa gäster. Men vi skola icke föreställa oss, att de här i landet framleva en lugn, lycklig och sorgfri tillvaro. Det förhåller sig inte alls så. Alla dessa människor äro alltjämt utsatta för utomordentligt svåra psykiska påfrestningar. Man behöver bara tänka på människor, som den ena kvällen kanske tillbringa en vederkvickelsens stund med sina vänner här i landet och som nästa dag kanhända få ett meddelande om att Gestapo gjort ett besök i deras hem i Danmark eller Norge, att en syster eller bror blivit kallad till förhör och att den eller den försvunnit. Vi veta alla, vad sådana meddelanden betyda. I jämförelse med dem är ett dödsbud en mycket ringa prövning.

När vi skola bestämma oss för, hur vi skola handla gentemot dessa människor, förefaller det mig, som om vi ständigt borde ha i åtanke, att de inte reagera och inte i alla avseenden kunna reagera så som människor som leva under normala förhållanden. De äro utsatta för sådana påfrestningar, att de äro berättigade till en helt annan hänsyn.

Det är ett allbekant faktum, att alla förbindelser över gränsen av ockupationsmakten i Danmark och Norge betraktas som ytterst allvarliga förbrytelser. Det är också bekant, att alla sådana förbindelser övervakas på det allra noggrannaste och att man för den sakens skull betjänar sig av en underjordisk spionageverksamhet, som är förlagd även till svenskt territorium. Det är inte bara svenska angivare och danska eller norska quislingar, som här gå ockupationsmakten till handa. Även om vi burade in alla Paulsöner i detta land och deras närmaste meningsfränder, skulle flyktingsspionaget ändå fortgå, därför att det omhänderhas av en organisation, som sträcker sig också till vårt land, nämligen den tyska hemliga polisorganisationen. Så länge vi här i landet tolerera representanter för det tyska Gestapo, så länge utsätta vi också hemmfronten i Danmark och Norge för fruktansvärda hemsökelse.

Slutsatsen härav förefaller mig klar och otvetydig. Gestapo måste ut ur landet. Vi äro icke försvarade med att låta dessa skumraskfigurer fortsätta att operera inom Sveriges gränser och på svensk mark. Det är en nationell hederssak att vi göra oss fria ifrån detta anhang. Jag föreställer mig, att detta också låter sig göra. Ha de kommit hit, ha de gjort det med den svenska statsmaktens begivande, men ett sådant tillstånd kan, om det en gång har givits, också återtas, jag föreställer mig att den svenska säkerhetstjänsten med de utomordentliga befogenheter, som den numera har, dock har uträttat så pass mycket, att den förtecknat och registrerat de personer, som i detta sammanhang kunna komma i fråga.

Det bör dock vid detta laget ha gått upp för oss alla, att det inte är möjligt att upprätthålla normala förbindelser med den tyska nazismen och samtidigt behålla aktningen för sig själv. Både i denna kammare och utanför talar man ofta om att vi måste iaktta asylrättens förpliktelser, och detta inte bara mot nazismens offer, utan också mot dess sympatisörer och meningsfränder. Det är

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

en uppfattning som alls inte kan godtas. Det är inte möjligt att räkna med den tyska nazismen som en meningsriktning bland alla andra; den är överhuvud taget inte en meningsriktning. Den tyska nazismen är en organisation, en sammansvärjning, och den mest skräckinjagande sammansvärjning, som världshistorien någonsin uppvisat, mot folkens och människornas frihet. Det säger sig självt att vi inte gentemot den kunna tillämpa samma grundsatser som gentemot åskådningar och meningsriktningar i ett demokratiskt samhälle. Man kan inte lämna kriminaliteten någon asylrätt och inte heller den tyska nazismen.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall inte för min del gå in på någon polemik mot den föregående ärade talaren i de frågor som han i huvudsak har berört. Det skulle föra alltför långt och tvinga mig till ett tal, som åtminstone skulle bli lika långt som det som han själv har hållit. Det enda som jag vill yttra mig om är frågan, huruvida den svenska flyktingpolitiken före världskrigets utbrott var human eller inte.

Det är en fråga som inte utan vidare kan besvaras. Det som utmärkte den svenska politiken gentemot vissa sorter av flyktingar före världskriget — jag måste säga inte bara före kriget utan också åtminstone under de två första åren av kriget — var att man hade en restriktiv viseringspolitik. Den innebar att man av flera skäl icke utan vidare mottog de mycket stora mängder av personer, som ville söka sig hit till Sverige. Det är ingenting att sticka under stol med att det huvudsakligen var förföljda judar, som gärna ville ernå en fristad här i landet och som därför i massor sökte att få komma hit. Det är riktigt att man då var mycket obenägen att ta emot något större antal av sådana som voro förföljda i sina hemländer därför att de voro judar. Men även om det på den punkten kan ha rätt och naturligtvis kommer att råda mycket delade meningar, huruvida denna restriktiva politik var befogad eller inte, så vill jag att man inte skall glömma, att det här i landet finns mosaiska församlingar, och jag vågar försäkra kammarens ledamöter, att den svenska regeringen, då det gällde att släppa in judar i landet, var åtminstone lika generös som den mosaiska församlingen i Stockholm. Jag vill bara att detta också skall antecknas till protokollet.

Jag vet ingenting annat som kan belysa frågan huruvida man kan säga, att flyktingpolitiken före världskriget och under de två första krigsåren var inhuman. Mig veterligt mottogo vi här i landet dem som betraktades som politiska flyktingar. Det var litet svårt för dem att få arbetstillstånd, men det blev i varje fall praktiskt taget alltid sörjt för deras uppehälle, låt vara ett mycket nödortfittigt sådant. Vi hade före år 1939, om jag minns rätt, ett flyktingklientel på inte mer än högst tre, fyra tusen personer, och ett mycket stort antal av dem hade arbete, även om somliga fingo försörjas av olika hjälporganisationer.

Skall man finna ingrepp mot flyktingar av mera allvarlig karaktär, får man faktiskt gå till den egentliga kommunistkräckens dagar, då ett inte så förfärligt stort men i varje fall ett visst antal flyktingar blevo inspärrade därför att de voro kommunister. De fingo som bekant sitta i förvar mycket länge. Jag vill inte nu närmare ingå på dessa ting. Jag har mer än en gång offentligt givit uttryck åt den uppfattningen, att där förekommo mycket allvarliga missgrepp, och jag beklagar djupt, att de inte blevo rättade tidigare än som skedde.

Ordet lämnades här efter för kort genmäle till herr **Petersson, Knut**, som anförde: Herr talman! Den fråga jag tog upp var, huruvida det var riktigt att beteckna den svenska flyktingpolitiken även sådan den praktiserades före

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kriget såsom mera human än flyktingpolitiken i något annat land. Det gällde alltså en jämförelse mellan vår politik och andra länders politik, och jag tror inte att man kan säga, att vi då tillämpade generösare principer gentemot flyktingar än något annat land. Jag tror exempelvis att flyktingpolitiken i Schweiz under 1930-talet mycket väl kan tåla en jämförelse med vår egen.

Jag vill visst inte bestrida, utan det är mig tvärtom mycket väl bekant, att man inom vissa judiska kretsar här i landet inte alls var så angelägen att uppmuntra immigration av judiska flyktingar, men jag vill på det bara svara vad jag sagt en gång tidigare, då vi avhandlade dithörande angelägenheter, nämligen att det förefaller mig som om den svenska flyktingpolitiken inte borde bestämmas av sådana synpunkter, utan snarare av hänsynen till och omtanken om våra egna kulturtraditioner, rättstraditioner och rättsuppfattning.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag för min del har ingenting emot att acceptera slutorden i herr Peterssons senaste yttrande, men jag vill att man, när man talar om denna sak, skall något så när rättvist fördela skulden, om man nu vill kalla det så. I varje fall skall man nämna inte bara en faktor, utan alla de faktorer, som kunna ha inverkat på den politik, som har förts under tidernas lopp.

Herr **Holmberg**: Herr talman! När herr Myrdal i går började sitt anförande, talade han om att han var mycket bekymrad över oss kommunister på grund av två allvarliga fel, som vi gjorde oss skyldiga till. De skulle bestå däri, att vår politik gick ut på att överbjuda alla andra och att vi hade föga intresse för de stora frågorna om samhällets omdaning. Det förefaller mig att herr Myrdal har lämnat sin vanliga vetenskapliga försiktighet, när han utslungar dessa mycket kategoriska påståenden. Det borde inte vara herr Myrdal obekant, att vi i det aktuella fallet, arbetarrörelsens efterkrigsprogram, ingalunda ha överbudit, utan tvärtom ha underbudit hans eget parti. Vi ha om detta program sagt, att det i vissa delar är utopiskt och ogenomförbart för mycket långa tider framåt men att det dock innehåller så många goda och praktiska förslag, att vi äro beredda att lämna vårt odelade stöd till dess genomförande. Det är möjligt att herr Myrdal, då han talade om att vi alltid överbjuda, tänkte på vårt och socialdemokratiens ställningstagande till stats tjänarnas respektive industriarbetarnas lönekrav. Om han menar att vi, därför att vi oreserverat ha understött de krav, som framförts från arbetarsidan, kunna anklagas för att överbjuda socialdemokratien, vill jag göra herr Myrdal uppmärksam på att man med mycket större skäl kan anklaga socialdemokratien för att underbjuda arbetarna i deras fordringar på rimliga löner. Jag tycker att herr Myrdal bör låta anklagelsen i denna del gentemot oss kommunister falla.

Om, såsom herr Wigforss i går framhöll, meningarna äro delade beträffande vilka löneförhöjningar som äro möjliga, och om inga andra än företagarna själva, som mycket svartsjukt bevaka hemligheten, veta vilka löneförhöjningar som äro möjliga utan prishöjningar, så måtte väl vi kunna företräda en bestämd ståndpunkt i det stycket utan att behöva bli anklagade för att göra det i ont uppsåt. Vi äro inte utan saklig motivering för vårt ställningstagande, i det att vi kunna visa på de olika industriföretagens mycket höga vinster, som mycket väl tillåta lönehöjningar. Men vad slag av motiveering har herr Myrdal och hans parti haft för att pruta på kraven? Det kan inte ha varit att industrien inte skulle kunna bära högre löner. Herr Myrdal

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

erkände själv i föl exempelvis att marginalen mellan löner och priser är stor nog för att tillåta en lönehöjning. Hans skäl emot en sådan var att den skulle framkalla risk för inflation, därför att den betydde en ökning av arbetarnas köpkraft. Det skälet slog statsrådet och chefen för finansdepartementet i går ihjäl, då han påvisade, att lönerna sedan år 1942 av olika skäl ha undergått en icke obetydlig höjning trots lönestoppet, utan att någon inflation därav följt, och som slutsats sade, att så länge lönernas höjning inte framtingar en höjning av priserna, är det ingen risk för inflation. Under sådana förhållanden tycker jag att herr Myrdal borde ha nog av de bekymmer, han har för sina tidigare ståndpunkter i den här frågan, och inte skulle behöva skaffa sig extra bekymmer genom att utan verkligt saklig grund anklaga oss kommunister för det ena eller det andra.

Vad beträffar vårt andra fel, nämligen att vi inte skulle vara intresserade för de stora frågorna, tror jag att vi äro lika oskyldiga i det avseendet som i fråga om det första felet. Vi äro mycket intresserade för lösningen av de stora frågorna, ehuru kanske inte på precis samma sätt som herr Myrdal, men det berättigar honom inte att anklaga oss för bristande intresse. Vad herr Myrdal i övrigt sade om oss kommunister och nödvändigheten av att man lät oss ta ansvar, vill jag på det livligaste instämma i. Vi ha aldrig försökt att undandraga oss ansvar. I den mån vi inte ha kunnat ta det, har det tvärtom berott på att alla andra partier, inklusive herr Myrdals eget, ha varit så energiska när det gällt att hindra oss från att ta ansvar.

Det parti, som jag företräder, har alltid hävdat, att samarbete mellan arbetare och bönder är nödvändigt i båda befolkningsgruppernas men alldeles särskilt i böndernas intresse, ty bönderna utgöra inte mera än 30 procent av befolkningen, medan arbetarklassen räknar över 50. Och de ha, som erfarenheten nu borde ha visat dem, intet stöd att vänta från de partier, som företräda storkapitalet här i landet. Kraven från det hållet på låga livsmedelspriser, såsom förutsättning för låga arbetslöner, äro i längden oförenliga med de mindre jordbrukens krav på lönsamhet. Däremot är sistnämnda krav mycket väl förenligt med arbetarrörelsens strävanden, och arbetarklassen måste därför betraktas såsom jordbrukarnas naturliga bundsförvant. Med hänsyn till detta faktum måste man beteckna den ställning, som framträdande representanter för det svenska jordbruket genom förste vice talmannen här i kammaren och annorledes ha tagit till industriarbetarnas lönekrav, såsom synnerligen oklok. Vilket intresse kan det svenska jordbruket egentligen ha av att på det sättet ta parti för kapitalet? Förlora jordbrukarna här i landet någonting, om exempelvis SKF, som nu i många år har delat ut 24 procent till sina aktieägare, måste ge sina arbetare en löneförhöjning, som innebär att aktieägarna få nöja sig med 20 eller 16 procent i utdelning? Vilket tack för hjälpen tro jordbrukarna och deras organisationer att de kunna ha att vänta från kapitalet, som de genom sitt ställningstagande stödja? Dess främsta ekonomiska förstånd har ju redan för rätt länge sedan proklamerat, att lösningen av jordbrukets svårigheter ligger i bondejordens förvandling till godsägarjord, vilket väl knappast kan vara angeläget för jordbrukarna att åstadkomma. Att man på jordbrukarhåll vill inta en ställning, som endast kan leda till en för jordbrukarna själva mycket ödesdiger splittring mellan bönder och arbetare, synes mig i detta fall så mycket egendomligare som jordbrukets organisationer själva hävda inte bara rätten att åt sina medlemmar få en tillfredsställande betalning för utfört arbete, utan också rätten för organisationerna att åt medlemmarna genom olika aktioner söka pressa fram en sådan betalning. Jag erinrar om mjölkstrejken i Dalarna år 1942. Männe de ledande män inom bondeförbundet och RLF, som nu vända sig mot industriarbetarnas krav, minnas, vilken ställning deras bunds-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

förvanter i lönefrågan togo till den strejken? De voro inte lika förtjusta över jordbrukarna vid det tillfället som de äro i dag på grund av deras ställning till lönekraven. De uppträdde då i stället öppet fientligt. Jag är livligt medveten om att även en del av arbetarrörelsen ställde sig oförstående till jordbrukarna den gången, därför att de trodde på lönestoppets nödvändighet och påståendet att jordbruket hade erhållit full kompensation. Men det kommunistiska partiet gjorde det inte. Det stödde jordbrukarnas krav och hävdade deras rätt att skaffa sig respekt för dem genom strejk. om så var nödvändigt, liksom vi i dag stödjade industriarbetarna och hävda deras rätt att, om det inte går på annat sätt, med strejkens hjälp pressa sina krav igenom. Vi uppträdde som böndernas bundsförvanter då, och i samma egenskap vädja vi i dag till sansade och realistiska element bland jordbrukets talesmän att sätta stopp för alla strävanden som kunna fjärma arbetare och bönder från varandra.

Jag kan, herr talman, i det här sammanhanget inte underlåta att påtala vad jag redan i fjol anmärkte på, nämligen den roll som jordbrukarnas föreningsrörelse spelar i slakterikonflikten. Man har sökt att på formella grunder bortförklara det faktum, att slakteriförbundet deltar i slakteri- och charkuteriidekarnas riksförbunds blockad mot kött- och fläsktillförseln till Stockholm. Man säger att eftersom de olika föreningarna inte ha rätt att sälja inom varandras områden, måste konflikten vid härvarande förenings företag automatiskt få till följd, att tillförseln genom slakteriförbundet och dess organisationer stoppar. Det resonemanget kan man inte acceptera. Man måste i stället begära besked om vilket intresse producenternas andelsrörelse har av att göra gemensam sak med de kapitalistiska mellanhandsfirmorna mot arbetarna inom branschen och mot konsumenterna. Det har sagts mig från mycket auktoritativt håll, att slakteriförbundet gärna skulle vilja betala högre kött- och fläskpriser till bönderna och anser sig kunna göra det utan att behöva höja sina försäljningspriser, emedan marginalen är tillräckligt stor. Jag har ingenting emot att en sådan höjning företages. Det torde tvärtom vara behöfligt för att stimulera till ökad produktion och motverka följderna av de misstag som livsmedelskommissionen i fjol begick. Men varför kan man inte höja också arbetslönerna med de blygsamma summor, som arbetarna ha begärt? Arbetslönerna spela ju mindre roll för försäljningspriserna än inköpspriserna. Jag tror att om denna konflikt skall pågå lång tid, slakteriförbundet, som medverkar i den, liksom livsmedelskommissionen, som inte har ingripit mot den, komma att finna att de båda ha begått en ganska stor dumhet. Det visar sig nämligen nu att blockaden i stort sett har misslyckats. Det är åtminstone på vissa håll i Stockholm rätt gott om kött och fläsk, som levereras av folk som ute på landsbygden köper upp levande djur och som där med mycket stor framgång konkurrerar med slakteriförbundet om vad producenterna ha att sälja. På levande djur har livsmedelskommissionen nämligen inte fastställt några priser, varför uppköparna utan svårighet kunna betala priser, som betydligt överstiga vad slakteriförbundet förmår att ge jordbrukarna. Här i staden säljes sedan vad som sålunda förts hit till priser, som ligga betydligt över de av livsmedelskommissionen fastställda. På det sättet förlorar slakteriförbundet sina leverantörer, och samtidigt förvandlas de av livsmedelskommissionen fastställda detaljhandelspriserna på kött och fläsk till siffror utan någon praktisk betydelse, vilket till skillnad från ett antagande av arbetarnas framställningar om löneförbättring medför verklig risk för inflation. Både i jordbrukarnas eget och i konsumenternas såväl som i samhällets intresse låge, att slakteriförbundet drog sig från samverkan med de kapitalistiska företagen inom branschen och gjorde upp sitt mellanhavande med arbetarna.

Efter dessa anmärkningar beträffande företeelser på den ekonomiska fronten

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

skulle jag vilja säga några ord till frågan om vårt försvar. Regeringens fredsoptimism, som kommer till uttryck i förhoppningen att miljonrullningen till beredskapen inte skall behöva pågå längre än till och med tredje kvartalet i år, aktualiserar enligt vår uppfattning frågan om hur det skall bli med försvaret i framtiden. Det torde vara fullt klart för alla, vilka liksom arbetarna i allmänhet bekänna sig till den nationella friheten, att ett effektivt värn av denna inte inom överskådlig framtid kan tänkas utan militära maktmedel såsom stöd för en ändamålsenlig och klokt avvägd utrikespolitik. Det är emellertid inte det samma som att man finner försvaret, sådant det nu är, tillfredsställande. Vi kommunister ha tidigare tillkännagivit, att vi ha en annan uppfattning, och vi mena att när nu å ena sidan fred är i sikte och det å andra sidan ligger så till, att gällande finansplan för försvaret utgår med budgetåret 1946/47, det kan vara motiverat att man tar upp frågan om utarbetande av en försvarsordning, som bättre än den nu gällande tillvaratar vårt lands och folks resurser och tar hänsyn till de viktigaste av de militärpolitiska erfarenheter, som kriget har skänkt. De absolut viktigaste av dessa erfarenheter äro enligt vår uppfattning, för det första att ett litet land, därest det anfallas av en stormakt, inte har möjlighet att hindra, att dess territorium helt ockuperas av angriparen, men för det andra att angriparen, om samtliga folkgrupper i landet äro förenade i fast vilja till motstånd och ha de elementära förutsättningarna därför, ändå aldrig kan bringa motståndet inom landet att upphöra, samt för det tredje att, omvänt, om man i ett land ställer stora folkgrupper utanför de militära och politiska avgörandena och undandrar dem kontrollen över försvaret, det kan leda till ett mycket snabbt militärt sammanbrott, även där förutsättningarna för motstånd synas avsevärda.

Vi mena nu att om man med hänsyn till dessa lärdomar och betingelserna i övrigt i vårt land skall skapa ett verkligt effektivt försvar, måste det vara ett försvar, som tjänar uteslutande defensiva syften, vilket naturligtvis inte utesluter en offensiv strategi i defensivt syfte. Försvaret får vidare inte vara en stat i staten, som kan utnyttjas av en minoritet i syfte att tvinga på befolkningens majoritet minoritetens vilja. Försvaret måste tvärtom vara oskiljbart från folket och omfattas av dess obegränsade förtroende. Det innebär att man måste skapa ett försvar, som avsevärt skiljer sig från det vi nu ha, bl. a. därigenom att det reducerar flotta och flyg från med armén likvärdiga till med densamma endast taktiskt samverkande försvarsgrenar, vidare därigenom att det ger en starkt ökad betydelse åt hemvärnet samt därigenom att det på bred basis demokratiserar officerskåren. Man måste för alltid likvidera sådana orimligheter som att Sverige ännu, efter över fem års krig i världen, inte har kommit så långt att man har vapen åt alla landets vapenföra män och att man nu, trots att överbefälhavaren har krävt åtgärder för att rätta detta missförhållande, inte anser sig ha råd att gå med på vad han har föreslagit. Däremot anser man sig ha råd att betala ut mångdubbla summan för anskaffande av ett par kryssare, vilkas förnämsta betydelse väl är att de öka våra militärutgifter med det icke föraktliga belopp, som åtgår för att skaffa dessa kryssare det försvar som de behöva. Dessutom tvinga de oss att bredda en ur försvarssynpunkt mycket viktig farled, vars ringa bredd hittills varit en garanti emot att en angripares större fartyg skulle kunna komma alltför långt in i våra farvatten.

Vi komma att närmare utveckla vår syn på dessa frågor i en motion till årets riksdag, och med vad jag här sagt har jag endast önskat fästa kammarens uppmärksamhet på frågan.

Statsrådet Bergquist gav i kammaren i går några uppgifter, som voro avsedda att vederlägga påståendet att här skulle existera en lagröta. Han tog

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

upp ett fall som anförts av riksdagsman Hagberg i andra kammaren, enligt vad han sade, och som rörde en ung arbetare, som skulle ha blivit fälld därför att han hade sagt att man på hans arbetsplats tillverkade ett visst mätinstrument. Han är, sade statsrådet, inte dömd för detta, utan för spioneri som var riktat mot Sverige. Men spioneriet bestod ju just i att han till en annan svensk medborgare, en man som med all sannolikhet har spelat rollen av provokatör, nämnde att man på hans arbetsplats tillverkade ifrågavarande instrument, en sak som inte alls vara någon hemlighet, alldenstund instrumentet i fråga hade varit utställt på försvarsutställningen på Skansen, försett med en uppgift om vem som tillverkade det. Den hemligheten kunde alltså erfaras av vem som helst som ville besöka denna utställning. Fallet kan anses vara belysande för karaktären av dessa s. k. spioneridomar.

Statsrådet Möller försökte här i kammaren att i Paulsonaffären använda den gamla taktik, som grundar sig på uppfattningen att angrepp är det bästa försvaret. I stället för att ta upp frågan till utredning, huruvida han kunde anses vara ansvarig för vad som förekommit inom hans fögderi eller inte, tog han upp helt andra frågor som inte alls hade med saken att göra — frågor som rörde det socialdemokratiska bolsjevikiska partiet i det gamla tsar-Ryssland och inre förhållanden i det kommunistiska partiet. Och han försökte genom att dra fullständigt ohållbara paralleller urskulda sig själv. Jag tror inte att ett sådant slags försvar på något sätt är ägnat att stärka herr statsrådets ställning. Det har redan påpekats att ingen begär av statsrådet Möller, att han skall vara allvis eller allvetande. Vad man däremot begär av honom är att han skall ha observerat de mycket grava anmärkningar, som vid olika tillfällen ha framförts beträffande behandlingen av de politiska flyktingarna. Herr Linderot framhöll i en kort replik i går, att han redan år 1939 hade fäst uppmärksamheten på samarbetet mellan Gestapo och de myndigheter, som togo hand om politiska flyktingar i Sverige. Jag skall nu tillåta mig att något förstärka vad han sade genom att ur Stockholms stadsfullmäktiges stenografiska protokoll citera vad han yttrade i februari 1939. Han sade enligt protokollet bl. a. följande: »Jag känner en hel del fall bara rörande dem, som kommit in på alla sista tiden, där flyktingar från Österrike och Tyskland, i vissa fall också ganska kända, tidigare riksdagsledamöter, anhållas. De tagas i förvar på polisstationen, man tar fingeravtryck av dem, man gör vanliga brottslingsfotografier för förbrytaralbum, som finnas i alla länder, man tar alla slags kännetecken, man antecknar om de ha ärr eller dylikt, och man räknar guldplomberna i munnen. — — — Från kriminalavdelningen sänder man sedan dessa fingeravtryck, fotografier o. s. v. till Geheime Staatspolizei i Berlin och åstadkommer därmed genom svenska polismaktens försorg först och främst en registrering av hit undflydda politiska flyktingar, som naturligtvis är mycket tacknämlig för den tyska polismakten. Men inte nog med detta. Den tyska polismakten använder sedan dessa fotografier och dylikt till rena trakasserier av anhöriga till flyktingar som kommit över till Sverige. Bara ett par korta exempel. En tysk flykting, som kommit hit för en tid sedan, undergick denna behandling, och hans fotografi o. s. v. sändes till Gestapo, varefter tjänstemän därifrån infunno sig hos hans far, som är 73 år gammal, förhörde honom och uppgåvo att han var i polisförvar i främmande land. De förelade honom de fotografier som tagits, där han är fotograferad som en brottsling. Ett annat fall, bara taget också i högen: det gällde en österrikisk flykting. Han hade dokument att stödja sig på — — — men ändå fick han undergå hela denna ganska kränkande behandling, varpå hans beskrivning med fotografi och allt sändes till Gestapo med resultat att man också uppen-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

barade sig från polisens sida hos vederbörandes far. Sådant kan i åtskilliga fall leda till ganska tråkiga konsekvenser för deras anhöriga.»

Trots att saken på detta sätt påtalats fortsatte trafiken. Gestapo behövde den gången inte använda konsul Lönnegren som biträde för att av inspektör Paulson få alla uppgifter om flyktingarna. Paulson, som då de påtalade fallen tilldrogo sig, var chef för polisbyrån, skickade direkt från polishuset på Kungsholmen allt det material rörande flyktingar, som Gestapo kunde önska sig.

I fortsättningen har man upprepade gånger påtalat liknande historier, icke minst i den kommunistiska pressen. Kanske vill man från regeringshåll påstå att man inte har observerat de ifrågavarande artiklarna. Det tycker jag vore rätt märkligt, så noga som regeringen under flera år lät söka igenom de i landet utkommande kommunistiska tidningarna för att se om det fanns skäl för åtal och beslag. Man har också påtalat dylika saker i riksdagen vid flera tillfällen, bl. a. i remissdebatten år 1943 och i den debatt som utspann sig i maj 1943 i anledning av professor Holmbäcks interpellation, då man hade Långmoraaffären uppe till behandling. Jag vill tillåta mig att göra några erinringar om denna affär. Handlingarna i målet äro hemligstämplade. De som ha fått taga del av dem ha, som herr Ström i går upplyste, fått avlägga ed på att icke yppa någonting. De fakta i saken som jag har inhämtat från dem, som voro utsatta för den provokation, som överfallet på flyktingarna i Långmora i själva verket var, äro emellertid inte hemligstämplade, och jag har inte svurit någon ed att inte yppa dem. Jag kan därför erinra kammarens ledamöter om vad som skedde. Det inträffade att ett stort polisuppbåd uppenbarade sig uppe på Långmora, tog ut alla flyktingarna på gården, lät dem stå där, tunnklädda som de voro, i flera timmar enligt Gestapos metod under bevakning av revolverbeväpnad polis, medan man undersökte deras rum och verkstäderna där de arbetade. Sedan transporterade man ned dem till Kungsholmen, och där började förhör, under vilka man reste alla möjliga rosenrasande anklagelser emot dem. De skulle ha planerat att bryta sig in i förläggningens kassaskåp, de skulle ha stulit dynamit för att begå sabotage, de skulle ha tillverkat vapen i förläggningen i syfte att ta sig över till Norge och starta partisankrig o. s. v. När affären började slogs den upp mycket kraftigt i samlingspartiernas press, och man sade att dessa kommunistiska flyktingar där uppe hade förberett sabotage mot Sverige och mycket annat. Regeringen utlovade en kommuniké, men kunde aldrig leverera någon sådan, emedan anklagelserna, den ena efter den andra, platt föllo till marken. När utredningen var avslutad fanns det ingenting kvar av den. Den åklagarmyndighet, som hade att ta ställning till frågan om vad man skulle göra, förklarade att det inte fanns några skäl till åtal. Skicka tillbaka folket till Långmora, sade den.

Så skedde emellertid inte. Flyktingarna fingo sitta kvar i rannsakningsfängelset på Kungsholmen i sex månaders tid. Och vad inträffade sedan? Inträffade det att regeringen vidtog en undersökning för att få klarhet om vem som hade satt i scen övergreppet mot flyktingarna på Långmora, vem som alltså stod bakom hela detta polisfiasko? Nej, det inträffade inte! Hade regeringen gjort det hade den nämligen påträffat herr Paulson. Han var den som planerade denna affär. Han var den som ledde polisen då den överföll flyktingarna på Långmora. I stället slätade man över och hjälpte Paulson att dölja fiaskot genom att utan någon som helst anledning stoppa in åtta av de berörda flyktingarna i fängelse i Kalmar, förmodligen såsom straff för att de inte hade gjort sig skyldiga till någonting för vilket man kunde ställa dem inför rätta.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

När sådant har hänt så skall inte herr Möller eller någon annan i regeringen försöka att ställa sig helt oförstående och säga, att han ju inte kan vara allvis och allvetande. Det är ingen som har begärt det av dem. Det enda man begär är att de skola undersöka sådana saker, som de veta ha hänt, och inte släta över. Ty hade de inte släta över så hade Paulson och många gelikar till honom, som ännu sitta kvar på sina poster, för länge sedan varit borta.

Det är såvitt jag kan se ingen tillfällighet att Paulson spelat en högst betydande roll i den svenska flyktingpolitiken. Visserligen borde det faktum att mannen varit vitgardist och mycket intim med den nazistiske överste Ekström, chef för »blocket» på sin tid, ha varnat hans överordnade och kommit dem att se upp. Men det är tydligen så att reaktionär politik fordrar reaktionära verktyg, och skall man föra en sådan politik får man inte vara så nogräknad med vad slags folk man tar i sin tjänst. Nu är man generad över att man placerat en herre med Paulsons meritlista på den post han innehade och försöker ursäktas sig. Det dräpligaste jag sett i den vägen är statsrådet Erlanders uttalande i pressen, att Paulsons intimitet med nazistöversten Ekström inte alls behövde betyda att Paulson var nazist, bara att Paulson och Ekström voro gamla personliga vänner. Detta säger chefen för vår polis, som anser att enbart prenumeration på en kommunisttidning gör en arbetare så pass misstänkt, att han måste avskedas som schaktare eller cementarbetare, eller vilken anställning han nu kan ha, vid våra försvarsarbeten.

Paulson är inte den ende i sitt slag på en framskjuten post. Det finns ganska gott om sådana herrar, och jag skall för dagen ta fram ett par, fullt värdiga att stå vid sidan av de tidigare ofta nämnda aktieägarna i Dagsposten, nämligen generalmajor Rosenblad och överste Meyerhöffer, vilka båda inneha viktiga militära kommandon. Det finns här i landet en överste och militärskribent, som i den senare egenskapen har gjort sig herostratiskt ryktbar för sina nazistiska sympatier. Den mannen med sina utpräglade sympatier söderöver är krigsmaterialinspektör under handelsdepartementet. Hans befattning tillkom ursprungligen på initiativ av Nationernas förbund och skapades i syfte att ge regeringen kontroll över att privata företag inte i hemlighet tillverkade krigsmateriel för utlandet. Nu behövs ju ingen dylik kontroll, men översten i fråga uppbär alltjämt avlöning och resebidrag för att vid sidan av försvarsväsendets egen inspektion resa omkring och utöva en ur svenska statens synpunkt fullständigt onödigt inspektion över tillverkningen av krigsmateriel för statens räkning i alla privata företag.

En annan herre av mera komprometterad typ står i spetsen för den med utomordentliga fullmakter utrustade säkerhetspolisen. Mannen var år 1918 chef för den kriminalpolis, som organiserade telefon- och postspionaget mot Hjalmar Branting. År 1922 visade han framfötterna genom att ställa till en stor politisk process mot en del finska flyktingar och svenska radikaler, vilken process emellertid fullständigt rann ut i sanden både därför att det saknades bevis för de fantastiska anklagelser, som restes, och kanske också därför att det den gången inte fanns samma möjlighet att föra rättegångarna bakom lyckta dörrar och hemliöstämpla protokoll som under senare år. Senare uppträdde samme man som polismästare Hårlemans i Stockholm högra hand i den beryktade Munckska kåren, som sedermera upplöstes av regeringen som en alls icke önskvärd sammanslutning.

Nu är han chef för säkerhetspolisen, som under hans ledning har hunnit diskreditera sig så pass att J.O. har ansett det nödvändigt att göra en undersökning. Vad lägger man då märke till i denna justitieombudsmannens undersökning? Jo, för det första att justitieombudsmannen icke kan undgå att i vissa avseenden ställa sig mycket kritisk till säkerhetspolisens sätt att utnyttja sina

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

fullmakter. Hans kritik är dock mycket dämpad och ger ingen som helst upplysning om vad det egentligen är, som säkerhetspolisen gjort sig skyldig till och som är mindre lämpligt. För det andra är undersökningen som helhet mycket överslättande. Man kan exempelvis observera vad justitieombudsmannen anför beträffande S.A.C:s begäran om undersökning, huruvida säkerhetspolisen genom att utan regeringens vetskap och mot dess vilja registrera syndikalister har gjort sig skyldig till tjänstefel. Justitieombudsmannen ger intet svar på den framställda frågan, huruvida tjänstefel föreligger eller icke. Han säger varken ja eller nej — inte ens jasså. Om några åtgärder mot självrådigheten är det naturligtvis inte alls tal.

En dylik undersökning har, såvitt jag kan se, ingen förnuftig uppgift att fylla. Har den någon verkan så är det att de undersökta, när de se hur lindrigt de slippa undan, känna sig uppmuntrade till nya tilltag av samma slag. Och sådana saknas inte. I slutet av förra året befanns det att säkerhetspolisen, tydligen inte nöjd med det brevspionage som avdelning U utövar, var i färd med att söka göra postens tjänstemän till spioner på allmänheten. Den tidning som fick kännedom om saken skrev härom till generalpoststyrelsen. Generalpoststyrelsens svar kom i går, och jag har det här i min hand. Jag skall inte besvara kammaren med att läsa upp det i dess helhet, utan endast anföra det viktigaste stycket, som visar att polisen återigen har varit ute i mycket skumma syften. Det heter i brevet: »I anledning härav får generalpoststyrelsen äran meddela, att i det av Eder berörda fallet lokal postmyndighet på begäran av polismyndighet föranstallat om insamling av dylika uppgifter, men att sedan saken bragts till generalpoststyrelsens kännedom styrelsen funnit sig icke författingsenligt kunna medgiva, att uppgifterna utlämnades till uppdragsgivaren på grundval av den gjorda begäran.»

Här ha vi alltså ett nytt fall, där säkerhetspolisen i smyg försöker att organisera ett absolut lagstridigt spioneri och pressa in människor i statens tjänst i sin apparat. — Vill någon läsa hela brevet, så mycket gärna!

Ett annat avsnitt av justitieombudsmannens undersökning berör polisens samarbete med Gestapo. Säkerhetspolisen tillbakavisar mycket indignerat påståendena om att säkerhetstjänsten skulle samarbeta med Gestapo på något sätt, och J.O. nöjer sig vänligt nog med detta. Men det göra inte vi kommunister. Jag har redan tidigare i mitt tal anfört konkreta exempel på samarbete mellan den svenska polisen och Gestapo. Jag skulle kunna anföra en hel lång rad, men låt mig bara ta ett enda, som visar vilka former detta samarbete kunde taga. I slutet av år 1943 tilläts en polisman från Danmark att komma över hit och hos polisen i Sverige förhöra danska flyktingar. Det säger sig självt, att sådana förhållandena redan då voro i Danmark, kunde ingen dansk polisman resa hit för att förhöra flyktingar utan Gestapos tillstånd och utan att vid hemkomsten till Gestapo rapportera allt vad han här i landet hade erfårit. Men justitieombudsmannen accepterar blåögt chefens för säkerhetspolisen försäkringar. Och sådant skall kallas utredning!

I detta sammanhang kan jag inte neka mig att fästa kammarens uppmärksamhet på en liten pikant detalj, nämligen att femte huvudtiteln ännu i år äskar ett visserligen litet men dock anslag till en avdelning av Gestapo: jag syftar på det 600 schweiziska francs motsvarande anslaget till den internationella kriminalpoliskommissionen i Wien, som utgår av det under punkten E 15 upptagna anslaget till polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning. Internationella kriminalpoliskommissionen i Wien är sedan år 1938 internationell endast till namnet; i verkligheten är den bara en av Gestapos många förgreningar. Men vi unprätthålla vänskapliga förbindelser med den genom att betala ett anslag, även om det är litet.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Är det då så underligt att förbindelserna mellan Gestapo samt vår säkerhetspolis och vår flyktingsinspektion skulle vara rätt goda?

Herr Linderot anförde i sitt tal i går vårt partis synpunkter på den av regeringen tillsatta undersökningskommissionen. Till vad han sade har jag ingenting att tillägga. Jag skulle bara vilja uttrycka såsom ett mycket allmänt önskemål, att regeringen med det snaraste drar in de speciella fullmakterna för säkerhetspolisen och sätter i gång med en utrensning av nazister och reaktionärer ur såväl försvaret som polisen och andra institutioner. Ty kan man av fallet Paulson inte lära något annat, så bör man åtminstone ha lärt hur farligt det är att ha människor av det slaget på viktiga poster inom den statliga förvaltningen.

Herr **Wistrand**: Herr talman! I skildringar av den konstnärliga och litterära bohemens liv i Paris ser man ofta ett uttryck använt, som på franska lyder *épater le bourgeois* och som kännetecknar det nöje, som dessa bohemer ofta kände över att såra borgerliga känslor — uttrycket innebär egentligen att man vill förvåna, oroa och förvirra borgerligheten. Och det slog mig, när jag i går hörde herr Myrdals anförande, att i hans argumentering låg just någonting av samma slag: studentglädjen över att få föra allting under debatt blandades också hos honom med ett begär att skapa oro i ett läger, som politiskt är honom motsatt. Han uppträdde som molnskokare. Han talade om ting som han ansåg vara nödvändiga att bringa till sin lösning så fort som möjligt. Han talade om förmögenhetskonfiskation, om höjd arvsbeskattning, om skarp nedskärning av de kommande exportvinsterna, och han yrkade på att man inte skulle försitta tillfället nu att — som jag tror han uttryckte sig — skingra dessa orosmoln, utan låta frågorna bli föremål för omedelbar lösning. Detta föranleder från min sida endast en kort anmärkning: vem är det som just i den allmänna diskussionen fört fram och hållit uppe alla dessa orosmoln om inte främst herr Myrdal själv?

Jag skall inte i detta sammanhang närmare bemöta herr Myrdal. Handelsministern har redan gjort det på väsentliga punkter, och jag förmodar, att andra talare senare i dagens debatt komma att göra det än ytterligare. Jag kan dock inte undertrycka en reflexion, som jag gjort från min bänk.

Herr Myrdals anförande var som vanligt så formellt skickligt, gav så många utblickar och var i många avseenden så bestickande, men det lämnade mig ändå kall. Trots allt vad det gav av konstruktiv politik — kanske också av konstruktion — vågar jag säga att det från min synpunkt kännetecknades av en viss sterilitet. I hela utvecklingen av sin åskådning förde herr Myrdal fram en, visserligen övertänkt, samhällsmekanik, men det var mig som om han i sammanhanget glömt människan, i varje fall de människor, som skola bära upp samhällsekonomin. För moderna skolor är det visserligen mycket vanligt, att man glömmet medborgarna för samhället och efter min uppfattning har herr Myrdal gjort sig skyldig till samma fel. Han argumenterade som om medborgarna i en stat skulle kurna vara något slags robotar, som man genom ekonomisk exercis kunde ena året drilla i den ena riktningen och andra året i den andra. I en viss situation skall man lägga nya skatter på dem, trots att de gamla kanske äro högre än någonsin tidigare varit fallet, i en annan skall man ta bort dessa skatter för att ånyo lägga på dem, när det blir ett annat ekonomiskt klimat än tidigare. Under en period skola medborgarna uppfostras till sparsamhet, för att under en annan få veta att deras besparingar skola berövas dem. Och detta förväntar man skall kunna ske utan att människorna till slut skola revoltera emot hela systemet. Man behandlar de ekonomiska krafterna som om de vore hästkrafter i teknisk mening, och framför allt låter

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

man de produktiva krafterna utsätts för alldeles särskilt hård straffexercis, som, skulle jag vilja säga, ändrar med att göra näringslivet till ett samhällets disciplinkompani.

Hur välmentat och hur kanske även teoretiskt riktigt utformade dessa teorier på vissa punkter — ehuru långt ifrån alla — än kunna vara, tror jag, att de måste till sin väsentliga del vara och förbli teorier, som när de föras ut i praktiken aldrig kunna förorsaka annat än oro, villrådighet och olust och därför också skada för samhället i dess helhet.

Jag vill emellertid övergå från professor Myrdal till statsrådet Wigforss. När jag hörde honom, påminde jag mig hur det under antiken, vars minne redan tidigare i dagens debatt blivit återkallat, gick till vid oraklet i Delfi. Orakelsvaren avgavs där av en kvinna — Pythia — som satt på en trefot över en klyfta i berget, och under inflytande av ångor, som stego upp från klyftan, avgav hon på förfrågningar orakelsvar, vilka främst kännetecknades av största möjliga tvetydighet och dunkel. Svaren voro emellertid av den beskaffenheten, att det vanligen var till den frågandes olycka om man tydde orakelsvaret i den riktning som för honom tedde sig fördelaktigast.

Det förefaller mig som om statsrådet Wigforss i debatten i går uppträdde som Pythia och under inflytande av ångorna från den vulkaniska underjorden lämnade ett svar, som är alldeles för tvetydigt och som just på grund av sin tvetydighet möjligen skulle av den part, som närmast påkallade hans uttalande, kunna tolkas som avgivet till hans fördel.

Jag vill då emellertid fästa uppmärksamheten på något, som i denna diskussion kommit i skymundan. nämligen att just i det aktuella dagsläget större förskjutningar i löneläget måste anses särskilt allvarliga — långt mera allvarliga än de tedde sig i höstas.

Vi ha i trontalet ur Konungens mun fått höra en förvarning om att vi inom kort kunna stå inför en så gott som total avspärrning av importen — redan nu är den för övrigt ytterligt inskränkt. Det är uppenbart, att om man under sådana förhållanden får en lönerörelse av större omfattning, vidgas ju i allra högsta grad den redan förefintliga saxen mellan de tillgängliga penningmedlen, som ökas genom löneförhöjningarna, och den vikande och minskade tillgången på varor. Dagens situation inbjuder således mer än någonsin till försiktighet, och det förefaller mig som om finansministern borde hava avgivit ett uttalande, som mera klart gäve uttryck åt den förändring som inträtt.

Att även lönerörelserna, sådana de nu förts, komma att leda till ett för samhället lyckligt resultat få vi verkligen hoppas, men att de uppfattas såsom i högst grad indicierande en inflation framgår, om inte av någonting annat, så av börsen, som alltid är ett mycket känsligt instrument för vad som försiggår inom samhällsekonomin. Där är ju i dessa dagar full hausse, en hausse som sannerligen inte är betingad av objektiva förhållanden — spekulation i större vinstmöjligheter — utan är ett typiskt uttryck för en klar flykt från penningvärden till sakvärden.

Man får inte heller glömma en annan sak i dagens förhandlingsläge, nämligen olika industrierts ytterst olika förmåga att betala, vilket även finansministern gav uttryck åt — därför vill jag ge mitt fulla erkännande — genom sin uppräknings av hur compensationerna lämnats. Men inte nog med detta — vi få inte heller glömma hur olika förmågan därutöver kan vara inom olika industrieföretag inom samma industrigren. Priskontrollnämnden, som väl bättre än någon haft tillfälle att sätta sig in i den verkliga ställningen, har genom sin ordförande tillkännagivit, att någon egentlig marginal för löneförhöjningar inte föreligger. Det är möjligt — obestridligt kanske — att utrymme för löneförbättringar finnes hos enstaka industrier och säkert inom vissa företag, men

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hos andra och kanske de mest betydande och utsatta är den helt säkert inte för handen. Man får därvid inte endast se på gångna års vinster — man måste också se på framtiden, sådan den kan komma att utveckla sig.

När fred slutes eller i varje fall när vapnen lagts ned, återkommer exportindustrien till sin nyckelställning i vårt ekonomiska liv, och rörande dess förmåga att bära några egentliga tyngande ökningsar i produktionskostnaderna torde man ha rätt att vara mycket tveksam.

Jag tror inte, att jag röjer någon alltför hemlig sak, när jag talar om att vid de preliminära förhandlingar, som förts med åtminstone en främmande makt rörande avtal om leveranser till denna makt efter kriget, framkommit mycket oroande anmärkningar mot de priser, som den svenska exportindustrien ansåg erforderliga för att kunna leverera. Det har framhållits för oss, att de ifrågasatta svenska exportpriserna mycket överskredde de priser, till vilka konkurrenterna ansågo sig kunna erbjuda leverans — inte minst skulle detta vara fallet vid jämförelser med den amerikanska prisnivån. Orsakerna härtill äro naturligtvis många, och jag skall ärligt medgiva, att tyngdpunkten därvidlag kanske inte för närvarande ligger på lönefrågan utan på vår bränslefråga — bränslet kostar ju den svenska industrien oerhörda summor, och ingen vet när förhållandena i detta avseende bli bättre, men det finns också många andra medverkande faktorer.

Det är alldeles uppenbart, att i de krigförande länderna — på samma sätt som fallet var under förra världskriget — en hård och forcerad teknisk utveckling ägt rum inom industrierna, som vi på grund av vårt avspärrade läge inte kunnat helt följa med. Vi ha alldeles säkert mycket att inhämta för att komma ifatt denna utveckling, alldeles som förhållandet var, som jag framhöll, under förra kriget. Det gick då så småningom, men först så småningom och efter mycket svåra och för arbetarklassen oerhört påfrestande år. Så mycket viktigare synes det därför vara, att man denna gång visar en mycket stark återhållsamhet på arbetsidan, så att exportindustriens i sig själva redan förut mycket betydande svårigheter icke ytterligare skärpas från arbetarnas sida genom en oklok lönepolitik, som stäcker exportindustriens möjligheter att utöva sin befruktande inverkan på hela vårt ekonomiska samhällsliv och därmed i grund och botten också på alla samhällsklassers välbefinnande. En levande och konkurrenskraftig exportindustri är dock den första förutsättningen för den goda sysselsättningen i landet. Erfarenheterna från vår senaste kris på 1930-talet giva också vid handen exportindustriens oerhörda betydelse — det var uppsvinnet för exporten som gav fart åt näringslivet i dess helhet. När därför professor Myrdal anser sig kunna ställa i utsikt en särskild skatt på exportindustriens vinster efter kriget, förefaller det mig vara en mycket omtvistlig framtidsutsikt, att vi skulle få så stora vinster på exportindustrien ens de närmaste åren efter kriget, vilket det ju här är fråga om. De närmaste åren efter kriget kunna komma att medföra långt större svårigheter än vinster för exportindustrien.

Finansministern har själv i statsverkspropositionen uttalat, och det har även herr Myrdal med skärpa framhållit, att ännu något år efter krigstillståndets upphörande har man att förvänta en klar nedgång i exporten och ett sjunkande prisläge. Om man ser denna utveckling så tydligt framför sig, frågar jag mig, om det är riktigt att underlåta att giva ett klart och otvetydigt besked om att höjningar av lönenivån alltid måste under dessa förhållanden vara riskabla och kunna medföra återverkningar av olycklig art för vårt näringsliv.

Finansministern har under hela hösten i denna fråga tigit vid de tillfällen, då han bort tala, men tyvärr har han inte nöjt sig endast med detta — han har även i vissa fall talat, när han bort tiga. Härigenom har han — möjligen mot

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sin vilja — bidragit till att läget på många håll i vårt land uppfattas på ett oriktigt sätt. På grund härav stå vi nu inför svårigheter, som kanske eljest inte behövt bli så stora som de för dagen te sig.

Faran för inflation har trängt närmare inpå oss genom dessa lönerörelser — det kunna vi inte komma ifrån. Jag vill välvilligt instämma med dem, som hoppas att den skall kunna hållas tillbaka. Det är att hoppas, att förhandlingarna skola få ett slut, som avvärjer den, men klart är dock under alla omständigheter, att om en allmännare löneförhöjning skulle bli följden av dessa förhandlingar, blir den plattform, på vilken det oförändrade prisläget skall balansera, mycket smalare än tidigare, och det är stor risk att den kan bli för smal.

Jag skulle vilja sluta med en anmärkning, som ligger litet vid sidan av denna sak. — De är rätt intressant att se, att detta försök till planering på ett livsviktigt område redan efter ett par fattiga år börjar på att rämna sönder. Det ger enligt min mening ett gott undervisningsmaterial beträffande planhushållningens möjligheter i ett demokratiskt samhälle. Första folkstämming kan ödelägga grunden för en aldrig så omsorgsfullt hoptimrad ekonomisk plan.

Herr Strand: Herr talman! Herr Linderot riktade i sitt anförande i går dels en fråga till mig, dels en uppmaning eller snarare en förväntan. Frågan formulerades troligen inte. I varje fall fick inte jag tag i formuleringen, men av hans anförande framgick ändå vad han syftade till.

Jag sade i mitt anförande, att den ekonomiska politik, som förts, varit förmånlig för såväl land som folk — också för arbetarna.

Herr Linderot instämde inte i detta uttalande, utan förmenade, att utvecklingen själv lämnar bevis för motsatsen genom att företagen kunna redovisa stora vinster, medan arbetarna fått vidkännas sänkning av sina reallöner. Talaren ifrågasatte dessutom, huruvida det överhuvud taget skulle vara möjligt att föra en ekonomisk politik, som kunde vara förmånlig för såväl företagare som arbetare. Jag begär inte, att kommunisterna skola erkänna, att ett icke socialistiskt samhälle skall kunna föra en politik av detta slag — det strider mot deras egna grundsatser. Jag siktade inte heller dit, utan mitt värdeomdöme gällde uteslutande den ekonomiska politiken, sedd i förhållande till arbetsmarknaden och levnadskostnadernas utveckling under tiden sedan krigsutbrottet, och jag förmenar, att erfarenheterna under såväl det förra kriget som under detta visa, att den politik, som förts, varit förmånlig.

Det alternativ, som stått till buds, skulle ha varit en fri prisbildning och en lönesättning, som grundades på vad som skulle kunna erhållas efter förhandlingar eller efter konflikter på arbetsmarknaden, och vid valet mellan dessa båda möjligheter hyser jag fortfarande den uppfattningen, att den förda politiken varit den mest förmånliga.

Den uppmaning, som herr Linderot ville ställa till mig, grundade sig på mitt uttalande angående nödvändigheten av justeringar av lönerna på vissa områden. Detta borde enligt herr Linderots mening föranleda mig att från talarstolen här i kammaren kräva, att medlingskommissionen inom metallindustrin fick föreläggande att stänga sig inne tillsammans med parterna på arbetsgivaresidan och inte släppa ut någon förrän det förelåg ett medgivande till uppgörelse av sådant slag, att det kunde tillfredsställa metallarbetarna.

En sådan uppmaning kan jag helt naturligt inte göra här från riksdagens talarstol, eftersom vi inom landsorganisationen inte önska statsmakternas ingripande för att lösa lönekonflikterna på arbetsmarknaden. Det vilja vi helst undvika och för övrigt bekämpa, om sådana tendenser skulle visa sig.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Linderot har nog följt ordalydelsen i mitt anförande men inte dragit ut konsekvenserna av vad jag sade. Jag vill inte ha fram ett statsingripande av det slag, som han syftade till, utan endast ett uttalande, som gav vid handen, att lönestoppet inte skulle hindra, att förhandlingsramen vidgades på sådant sätt, att tillfredsställande förbättringar skulle kunna erhållas.

Av det svar jag fick på min fråga till finansministern framgår också, att statsmakterna icke uppfattat lönestoppet såsom ett hinder för löneförbättringar, i varje fall inte om förbättringar kunna erhållas inom de nuvarande prisernas ram.

Då kommunisterna för sin del förmena, att löneförbättringar kunna ske utan att priserna höjas, skulle egentligen det vara tillräckligt för att avtalsrörelserna skulle kunna lösas, därest parterna kunde enas om att utnyttja den marginal som finnes.

Medan jag ändå har ordet, herr talman, skulle jag vilja säga ett par ord om ett påstående, som herr Fredrik Ström gjorde i går kväll, då han ville varna för »de fyra stora i samhället» — han uppräknade dem såsom arbetsgivareföreningen, landsorganisationen, köpmannaförbundet och R.L.F. Den sistnämnda organisationen, R.L.F., skall utbytas mot lantbruksförbundet och dessutom skall läggas till ytterligare en stor part i samhället, nämligen Kooperativa förbundet, som varit samverkande i »de storas» rådsläpning.

Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att detta samarbete begränsats till de stora hjälpaktioner, som satts i gång för att åstadkomma bästa och effektivaste hjälp åt framför allt de nödlidande broderfolken, Finland, Norge och i viss utsträckning även Danmark. Det sista samarbete, som försiggått på denna front, har varit att åstadkomma en nationalförening för bekämpande av de reumatiska sjukdomarna. Jag kan inte se, att detta samarbete på något sätt riskerar samhällets fortbestånd eller visar tendenser att utbildas till något slags korporativt system inom vårt samhälle.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr von Heland: Herr talman! Det är särskilt ett av yttrandena under denna remissdebatt som har föranlett mig att begära ordet.

Till att börja med önskar jag instämma med herr andre vice talmannen i hans uppfattning, att efterkrigstiden för vårt land troligen blir besvärligare än de krigsår vi ha genomlevat. Vidare är jag ense med honom om att vi här i vårt land säkerligen icke kunna isolerat sköta om vårt hus, utan måste influeras av de omvälvningar och strömningar, som efter kriget komma att gå fram över hela världen. Men, herr andre vice talman, fördenskull behöva vi väl ej blint följa efter i allt som sker utanför våra gränser. Ett försök till införande av fullständig socialisering kommer sålunda enligt min uppfattning att möta mycket starkt motstånd i vårt land.

Jag instämmer emellertid med herrar Åkerberg och Myrdal i att vårt land kommer att bli beroende av den internationella utvecklingen, och därför bör man väl uttrycka det önskemålet, att vi skola kunna så efterkrigsplanera, att kommande svårigheter kunna övervinnas relativt smärtfritt.

Enligt min uppfattning kan det då ifrågasättas, huruvida det är lämpligt att debattera sådana efterkrigsproblem som planeringskommissionen trots synnerligen intensivt arbete ännu ej slutbehandlat. Jag tänker här främst på finansieringsfrågorna. Det är möjligt att regeringssamverkan, såsom jag tror att finansministern eller något annat av statsråden påpekat, skulle kunna sprängas,

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

därest dessa finansieringsfrågor redan nu skulle avgöras av regeringen. Det är ur den synpunkten jag finner det vara av ofantlig vikt, att efterkrigstidens finansieringsfrågor först mycket noga prövas av planeringskommissionen, för att därigenom mesta möjliga samförstånd skall kunna skapas kring dessa problem. Jag känner mig sålunda, som medlem av planeringskommissionen, ej hågad att redan nu taga ståndpunkt till dessa finansieringsfrågor, men med anledning av herr Myrdals anförande vill jag dock göra ett par påpekanden.

Jag tror i likhet med herr Myrdal, att normen för budgetens balansering härnäst kommer att bedömas på annat sätt än tidigare. Vilken underbalansering som skall kunna tolereras prövas nu av planeringskommissionen, och jag vill därför endast yttra, att jag ej tror att majoritet kommer att kunna skapas, om man vill gå så långt i underbalansering och statlig skuldsättning som en utländsk nationalekonom, vars uttalande refereras i en skrift av professor Lindahl, ingående i den s. k. Heckscherska festskriften. Denne utländske nationalekonom har nämligen uttalat, att läget för ett land ej skulle vara hopplöst ens vid en så fantastisk skuldsättning som ett belopp 20 gånger nationalinkomsten. För Sveriges del skulle detta med vår nationalinkomst på 15 miljarder betyda, att vi utan någon nämnvärd oro kunde skuldsätta oss med 300 miljarder. Jag föreställer mig att de, som tänka sig en sådan underbalansering av vår budget, torde få svårt att vinna majoritet inom riksdagen.

Herr Myrdal var också inne på frågan om engångsskatt på förmögenhet och ansåg, att en sådan engångsskatt måste uttagas under en högkonjunktur och att det därför var mycket brådskande att fatta beslut i ärendet. Emellertid har det blivit klart, att man från socialdemokratiskt håll icke längre diskuterar denna engångsbeskattning med tanke på konjunkturutvecklingen eller med hänsyn till statsskuldens amortering, utan att detta från socialdemokratiskt håll har blivit en rent fördelningspolitisk fråga. Socialdemokraterna sträva alltså efter en förmögenhetsutjämning. I anledning därav vill jag framhålla, att man från bondeförbundshåll strävar efter en annan utjämning, nämligen när det gäller levnadsstandarden. Jag för min del vill alltså instämma med finansministern i att det viktigaste för oss är att skapa största möjliga produktion och därigenom sysselsättning åt arbetskraften.

Eftersom spörsmålet om förmögenhetsbeskattning har upptagits till diskussion, vill jag göra ett par reflexioner. Jag ställer då här samma fråga, som jag ännu icke har fått svar på i planeringskommissionen: vad är förmögenhet? Vilja socialdemokraterna i framtiden betrakta exempelvis en dyrbar konstsamling eller juveler såsom förmögenhet, som skall beskattas? Jag kan i det sammanhanget hänvisa till vad herr Wistrand nyss anförde: att man just nu placerar kapital i sakvärden. En så långtgående uppfattning om vad som skall menas med förmögenhet tror jag dock inte att man ännu kommit fram till.

Jag skulle vilja ta ett annat exempel. Vi kunna tänka oss att en familj här i Stockholm kostar på var och en av tre söner en mycket omsorgsfull utbildning, kanske till ingenjör, läkare eller dylikt. Jag skulle tro att den familjen då har placerat ungefär 50 000 kronor i utbildningskostnader på varje son. Sönernas utbildning är alltså en förmögenhet, som medför goda inkomster och kanske också en god pension. Det på sönernas utbildning nedlagda kapitalet ger alltså ränta på liknande sätt som en förmögenhet. Vi kunna sedan tänka oss en familj ute på landsbygden, likaledes med tre söner. Där har familjefadern ingen möjlighet att låta sönerna få sådan utbildning som var möjlig för familjen i Stockholm. Familjen, far och tre söner, arbetar i stället strävsamt och sparsamt på sin gård, och under en lika lång tid skapa de en förmögenhet på 150 000 kronor. Kan det då, mina damer och herrar, verkligen kallas rättvist att den, som med hjälp av sina tre söner sparat ihop en förmögenhet som kanske finnes

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

på banken, skall förmögenhetsbeskattas, under det att den, som i stället kunnat ge sina söner en gedigen utbildning, icke alls skall förmögenhetsbeskattas? Jag tror att det blir mycket svårt för herr Myrdal och andra att åstadkomma rättvisa i denna förmögenhetsbeskattning.

Jag skulle emellertid tro, att det är klokt att följa finansministerns råd att vänta med denna finansdebatt till senare, då det finansiella läget inom landet och även ute i världen har klarnat och då planeringskommissionen, med all den sakkunskap som där finnes, hunnit slutdebattera ärendet och framkomma med förslag.

Beträffande framtidsutsikterna är jag däremot inte lika optimistisk som finansministern, som tror att läget kan bli ljusare än vad som nu förutspås. Jag måste erkänna, att jag ser mera pessimistiskt på framtiden och tror, att läget i stället kan komma att bli svårare.

Därmed kommer jag in på den fråga, som nu mest irriterar stämningen, nämligen pris- och lönestoppet. Här skall jag be att på några punkter få instämma med herr Strand. Jag instämmer således i hans önskemål, då han för L. O:s räkning deklarerade intresse för att samhället alltjämt har kontrollen över utvecklingen, så att inflation undviks. Jag delar också herr Strands uppfattning, att löne- och prisstoppet ej får hindra att justeringar göras för de sämst ställda. Jag har så mycket större anledning att instämma i en sådan uppfattning, som det var på mitt yrkande som ett uttalande i den riktningen infördes i planeringskommissionens betänkande över penningpolitiken. Vidare instämmer jag med herr Strand i att det är svårt att avgöra, vilka som äro de sämst ställda.

På den punkten rör det sig om mycket svåra och känsliga problem, som sannerligen icke lösas genom sådana okunniga anföranden som det herr Ström här presterade. Herr Ström utfor i häftiga förebräelser mot bönderna, som nekade de fattiga mejeriarbetarna en löneökning med 5 kronor i veckan. Under de senaste veckorna har ofta framhållits, att exempelvis jordbrukarnas stora organisationer under kriget skulle ha gjort så goda affärer, att de måste ha råd till denna rimliga löneökning utan prishöjning. Så enkelt är det emellertid inte, och det är det som herr Ström och andra, som föra sådant tal som han, icke begripa och icke känna till. Men man bör ju inte yttra sig i en fråga utan att man kan den. I jordbrukarnas ekonomiska organisationer försöker man inte att skapa vinster. Låt mig som exempel ta mjölkcentralen, som ju är det aktuella fallet här i Stockholm och där jag själv är styrelseledamot. Hur göra vi där? Jo, först beräkna vi våra omkostnader och vilka belopp vi behöva för konsolidering, för centralisering av mejeridriften o. s. v. Sedan vi fått fram den summan, dela vi ut allt det övriga i form av mjölklikvider till våra medlemmar jordbrukarna. Det är alltså medlemmarna som få resten, och i mjölkcentralen är det för närvarande inemot 27 000 medlemmar med i medeltal 8,6 kor per medlem. Den överväldigande majoriteten är alltså rena småbrukare, och jag hade för mig att vi voro överens om att dessa småbrukare skola förhjälpas till en bättre levnadsstandard. De av våra medlemmar, som äro större jordägare, ha lantarbetare anställda, och deras löneförmåner äro ju beroende av jordbrukets inkomster. Indirekt är alltså lantarbetarens löneförmåner beroende av det mjölkpris som mjölkcentralen kan utbetala till sina medlemmar. Efter sista lönehöjningen har väl en lantarbetare cirka 240 kronor i månaden.

Herr Ström uppgav, att mejeriarbetarna begärt en löneökning med 5 kronor per vecka, men detta är ej riktigt. Vad de ha begärt är en lönehöjning med 35 kronor i månaden.

Jag nämnde nyss lantarbetarnas löneläge, och jag har likaså talat om småbrukarnas beroende av vilket mjölkpris som kan betalas. Vilka löner ha då de

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

arbetare här i Stockholm, som nu begära löneökning? Inkomsten per månad med indextillägg utgör för en manlig mejeriarbetare för närvarande 393:21 kr., för en kvinnlig 249:40 kr., för chaufförer 405:28 kr. och för verkstadsarbetare 428 kronor. Bortsett från vissa beklädnadsfrågor, som jag inte behöver uppehålla mig vid här, är detta de löner som utbetalas här i Stockholm. För mjölkcentralens del skulle den från början begärda lönehöjningen betyda en ökning i utgifterna med cirka 300 000 kronor per år.

Med detta har jag velat visa, att denna fråga är synnerligen svår. Herr Ström tycks tro, att det skulle vara en lätt sak att avgöra den, och jag anser mig därför ha skäl att säga, att hans anförande måste ha berott på att han ej kände till de verkliga förhållandena.

Jag vill deklarerat, att vi inom jordbrukarnas organisationer ha en utmärkt arbetarkår, och jag kan försäkra att styrelserna givetvis önska sina arbetare de bästa möjliga förhållanden och eftersträva ett gott samarbete, men riksdagens ärade ledamöter måste förstå, att vi ha skyldighet att i första hand taga hänsyn till våra uppdragsgivares rättvisa och rimliga anspråk. Det är just våra uppdragsgivare, alltså den stora mängden av småbrukare, som för närvarande ha det sämst ställt.

Trots att vi ha att brottas med dessa svåra avvägningsfrågor, där det gäller att komma fram till en balans mellan jordbrukarnas kött- och mjölkpriser å ena sidan och slakteri- och mejeriarbetarnas löner å den andra, vill jag uttrycka den varma förhoppningen att vi till slut skola kunna lösa dessa besvärliga frågor i samförstånd. När bondeförbundet år 1933 gjorde den s. k. kohandeln, hade vi givetvis den bestämda uppfattningen — och vi ha den fortfarande — att vi här i landet alla äro beroende av varandra. Vi jordbrukare förstå, att vi icke minst äro beroende av livsmedelskonsumenternas köpkraft.

Diskussionen om pris- och lönestoppet utmynnar alltså ständigt i spörsmålet om vad som är det rättvisa. Här i kammaren ha vi ju haft flera debatter i lönefrågorna, och för att inte riskera att återigen irritera motsidan med löneuppgifter framskaffade från jordbrukarhåll, skall jag be att få nämna bara ett par siffror ur motpartens egna undersökningar. På begäran av L. O. har inom socialstyrelsen gjorts en utredning om löneförhållandena inom de olika industrigrenarna. Därvid ha givetvis de olikheter eliminerats, som bero på skillnader i levnadskostnaderna de olika orterna emellan. Industrigrenarnas löneläge år 1943 har angivits i procent under eller över genomsnittsnivån för industrien i dess helhet. Resultatet av denna undersökning har blivit, att de sämst ställda grupperna bland industriens arbetare här i landet finnas inom bomulls-, ylle- och linneindustrierna med procenttalen —20, —18 och —17. Procenttalet för charkuteri- och slakteriarbetarna, som nu strejka här i Stockholm, är ± 0 . Bland dem som äro bättre ställda finner man exempelvis arbetarna vid mekaniska verkstäder, järn-, stål- och kopparverk etc. med procenttalet +5. Eftersom vi ha så många tidningsmän här i kammaren, kan jag nämna att tidningsstryckeriernas arbetare höra till de bäst ställda med procenttalet +35.

Vad beträffar verkstadsindustrien, som icke minst från kommunistiskt håll har förts på tal här i debatten, har den gynnsamma utvecklingen fortgått även under år 1944. Genomsnittsförtjänsten för denna industris arbetare under andra kvartalet år 1944 hade, bortsett från indextillägget, ökat med 14 procent i jämförelse med genomsnittsförtjänsten under andra kvartalet år 1939. Sedan den 1 januari 1939 har emellertid antalet vid verkstäderna sysselsatta arbetare stigit med omkring 30 000, oberäknat sådana som varit i militärtjänst och som torde få räknas i tiotusenden. Eftersom det alltid tar tid innan de nya arbetarna nå upp till samma förtjänster som de i arbetsuppgifterna redan förfarna, skulle stegringen av genomsnittsförtjänsten uppenbarligen varit avsevärt högre än

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

den nyss angivna, därest utredningen kunnat begränsas till att omfatta endast dem, som voro anställda den 1 januari 1939. En sådan utredning har stickprovsvis genomförts i Eskilstuna. Där uppgick den nyssnämnda stegringen av timförtjänsten från 1939 till 1944, inklusive dyrtidstillägg, till 41,1 procent.

Man måste givetvis ta hänsyn till dessa förhållanden. Det är jordbrukets arbetskraft, småbrukarna och lantarbetarna, som alltjämt har det sämsta inkomstläget i landet, och det är dessa gruppers talan vi ständigt vilja föra här i riksdagen. Det är därför ni från socialdemokratiskt håll måste ursäktat oss att vi ha den princip, jag nyss talade om, nämligen att vi främst vilja arbeta för en utjämning i levnadsstandard och i inkomsthänseende. Jag tycker inte att vi borde behöva bli så kritiserade när vi föra denna talan. Jag trodde att vi där skulle kunna mötas i ett gemensamt önskemål.

Herr Strand anförde, att arbetarna hysa misstro mot prisstoppet. Jag kan på den punkten ännu en gång instämma med honom, ty samma misstro finnes även, det kan jag försäkra, bland jordbrukarna.

Jag vill också instämma med herr Strand, när han uttrycker önskemålet att man, innan prissänkning företages, först ser till att de sämst ställda i samhället få en rättvis inkomststandard. På den punkten kunna vi absolut mötas. Men jag vill påpeka, att jag sade de sämst ställda. Detta är enda möjligheten för att riksdagens vid flera tillfällen givna löften till jordbrukets arbetskraft skola kunna infrias.

Till sist måste jag, herr förste vice talman, be att få ge en liten slutreplik till herr Fredrik Ström, och jag får kanske lov att göra det i mera skämtsamt ton. Herr Ströms kärleksaffärer synas vara mycket kortfristiga. Förra året gjorde han en våldsam kärleksförklaring till oss bondeförbundare, därför att vi handlade riktigare än socialdemokraterna i pensionsfrågan, och då var det socialdemokraterna som blevo åthutade. I dag — några månader efteråt — få vi bondeförbundare ovetat efter noter och beskyllas för allt möjligt. Jag vill försäkra herr Fredrik Ström, att bondeförbundarna lugna och sansade alltjämt komma att kämpa för sina gamla idéer. Felet är kanske, att herr Ström är en alltför obalanserad älskare.

Herr statsrådet **Andrén**: Herr talman! Jag kan inte neka till att jag gick till årets remissdebatt med vissa tämligen högt spända förväntningar. Det såg länge ut som om mina spända förväntningar skulle upplösas i intet, vilket som bekant är en ganska berömd estetisk definition. Men sent i går afton, i elfte eller tolfte timmen, kom herr Oscar Olsson och räddade situationen. Det hade varit djupt beklagligt, om kulturfrågorna icke alls hade fått någon plats i denna debatt.

Det är ju ej obekant för kammarens ledamöter, att herr Oscar Olsson är den i vår krets, som har det största och yvigaste skolprogrammet. Så vitt jag kan minnas har det icke något år hänt, att herr Oscar Olsson ej varit, jag skall inte säga en fiende, utan en motståndare till den åttonde huvudtiteln sådan den framlagts för riksdagen. På grund av den personliga charm, som herr Oscar Olsson utvecklar, vill jag kalla honom min käraste motståndare. Jag skulle verkligen bli mycket förvånad, om det någon gång komme att inträffa, att herr Oscar Olsson inte hittar något fel i den åttonde huvudtiteln. Men min förvåning skulle också blandas med bekymmer: jag skulle undra, om det till äventyrs var något fel med herr Oscar Olsson. Å andra sidan kan jag ej neka till att jag blev glad över att de fel, som herr Oscar Olsson denna gång trott sig upptäcka, icke voro flera och värre.

Herr Oscar Olsson upptog först till diskussion frågan om studiehjälpen till landsbygdens ungdom. Propositionen härom föreligger ännu ej, men den är

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

utlovad i huvudtiteln, och jag hoppas med det snaraste bli i tillfälle att framlägga den. På tal om denna sak gjorde herr Oscar Olsson en distinktion mellan de bäst begåvade och de normalt begåvade ungdomarna, och han tog bestämt parti på de normalt begåvades sida: det är ofta synd om de bäst begåvade, men de klara sig kanske i alla fall. Jag vill tillägga, att denna distinktion icke på det allra minsta sätt finnes antydd i den kortfattade, summariska och preliminära redogörelse, som är framlagd i åttonde huvudtiteln. Utgångspunkten för herr Oscar Olssons angrepp på mig i detta fall var en passus i herr Elon Anderssons intressanta anförande, vilken passus dock ej har något som helst stöd i åttonde huvudtiteln sådan den här föreligger. Jag menar alltså, att herr Oscar Olssons angrepp denna gång kom något för tidigt och att det i varje fall ännu icke kunde riktas mot mig.

Den andra punkten i herr Oscar Olssons kritik gällde klassernas överbefolkning. Här stå vi verkligen inför ett allvarligt problem, som jag haft personlig erfarenhet av när jag fått sitta med ett vetenskapligt seminarium inrymande 40—50 studenter. Jag anser det för min del vara en av vårt kulturarbets allra angelägnaste uppgifter att snarast möjligt och på alla områden komma till rätta med detta verkligt allvarliga problem.

Sakläget är naturligtvis, att befolkningsutvecklingen håller på att spränga den nuvarande skolorganisationen. Vår skolorganisation har fått en toppbelastning, och särskilda åtgärder måste snarast möjligt vidtagas för att komma ifrån detta läge. Den ordning, som för närvarande gäller rörande folkskolorna, genomfördes successivt åren 1940 och 1941. Till grund för densamma låg ett förslag, som utarbetats av folkskolans besparingssakkunniga, vilka hade tillsatts av statsrådet Engberg och i spetsen såsom ordförande hade det mycket skickliga och kunniga undervisningsrådet Weijne. Det var ett besparingsförslag, motiverat av den då rådande situationen.

Sedan dess har läget förvärrats. Vi stå i nuvarande situation med ett underskott av manliga lärare i folkskolorna på 270, och vi vänta ett mycket betydande underskott också i fråga om småskollärarinnorna. Jag har med hänsyn härtill föreslagit snabba åtgärder i fråga om seminarieorganisationen för att omedelbart komma till rätta med svårigheterna. Jag har begärt, att icke mindre än 88 elever utöver det antal, någon myndighet föreslagit, skola intagas i våra seminarier. På det sättet skola vi få en möjlighet att minska klasserna och därmed också den hets, som på grund av övertaligheten inom klasserna måste råda i allt skolarbete. Jag har dessutom utlovat, att en utredning med det snaraste skall företagas för att allvarligt pröva detta problem, som jag anser vara av den allra största vikt och betydelse.

Jag skall också be att få yttra några ord med anledning av herr Wahlunds anförande. Jag vill först säga, att det glädde mig att från bondeförbundet få höra sådana tonfall. Vi veta ju alla, att bondeförbundet icke alltid har hört till de mest kulturvänliga och icke alltid visat det största intresset för den svenska skolans, och icke heller för den svenska folkskolans, utveckling. Jag får kanske betrakta herr Wahlunds framträdande i dag såsom ett tecken på bättre tider därvidlag.

Det var stora och svepande linjer i herr Wahlunds intressanta föredrag, framförda med en flödande vältalighet. De allmänna principer han uppställde kan jag också på väsentliga punkter helt och fullt ansluta mig till. Jag bara beklagar, att herr Wahlund slutade sitt anförande just där svårigheterna började. Det hade varit intressant, om herr Wahlund velat gå in på de konkreta problemen, de stora och svåra skolorganisatoriska problemen, och framlägga sin och helst även bondeförbundets syn på dessa problem.

Jag vill tillägga, att inte alla herr Wahlunds idéer voro alldeles nya. Vi

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

som sysslat en del med olika ideologiers historia veta, hur lätt det är att finna, att idéerna haft förespråkare i det förgångna och hur svårt det är att komma med nya och originella tankar.

Det ligger i detta sammanhang kanske närmast till hands att erinra om, att de tankar som herr Wahlund med sådan utförlighet och vältalighet utvecklade även ha framlagts av statsrådet Bagge i de direktiv som han gav den stora skolutredningen. Där säger han några ord, som jag tror, att herr Wahlund skulle vara benägen att skriva under. Det heter på följande sätt: »Ett folks inre styrka beror till icke ringa del på den utbildning, som de enskilda medborgarna erhålla. I ett litet land som vårt måste det som brister i kvantitet ersättas med kvalitet. Vi se mot en framtid, som kan för oss medföra svåra provningar, och självbevarelsedriften bjuder oss att med alla tjänliga medel stärka vår motståndskraft och våra möjligheter att som självständig nation möta de påfrestningar, som kunna komma. Vi måste redan nu oaktat alla dagens bekymmer inrikta oss på att tillvarataga och utveckla vårt folks andliga resurser. Det är till dessa vi främst måste lita för framtiden. Och då ligger det närmast till hands att förbättra ungdomens andliga och fysiska fostran och utbildning genom att främja undervisningsväsendet. Det gäller här att icke försitta någon tid.»

Jag vill helt ansluta mig till detta uttalande och inte minst till den sista synpunkten. I årets statsverksproposition föreslås också höjda stipendier till yrkesundervisning och folkhögskolor. Det hade kanske varit rimligt och motiverat att låta förslaget om studiehjälp åt landsbygdens ungdom undergå en extra prövning av det slag, som skall komma övriga förslag från den stora skolutredningen till del. Men jag ansåg frågan så angelägen och brådskande, att jag ville utbryta den ur sitt stora sammanhang och framlägga den redan för årets riksdag. Därmed har jag väl i handling visat, att jag är angelägen att handla snabbt i denna fråga. Dessa förslag avse bland annat att slå en bräsch i den ekonomiska och sociala spärr för vår bildningssökande ungdom, som herr Wahlund med sådan vältalighet talade om.

Jag vill tillägga en sak. Vårt folkmaterial med den begåvning som det inrymmer är vår dyrbaraste egendom. Att rätt förvalta denna tillgång anser jag vara den svenska inrikespolitikens viktigaste uppgift.

Herr Olsson, Oscar, erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag är mycket glad över det älskvärda sätt, på vilket departementschefen upptog mina anmärkningar. Jag beklagar bara, att i det ena fallet svaret var beroende på en missuppfattning och i det andra fallet gick vid sidan av vad jag hade sagt.

Det är ett fullkomligt misstag av departementschefen — liksom av herr Wahlund, som dock inte gjorde sig skyldig till ett misstag i samma utsträckning som departementschefen — att jag skulle i mitt anförande ha tagit parti för de normalt begåvade, som lämnats utanför i propositionen, *mot* de bäst begåvade. Det har jag visst inte gjort. Jag har alldeles samma synpunkt som departementschefen nu senast gav uttryck åt i fråga om tillvaratagandet av de bästa begåvningarna. Vad jag vill ha fram och vad jag alltid kämpat för i detta hänseende är att *det är ännu viktigare med en gedigen medborgar- och yrkesutbildning för folkets stora massa*, för de hundratusentals barn i våra skolor som förbli arbetare och bönder, än det är att bland dessa plocka ut och ge så hög utbildning som möjligt åt de få tusental barn, som skola komma fram till de s. k. nyckelpositionerna, även om också detta är en högviktig angelägenhet. För mig är nämligen den fullmyndige bonden och arbetaren en lika värdefull medborgare i vårt demokratiska samhälle som nyckelpositionernas inne-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

havare, de må vara byråchefer, professorer, domare eller något annat. Vad jag lade vikt vid i mitt anförande var det fördärv och det undergrävande som undervisningen under årtal *utsatt den stora massan av folket för*.

Detta gällde även den punkt av mitt anförande, där statsrådet gick vid sidan av vad jag sagt. Han talade om underskottet på lärare och lärarinnor, som gjorde det omöjligt att sänka antalet i klasserna. Detta sade också jag i mitt anförande. Men så sade jag, att vi inte kunna vänta med åtgärder mot det fortsatta fördärvandet av vår skolorgdom. Jag bad departementschefen söka hejda detta fortsatta fördärvande genom att omedelbart eller snarast vidtaga sådana åtgärder som kunna vidtagas för ett minskande eller avskaffande av hetsen, t. ex. genom bortskärande av onödiga kursmoment eller genom andra åtgärder. Det är nödvändigt för tillvaratagandet av vårt folks hälsa, att man snart får ett slut på detta icke minst från läkarhåll och målsmannahåll påtalade elände.

Talaren avbröts här av herr förste vice talmannen, vilken för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar och nu påpekade, att den i § 12 mom. 2 av kammarens ordningsstadga bestämda tiden för kort genmäle redan vore av talaren överskriden.

Herr förste vice talmannen lämnade därefter ordet till herr **Branting**, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag kanske skall börja med att fullgöra en artighetsplikt. Under gårdagen blev jag av herr Linderot underkänd såsom »kontaktman» till det kommunistiska partiet i den parlamentariska undersökningskommissionen för flyktingsärendena. För detta underkännande ber jag att få uttala mitt tack.

Beträffande den Paulsonska skandalen och vad därmed sammanhänger, ligger det i sakens natur att jag vill inskränka mig till att uttala en — kanske ljusblå — förhoppning om, att den kommande utredningen skall bli i stånd att gå till botten med sitt mycket vidlyftiga uppdrag. Jag undrar emellertid, om man inte har anledning att befara, att den nazistiska infiltrationen hos oss är betydligt större och svårare att avslöja än man i allmänhet hittills har velat föreställa sig. Herr socialministern omtalade i går, att den ifrågavarande tjänstemannen varit anställd i det svenska underrättelseväsendet under 34 år. En sådan man står alltså nu, förefaller det, avslöjad såsom agent för främmande intressen. När det kunnat förekomma, att en person, som så länge varit anställd i det allmännas tjänst, kommit in på dessa spår, har man anledning att befara litet av varje. Det är nog därför, menar jag, försiktigast att redan från början varna för den illusionen, att man genom denna utredning skall kunna sopa alldeles rent på alla håll inom förvaltningen, där det eventuellt finnes någon svag eller infekterad punkt. Att den goda viljan härtill finns, behöver jag naturligtvis inte framhålla. Men inte heller denna kommission är ju i besittning av det allseende öga eller den allvetenhet, varom statsrådet Möller talade. *Ultra posse nemo obligatur* — eller, som en ärad ledamot av denna kammare, herr Eliel Löfgren, på sin tid uttryckte det, *ultra posse kan ingen gosse!* Man får göra så gott man kan.

Däremot skulle jag gärna vilja något replikera herr justitieministern med anledning av hans anförande under gårdagen. Han började med att varna för att tala om lagröten i oträngt mål — därigenom kunde man underminera tilltron till det svenska rättsväsendet. Sådana generella satser kan man naturligtvis alltid uttala, och jag har det intrycket, att herr justitieministern rätt ofta har sådana allmänna, mycket plausibla uttalanden. Men jag måste bekänna, att hans yttrande under gårdagen på åtskilligt sätt gjorde mig ganska nedstämd. Det förefaller som om man inte längre från justitieministern hör de

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

friska tonfall, som man förnam under valrörelsen och tidigare. Han var då mycket mån om att understryka sin goda vilja till att medverka till en fullständig återställelse så snart som möjligt av förkrigstidens i alla fall relativt goda rättssäkerhetstillstånd. Jag erinrar mig från förra året, hurusom Dagens Nyheter slog upp en hel sida med ett vackert porträtt av justitieministern, där han gjort en del deklarationer av principiell innebörd. Jag tyckte så mycket om dessa uttalanden, att jag sparat på dem. Jag knöt an dem till den lilla skrift jag då just givit ut med titeln »Lagröta», och jag tyckte att jag fått ett principiellt instämmande genom justitieministerns uttalanden. Han talade här om, att de nuvarande extraordinära förhållandena framtingat åtgärder, som under normala förhållanden skulle tett sig helt främmande för vårt rättssystem. Icke minst, sade han, gäller detta på lagstiftningens vidsträckta fält. »Åtskilliga av de rättigheter, som vi räkna såsom självklara i ett demokratiskt samhälle, ha upphävts eller begränsats i betydande omfattning.» Justitieministern anförde vidare, att medborgare kunna på blotta misstanken om brottslig gärning utan domstols prövning under avsevärd tid berövas friheten. »Vidare är post- och telefonhemlighetens okränkbarhet ej omgärdad med de trygga garantier, som vi eljest kräva. Tryckfriheten har ställts under uppsikt, som sedan generationer varit oss främmande. De lagar som tillkommit för att bemästra kristidens särskilda problem ha ej sällan fått en utformning som berättigar talet om kautschuklagar.» Sedan justitieministern härefter sagt några förklarande ord om hur allt detta gått till, framhöll han, att så gott som alltid vid de olika ingreppens företagande starkt understrukits, att åtgärden framtingats av de säregna förhållandena. »Ingreppens tillfälliga karaktär har funnit sitt uttryck i lagarnas tidsbegränsning. Trots detta», fortsatte justitieministern, »finns naturligen en fara, att vad som avsetts som ett provisorium har en tendens att dröja sig kvar, även sedan de ursprungliga förutsättningarna för detsamma upphört att existera. Det blir därför en angelägen uppgift för alla demokratiska krafter att vaka över att de utväxter på vår rättsordning, som krigstiden nödvändiggjort, skäras bort så snart de yttre förhållandena ej oundgängligen kräva deras bibehållande.»

Dessa utmärkta principiella uttalanden ber jag att på det varmaste få instämma i. Det är egentligen just i denna riktning jag strävat, då jag på mitt håll fört min kampanj i denna sak. Men kammarens ledamöter ha, hoppas jag, ännu herr justitieministerns anförande under gårdagen i öronen. Det förefaller mig som om det nu låter en smula annorlunda!

Herr justitieministern talade om åtskilliga förbättringar som ägt rum i lagstiftningsväg under den sista tiden och som skulle vara av beskaffenhet att eliminera föregående olägenheter och missförhållanden. Han talade bland annat om den uppmjukning av 14 a § i strafflagens spionerikapitel, som kommit till stånd genom bestämmelsen, att åtal endast får anhängiggöras efter medgivande av Kungl. Maj:t. Detta är naturligtvis en förbättring. Den har tillkommit, därför att det var uppenbart, att denna 14 a § kriminaliserade åtskillig verksamhet, som enligt det allmänna rättsmedvetandet icke kan betraktas såsom brottslig och skadlig, utan tvärtom till och med i vissa fall måste anses högst tillätlig och prisvärd. Men, mina herrar, observera att denna lagändring icke ändrat ett dugg i den hemliga polisens spaningsarbete, som ju bland annat avser att upptäcka *varje* handling som kan anses strida mot 14 a §. Polisen kan ju inte på förhand veta, när Kungl. Maj:t anser en handling åtalbar eller när Kungl. Maj:t hänför den till prisvärd och lovvärd verksamhet. Följden blir alltså, att hela apparaten verkar precis som vanligt. Brevspioneriet och telefonsamtalsavlyssnandet pågå för att uppdaga *varje* tillstymmelse till förberedelse även av sådana handlingar, som det allmänna

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

rättsmedvetandet uttryckligen gillar och som sedan även vinna Kungl. Maj:ts sanktion, genom beslutet att åtal icke skall följa. Bara detta exempel visar ju, hur otillräcklig den ifrågavarande lagförbättringen är.

Jag skall inte uppehålla mig så mycket vid tvångsmedelslagen, eftersom herr Knut Petersson redan berört den, men jag skall i alla fall säga några ord även om den. Det glädde mig mycket att höra, att herr justitieministern överväger vissa ändringar i denna lag, när den omsider skall förnyas. Men jag fruktar, att Kungl. Maj:t skall finna det mycket svårt att på något väsentligt sätt förbättra denna fruktansvärda lag. Jag tror att det enda effektiva sättet att vinna rättelse är att helt och hållet avskaffa lagen och vad den haft i släptåg. Frågan blir då, om man skall anse sig våga taga detta steg eller inte.

J. O:s utredning i detta sammanhang kan ju läsas på olika sätt, och jag medger att denna utredning kanske kunnat vara klarare formulerad på vissa punkter. Men i sak innebär J. O:s yttrande enligt min uppfattning en mycket skarp och hård kritik mot tvångsmedelslagen. Han påtalar t. ex. uttryckligen *tänjbarheten* och *oklarheten* i de bestämmelser, som avhandla säkerhetstjänstens befogenheter och utsträckningen i dess makt. Det föreföll mig beklagligt, att inte justitieministern tog fasta på dessa J. O:s moderata men välgrundade uttalanden, utan i stället vänder sig klandrande och varnande mot dem, som tala om »lagröta», och försäkrar oss att det i huvudsak inte finns några befogade anledningar att i fråga om utlänningslagstiftningen, hemliga polisen, spionerisystemet o. s. v. använda sådana ord.

Justitieministern fann även anledning att gå in på ett område som jag tror inte berörts förut i denna kammare. Eftersom han nu fört det på tal, får jag kanske fortsätta. Han talade om vissa domar som fällts och om den kritik och de anmärkningar som framkommit i sammanhang därmed. Det är av många skäl alltid svårt att uttala sig i dylika ting. Men det är en omständighet, som faller i ögonen, när man läser dylika aktstycken, och som är förtjänt av kammarens uppmärksamhet. Jag syftar på de fordringar som våra domstolar numera uppställa för att anklagelser skola anses tillfyllest *bevisade*. Det kan kanske intressera riksdagen att höra, hur en hög domstols dom i våra dagar kan motiveras, när det gäller att döma en människa till långvarigt straffarbete och för övrigt höja ett straff, som en underdomstol utsatt. Jag avser ett fall, som blivit berört förut i debatten. Det gällde ett par personer, av vilka den ene var en socialdemokratisk tjänsteman och den andre icke politiskt organiserad. Anklagelsen mot dem stödde sig bland annat på att den ene av dem haft sammanträffanden med en representant för en härvarande främmande legation. Frågan gällde egentligen vad som förekommit under dessa samtal. Däröfver fanns ingenting utrett. Men i domen låter det på följande sätt: Vad angår L. anser domstolen utrett, att han vid minst tolv tillfällen haft hemliga sammanträffanden med — — — den ifrågavarande representanten för ett främmande land; och enär — med avseende såväl å L:s politiska åskådning och förbindelser med aktiva kommunister, det trägna umgänget med — — — (den medanklagade, alltså den socialdemokratiska tjänstemannen) under dryftande av för allmänheten mindre väl kända förhållanden i fråga om det socialdemokratiska partiet i riket (jag vill inskjuta, att det inte gällde märkvärdigare ting än som avhandlas vid våra s. k. A-salsmöten) samt L:s vägran att i målet vidgå iakttagna möten mellan honom och den främmande representanten som även andra i målet inlupna, för honom besvärande omständigheter — icke i strid mot stadgad erfarenhet kan antagas annat än att L. vid sina berörda möten förbrutit sig åtminstone såtillvida, att han till vederbörande, vilkens egenskap

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

av agent måste ha varit honom bekant, lämnat meddelanden av sådan art, som avses i 8 kap. 14 a § strafflagen, alltså dömes L. o. s. v. Detta är sålunda bevisningen för att något brottsligt ägt rum, och på sådana grunder anser sig vederbörande domstol kunna skärpa straffet till 9 månaders straffarbete från det kortare fängelsestraff som underdomstolen utdömt. Herr justitieministern framhöll, att saken befinner sig under prövning i högsta domstolen, och det är visserligen gott och väl. Men man kan ju inte vara tillfreds med att här påtalade förhållanden bli tillrättade genom överklagande i högsta instans, utan man måste ju uppställa krav på rättssäkerhet och trygghet även vid underdomstolarna.

Jag skall inte gå in ytterligare på dessa ting. Jag vill bara till sist framhålla, att om herr justitieministern vill knyta an till de principer, som han gav uttryck åt i de nyss av mig återgivna uttalandena, och fullfölja sin aktion i den riktningen, så har han ett stort arbetsfält framför sig.

Jag vill nu i stället gå över till ett annat område — ty det finns ju andra ting än Paulson-affären, hemliga polisen, lagrötan o. dyl., som äro viktiga för oss här i landet. Jag skall tillåta mig att säga några ord om vår utrikespolitik. Oavsett den debatt, som fördes härom i slutet av förra riksdagen, har jag liksom flertalet andra talare det intrycket, att det verkligen inte skulle vara till skada med vissa klargörande uttalanden från utrikesledningens och riksdagens sida om vårt allmänna läge och vår framtida kurs. Vi ha ibland i riksdagen s. k. utrikespolitiska debatter. Jag för min del föreställer mig en utrikespolitisk debatt som någonting annat än att riksdagen av regeringen får vissa informationer och sedan till dessa knyter några försiktiga och begränsade kommentarer. Sådana evenemang kunna vara bra på sitt sätt, men de fylla inte det behov som jag anser föreligga. Vi komma här ofta inte längre än till detaljer. Sammanfattande konklusioner, vägledning och riktlinjer för framtiden utebli.

Det förefaller som om vi i fråga om utrikespolitiken idémässigt leva ur hand i mun under avvidan på de initiativ, som eventuellt tagas från andra håll. Herr Elon Andersson inledde årets remissdebatt med att anmärka på den tveksamhet, oklarhet och splittring, som han tyckte sig kunna spåra, när vi nu stå inför ett kritiskt skede i utvecklingen. Han framställde kritik särskilt mot oklarheten i framgångsvägar och syftemål. Dessa ord hade ju en inrikespolitisk syftning, men de kunna lika gott karakterisera situationen på det utrikespolitiska området. En annan talare har här begärt mera handlingskraft och initiativ och efterlyst en positiv linje. Jag är således inte alldeles ensam om mitt allmänna intryck, att det vilar mycket av återhållsamhet, för att inte säga passivitet, över det svenska uppträdandet utåt just nu. Om det är en följd av samlingsregerandet, eller en kvarbliven vana från förgångna svåra tider, eller eventuellt en allmän disposition, vill jag låta vara osagt.

Det förhåller sig ju så, att vi under krigsåren ha hållit oss till en allmän formel. Man har sagt, att det gällt att hålla Sverige utanför kriget, med bevarad frihet och självständighet. Det förefaller emellertid uppenbart, herr talman, att en sådan formulering, även om den under en viss period har sagt ut någonting väsentligt, numera inte räcker! Det vill åtskillig god vilja till för att kunna påstå, att man med en sådan formulering överhuvud taget har givit uttryck åt något som man kan kalla för svensk politik.

Vad som har sagts och åsyftats med de ifrågasvarande orden är egentligen, att vi betrakta oss själva som ett litet fredligt folk, som inte vill göra någon för när, men att vi äro inringade av en farlig granne och hotade av allt som kan hända här uppe i Norden. När vi talat om att hålla Sverige utanför kriget, ha vi naturligtvis förstått, att det inte bara beror på oss, om vi dragas in i kriget,

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

men vi ha i alla fall lovat att göra vad på oss ankommer för att inte en sådan kalamitet skall inträffa. Och vi ha tillagt, att skulle vi ändå angripas, skola vi göra allt för att försvara vår frihet och självständighet till det yttersta!

Denna ståndpunkt kan väl ändå sägas uttrycka ett ganska anspråkslöst miniprogram. Man kan naturligtvis medge, att det var en tid, när ingen kunde kritisera, att vi, om jag så får uttrycka mig, gjorde oss *så små* och så obetydliga, så igelkottslänkande som möjligt. Liksom hela den demokratiska världen blevo vi överraskade av det nazistiska angreppet mot Europa, och liksom alla andra demokratier hade vi tillåtit, att nazisterna skaffat sig stödjepunkter innanför våra gränser. Det gällde ju att under en kritisk period vinna rådrum, komma helskinnade förbi en farlig kurva. Men man kan väl säga, att den stunden i vårt folks liv är passerad, och nu, förefaller det mig, kan Sverige tillåta sig att på ett något mera adekvat sätt ge uttryck åt sin obestriddliga egenskap att vara en självständig politisk faktor i sin del av världen. Nu kunna vi med klarare verba och större eftertryck än hittills hävda våra stora nationella intressen.

Det finns ju ingen stat i Europa, som mera definitivt än Sverige avstått från alla intresserade blickar på områden utanför dess egna gränser. Men därmed är inte sagt, att det skulle vara oss likgiltigt, hur läget gestaltat sig utanför dessa våra gränser, utan tvärtom ha vi här livsviktiga intressen att bevaka, i mån av kraft, förmåga och vilja. Om man så vill uttrycka sig, behöver också vårt lilla Sverige ett »livsrum», som är större än dess territorium. Vi behöva bland annat rörelsefrihet både i öster och väster. Ju mer kriget drar ut på tiden och ju värdelösare våra förbindelser söderut bli, desto starkare gör sig också behovet gällande att kunna komma ut. Det måste väl utan vidare medges, att det är en orimlig och omöjlig situation, att en av de skandinaviska staterna skall vara avstängd ifrån Atlanten.

Våra känslor för Norge behöver jag inte kommentera. De äro manifesterade och omvittnade på olika sätt. De äro så starka och självklara, att de i och för sig utöra en betydelsefull politisk faktor. Trontalets ord om att Sverige vill göra allt vad det förmår för att stödja och hjälpa broderfolken äro viktiga och kunna inte nog understrykas. Men därmed är inte allting sagt. Det är väl obestriddligt, att även om förhållandena i Norge icke hade varit så fruktansvärda som de äro, så skulle vi anse det vara fullkomligt intolerabelt, att Norge behärskas av Tyskland och att våra förbindelser västerut äro beroende av tyskt tillstånd.

När kriget bröt ut, förklarade sig Sverige neutralt. Det innebar att en traditionell politik fullföljdes, och meningen var, att vi skulle inta den folkrättsliga och politiska ställning som en neutralitet enligt Haag-konventionen förutsätter.

Men snart nog förändrades hela situationen, och när Norge och Danmark ockuperades av den tyska krigsmakten och Sverige blev definitivt avskuret från sina förbindelser västerut ja, då måste vi *fortfarande* vara neutrala, helt enkelt därför att vi voro nödda och tvungna härtill! Ingen skall dock kunna påstå, att vår neutralitet efter denna händelse haft samma karaktär som förut, eller att vår neutralitet efter detta oerhörda och skändliga angrepp mot Skandinavien var uttryck för något slags höga politiska principer. Om Sverige hade varit en stormakt, hade vi inte en enda dag tolererat en sådan utveckling. Det voro vi nu inte, och därför finga vi krypa in i vår kula och svära på att vi inte hade någon annan önskan på jorden än att hålla oss utanför kriget! Det var ungefär lika mycket hela sanningen som när vi på president Roosevelts fråga svarade, att vi inte kände oss på något sätt hotade.

Man erinrar sig kanske — herr talmannen gör det säkert — tiden för första

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

världskriget och hur man då betraktade frågan om Sveriges fria handelsförbindelser västerut. Statsminister Hammarskjöld var inte benägen att ge upp ett grand av Sveriges rätt till fri kommunikation över världshaven. Det förekom på den tiden häftiga diskussioner och häftiga protester med anledning av den engelska kontrollen över våra fartygslaster från Amerika, fastän reexporten från Sverige till Tyskland florerade. Överhuvud taget betraktades det denna tid som Sveriges *självklara rätt* att äga fri förbindelse med England, Amerika och hela den övriga världen. Jag tycker, att det är påfallande, hur föga och hur svagt det har talats om den saken under detta krig. Vi ha på det hela taget funnit oss, med en stor stillsamhet, i de tyska spärråtgärderna, nästan som om de varit naturliga och berättigade. Och allt eftersom tiden går, finna vi oss till rätta i dessa förhållanden.

Detta kanske inte är alldeles formellt riktigt. Det kanske ligger någonstans några diplomatiska protester från oss i dessa ärenden. Men opinionen, med vägledning ovanifrån, har i varje fall varit ytterligt tillbakadragen i denna fråga.

Som jag ser saken, herr talman, börjar det bli på tiden, att spørsmålet om Sveriges rätt till fria förbindelser väster ut bringas på tal. Det finns ju mycket vägande skäl för denna sak, både försörjningspolitiska och andra. Ingen kunde i går lyssna till finansministerns och handelsministerns och övriga talareshöjningar angående vårt behov av att importen och exporten kunna vidmakthållas, utan att få fullkomligt klart för sig, hur betydelsefull denna sak är och hur vår situation blir alltmera kritisk genom att vi på detta sätt äro avspärrade och avstängda.

Man har här kanske så vant sig vid de nuvarande förhållandena, att man föreställer sig, att de inte bara äro betingade av maktläget, utan på något sätt också stå i överensstämmelse med det moderna krigets rätt. Det finns ett parallellfall ute i världen till vår situation. Jag syftar på förhållandet mellan Sovjetunionen och Japan, i fjärran Östern. Det har ju inte fallit Japan in att förklara tillträdet till Stilla havet spärrat för Sovjetunionen. Mellan dessa två stater råder neutralitet, fastän de båda på sina håll äro i krigförande, och de ryska fartygen gå nu obehindrat ifrån Vladivostok ut på världshaven, förbi de japanska krigsfartygen. I det fallet får alltså neutralitetsrätten stöd av makten, men det är uppenbart, att vi inte kunna ge erforderligt stöd åt vår rätt som neutral stat.

Trots de inskränkningar, som vi ha företagit i de svensk-tyska affärsförbindelserna, pågår alltjämt lejdbåtstrafiken. Den är tillåten ifrån Berlin, vilket ju visar, hur mån man på det hållet är om att bevara de något så när goda förbindelserna med Sverige. Om denna lejdbåtstrafik, som ju har varit av största värde för oss, men om vilken man inte vet, hur länge den fortsätter, om den måste man säga, att den *icke* numera kan betraktas som ett tillräckligt andningshål! Här har bl. a. talats om vår bränsleförsörjning, som ju närmar sig en kris. För närvarande tyckes läget vara det, att vi leva på hoppet, att freden skall komma, innan våra kolförråd äro uttömda. Ingen kan säga, hur berättigad en sådan optimism är. Just nu stiger åter optimismen med avseende på freden, med anledning av de ryska arméernas stora frammarsch. Men nog förefaller det ändå, som om hela läget pekar emot att frågan om återupptagandet av våra fria förbindelser västerut snart nog bör aktualiseras.

Om tyskarna få härja i Norge som hittills, komma de väl att fördärva varanda hamn på västkusten, från Narvik söderut över Bergen och ned till Oslo. Det vore av stort intresse, om vår regering ville klarlägga, hur den i nuvarande läge ser på den norska frågan och på våra möjligheter att öppna en fri trade västerut. Det skulle också vara av stort intresse att höra något närmare om hur man ser på den situation, som har uppstått med anledning av, att de

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ryska trupperna draga sig tillbaka från Nordnorge, och på möjligheterna för Sverige att härvidlag lämna en extra assistans åt Norge.

För resten kan man undra, om det är alldeles otänkbart numera att göra klart i Berlin, med visst eftertryck, att vi av många skäl önska, att vederbörande helt och hållet *draga sina färde från Norge*, utan att först fara fram som vandaler!

När det säges i trontalet, att »Sverige vill göra *allt* vad det förmår för att stödja broderfolken», så reser sig naturligtvis den frågan: hur mycket förmår Sverige göra nu? Jag tror, herr talman, att det är ganska mycket, om viljan finns. Vi behöva inte underskatta det inflytande, som Sverige i nuvarande läge kan utöva på händelsernas vidare utveckling, kanske på någon punkt i *påskyndande* riktning. Det är ett världsintresse, att kriget inte räcker en dag längre än nödvändigt.

För Sverige gäller det, såvitt man kan förstå, mycket under krigets slutfas. Det gäller inte bara att hålla sig utanför kriget, utan det gäller att etablera sig för framtiden. Vi kunna nu genom en hållning i ena eller andra riktningen antingen förbättra vår allmänna goodwill, kanske väsentligt, vilket jag tror är rätt nödvändigt, eller också i stället dra på oss en länge bestående ovilja.

Jag har det intrycket, att man här i landet, när man resonerar om dessa ting, är beredd och benägen att anlägga renodlat kommersiella synpunkter. Man tror sig vara realistisk och praktisk, när man framställer saken så, att det blir fråga om hur mycket Sverige skall kunna sälja, vad det skall köpa och vilka krediter det skall lämna. Hur vi förut ha betett oss och vad som har förevarit under kriget tror man inte spelar någon roll. Jag tror, att en sådan grosshandlarpolitisk synvinkel skulle kunna visa sig riskabel och kortsynt. Det finns många vittnesmål om att man på avgörande håll i världen kommer att efter kriget förbinda politiska och kommersiella synpunkter, kanske med övervikt på de politiska. Man kommer att vilja veta var man har sina pålitliga vänner, man kommer att utgå ifrån vad man nu anser om denna sak, och mot andra kommer man att visa en misstro, som kan betyda åtskilligt också omräknat i miljarder.

Det är därför, herr talman, som jag menar, att det skulle vara så ytterligt tillfredsställande att ifrån vår utrikesledning få höra en öppen och klagörande deklaration beträffande Sveriges läge och uppgifter nu och under tider som stunda.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Ett par talare i dagens debatt ha anknutit till det anförande, som jag höll under gårdagen angående den s. k. lagrötan, och fogat några kritiska reflexioner till detta. Herr Knut Petersson fann, att jag hade tagit på problemet något lätt, då jag berörde frågan om tvångsmedelslagstiftningen och tillämpningen av denna. Det är möjligt, att jag gjorde det. Jag ansåg mig i går inte ha anledning att direkt gå in på frågan om tillämpningen av denna lagstiftning, utan mitt anförande var närmast framkallat av vad herr Fredrik Ström hade yttrat, då han talade om att det inte kom några nya förslag om avveckling av de utväxter, som finnas på vår lagstiftning och som kommit till under kristiden.

I fråga om tillämpningen nämnde jag endast, att det under de senaste åren varit en strävan att inskränka denna lagstiftning undan för undan och att man under hösten 1944 hade gjort en översyn av hela tillämpningen och därvid meddelat sådana direktiv, att en inskränkning av tillämpningen skett i betydande omfattning. Statsrådet Erlander torde komma att närmare beröra den saken här. Beträffande lagstiftningen vill jag endast framhålla, att den-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

na är av provisorisk natur och att man vid denna riksdag har anledning att ta upp frågan, huruvida lagstiftningen överhuvud taget skall förlängas och i så fall, om den skall kunna modifieras på ett eller annat sätt. Det blir i första hand regeringens sak att pröva detta, och om regeringen finner nödvändigt att framlägga ett förslag om förlängning, får ju riksdagen också ta ställning till detta.

Herr Branting kände sig direkt nedstämd av det anförande, som jag höll i går. Jag beklagar livligt, att mitt anförande skulle ha detta inflytande på herr Brantings sinnesförfattning. Det var inte meningen att göra någon nedstämd, och jag tror inte heller, att herr Branting har någon som helst anledning att känna sig nedstämd över vad jag sade. I mitt anförande i går strök jag gång efter annan under, att man skall akta sig för att bruka för starka ord, då det gäller sådana förhållanden på rättsväsendets och rättsskipningens område, som man inte gillar. Ordet lagröta är ett ganska kraftigt ord, eller hur, herr Branting? Det talar om att det finns röta i rättsbyggnaden, att det finns något ruttet där, och detta är ur min synpunkt något allvarligt, men jag har kanske en annan känsla för detta ords valör än herr Branting har.

Men jag sade inte någon gång i går, och den uppfattningen gick inte igenom mitt anförande, att allting skulle vara bra på rättsväsendets område. Tvärt om erkände jag, att det finns åtskilligt att reformera och att vi också böra göra det. Syftet med vad jag sade var alltså att varna för att använda för starka ord. Det har nämligen blivit så, att liksom man ofta anklagar statsmakterna för att använda hemligstämpel, har man själv börjat sätta en stämpel, som innehåller ordet lagröta, på allt möjligt som enligt min mening icke bör ha en sådan stämpel.

Herr Branting fann emellertid i sitt anförande, att jag helt och hållet hade förlorat de friska toner, som tidigare kommit till uttryck, då jag yttrat mig i dessa frågor. Jag har både i skrift och i tal tidigare framhållit och understrukt, att det är av verklig vikt, att vi så snart som möjligt få bort de utväxter på vår lagstiftning, som kristiden har framtingat, och jag har icke någon som helst anledning att modifiera dessa mina uttalanden. Jag står fast vid dem fortfarande. Jag anser det vara en mycket angelägen uppgift för statsmakterna att se till, att de utväxter, som framtingats av de extraordinära förhållandena, inte komma att bli en bestående del av vårt rättsliv, och jag tror mig också ha i handling visat, att jag avser att tillgodose dessa synpunkter. Jag vill erinra om att det på tryckfrihetens område under den senaste tiden har blivit en helt annan praxis än tidigare under krigsåren, och det är inte heller någon hemlighet, att jag i början av år 1944 i regeringen tog upp frågan, om inte vi nu inför riksdagen skulle lägga fram ett förslag, som innebar, att vi skuro bort vad som under krigstiden införts i tryckfrihetsförordningen. Jag vann inte anslutning inom regeringen. Initiativet gick över till riksdagen. Men min uppfattning sammanföll på detta område helt med den, som riksdagen givit uttryck åt.

I fråga om spionerilagstiftningen har det också varit min strävan att så snart som möjligt få ändrade förhållanden till stånd. Redan innan riksdagen i fjol antog den bestämmelse, varigenom frågan om rätt att anställa åtal i vissa fall underställdes Kungl. Maj:ts prövning, hade jag försökt att, i den mån det för en justitieminister är möjligt, verka för en riktig tillämpning av denna lagstiftning. Efter det att beslutanderätten om åtal lagts i Kungl. Maj:ts hand, har det varit min strävan att se till, att icke allt det, som lagstiftningen på grund av sin kautschukkaraktär omfattar, kommer under åtal, utan endast sådant som enligt allmän uppfattning måste anses vara direkt klandervärt och straffbart.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Branting sade, att det är gott och väl med en sådan bestämmelse, men att ingenting hindrar polisen att fortfarande utreda en mängd företeelser, som falla under 8 kap. men som kanske sedan inte ge anledning till åtal. Polisen kan ju inte veta, sade herr Branting, vilken uppfattning justitieministern har i åtalsfrågan. Jag kan svara herr Branting, att polisen mycket väl känner till min inställning, och i varje fall vet man, för vilka former av brottslig verksamhet jag ej kommer att tillstyrka anställande av åtal. Den praxis, som inaugurerats, kan alltså inte undgå att influera på polisens verksamhet.

I fråga om tvångsmedelslagstiftningen framhöll jag i går, att jag är mycket angelägen att så fort som möjligt få bort denna, och det har jag ansett hela tiden. Denna lag är en typisk kristidsprodukt, och jag har alltid reagerat mot de långtgående ingrepp, som man enligt min mening har varit nödsakad att göra under dessa år. För mig kommer det att vara mycket angeläget att få bort denna lagstiftning, så snart det med hänsyn till rikets säkerhet är möjligt. Jag delar herr Brantings uppfattning, att det nog är svårt att göra någon justering av denna lagstiftning, ty hur den än skrives, kommer den att bli rätt kautschukbetonad till sin karaktär. Så länge man har den kvar, är det därför av vikt att man speciellt inriktar sig på tillämpningen av densamma.

Jag framhöll också i går, och jag vill stryka under det i dag, att utlänningslagstiftningen under de senaste åren har varit föremål för en ständig översyn, som syftat till att skapa ökad rättssäkerhet för de personer, som komma hit såsom flyktingar. Redan i maj 1943 tillkallade jag särskilda sakkunniga, som skulle utreda denna fråga, och det underströks i direktiven för dem, att vad de först skulle ägna uppmärksamhet åt och i första hand lägga fram förslag om var regler angående ökad rättssäkerhet för flyktingar. Ett förslag därvidlag kom också mycket hastigt till stånd, och i september 1943, om jag inte minns fel, utfärdades en kungörelse, som innebar ganska väsentliga garantier för ett ökat rättsskydd åt flyktingarna.

Också denna lagstiftning har nu varit föremål för en grundlig översyn, och jag kommer att till årets riksdag framlägga en proposition med förslag till ny utlänningslag och förslag om en laglig reglering av rätten att beröva utlännningar friheten. Det blir därvid min strävan att tillse, att kristidens utväxter i görligaste mån avlägsnas.

Jag har alltså ingen som helst anledning att taga tillbaka de uttalanden jag tidigare gjort om angelägenheten av att rättstillståndet i vårt land återföres till vad det var före kristiden, och liksom hittills kommer det även i fortsättningen att vara min strävan att arbeta för att nå detta mål.

Ordet lämnades för kort genmäle till herr **Branting**, som yttrade: Herr talman! Jag vill bara be att få uttala min tillfredsställelse över den principiella deklaration, som herr justitieministern har avgivit. Jag kan ju inte heller vara missnöjd med att ha framkallat den. Det skall bli intressant att om några år summera, hur långt vi då kommit i den återgång till normala förhållanden, som vi sträva efter.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag föranleddes närmast av herr Holmbergs anförande att begära ordet, speciellt därför att han riktade ett direkt angrepp mot mig. Han ansåg det besynnerligt att jag, som var så känslig, att jag fann det nödvändigt att avstänga en person från anställning vid försvarets civilarbeten, därför att han under någon kortare tid prenumererat på kommunistiska tidningar, icke hade sparat nazistiska tendenser hos inspektör Paulson.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Jag tror att det kommer att bli mycket svårt för herr Holmberg att leda i bevis, att jag skulle ha haft den uppfattningen, att en person, som uppträtt såsom prenumerant på en kommunistisk tidning, på det viset borde berövas sina möjligheter att förtjäna sitt levebröd. Jag har ganska gott samvete på den punkten, och jag tror att det är tämligen lätt för mig att visa, att jag ständigt varit emot detta registreringsraseri, som föranlett klassificeringar av personer såsom nazister eller kommunister på så lösliga grunder som den herr Holmberg här talade om.

Däremot skall jag gärna medge en försummelse från min sida i ett annat ärende, som herr Holmberg drog upp. Han framhöll, att det ju inte är så konstigt att den svenska polisen har förbindelser med utländska polisorganisationer av för oss mindre önskvärd natur, när Sverige fortfarande är med i den internationella kriminalpoliskommissionen, som numera är rent nazistisk. Det är riktigt, att vi till följd av ett gammalt beslut, från tiden långt före kriget, utbetalat en summa av 600 francs om året till denna organisation. Men det har icke haft några praktiska konsekvenser att vi icke upphävt detta gamla beslut, sedan denna organisation blev nazistisk, utan formellt ha tillhört den och fortsatt att utbetala en viss summa på grund av ett gammalt beslut. Denna organisation bildades i Wien år 1923, och frågan om anslag till den har icke särskilt avgjorts från år till år. Denna organisation avsåg att åstadkomma ett internationellt samarbete för att bekämpa brottsligheten. Det finns ju åtskilliga brott, som icke äro av politisk natur, och det är helt naturligt av vikt att man beträffande dem upprätthåller ett internationellt samarbete. Jag skulle tro att praktiskt taget alla länder i Europa voro med i denna organisation, i varje fall har jag fått uppgift från den, som år 1936 representerade Sverige vid organisationens konferens i Belgrad, att praktiskt taget alla länder då voro med och att organisationen vid den tidpunkten icke hade en nazistisk karaktär. När den blev nazistisk, kan jag inte svara på. Det måste ha skett någon gång under åren 1937 eller 1938. Jag kan inte säkert säga, huruvida någon svensk representant deltagit ettdera av åren 1937 eller 1938, men sedan man konstaterat organisationens karaktär, har, enligt de uppgifter jag erhållit från polisen, intet svenskt deltagande ägt rum. Vad herr Holmberg sagt är alltså formellt riktigt, men kammaren kan vara övertygad om att i realiteten här icke har förekommit någonting, som ger honom rätt att ta så starka ord i munnen som han gjorde.

Skulle herr Holmbergs uppgifter om ett organiserat samarbete mellan den tyska och den svenska polisen i flyktingärenden och politiska ärenden vara riktiga, anholder jag att allt det material, han kan mobilisera för att bevisa riktigheten av dessa påståenden, ställes till den parlamentariska undersökningskommissionens förfogande. Detta strider nämligen bestämt mot de försäkringar vi ha erhållit från den ansvariga polisledningen, och jag vill säga herr Holmberg, att om dessa försäkringar från polisledningens sida visa sig oriktiga, skall jag icke lägga fingrarna emellan när det gäller att hävda vad jag anser vara ett svenskt rättsintresse.

Jag hörde tyvärr inte huvudparten av herr Holmbergs anförande och kan därför endast svara på vad jag hade tillfälle att lyssna till. I fråga om långmoraaffären är det möjligt att myndigheterna låto skrämma sig av uppgifter, som kunde förefalla mera oroande än de i själva verket voro. Men även denna sak blir ju nu föremål för prövning av kommissionen, herr Holmberg, och såväl polisen som socialstyrelsen får där motivera sina åtgöranden.

Om jag, då jag nu ändå har tagit ordet, skulle få lov att ett ögonblick anknyta till vad justitieministern nyss har anfört, så förstår jag mycket väl att hårda ord ha sagts i denna kammare, i medkammaren och i pressen om poli-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sens sätt att uppträda och om det otrevliga och otillbörliga i post- och telefoncensuren, avlyssnandet o. s. v. Det strider mot åtskilligt inom en, att man skall behöva ha en statlig organisation som använder metoder, vilka oundvikligen måste ge intryck av att komma in på ting som tillhöra privatlivet. Men den saken kunna i varje fall vi inom socialdepartementet omöjliga lastas för. Regering och riksdag ha gemensamt ställt dessa tvångsmedel till polisens förfogande, och man har väl gjort det med fullt öppna ögon för att resultatet skulle bli ett spionerande via telefonen och posten. I annat fall hade ju lagen icke haft någon mening. Naturligtvis kan man säga att allt beror på hur polisen utnyttjar dessa fullmakter, och det är ju det saken gäller. I och för sig tveitydiga metoder kunna användas för att avslöja brottslingar, men om polisen går därutöver, anser sig den allmänna opinionen böra slå larm.

Det skulle vara lätt för socialministern och även för mig att säga, att detta ha vi egentligen inte så mycket att göra med, därför att riksdagen tidigare varit mycket ängslig för att någon form av polisministerstyrelse skulle uppkomma här i landet. Konstitutionsutskottet har, såvitt jag förstår, ganska noggrant undersökt, huruvida polisen handlar enligt direktiv från regeringsledamots sida eller ej. För min del anser jag det felaktigt av riksdagen att vara så rädd på den punkten. Jag tror att riktigare vore, som det nu har blivit i den allmänna diskussionen, att regeringsledamöterna ställas till ansvar även för denna sak. Jag vill inte krypa ifrån ett ansvar på den punkten, men med hänsyn till vad som tidigare har sagts här i riksdagen vore det ganska lätt att göra det.

Jag vill inte göra några invändningar, om riksdagen skulle vilja upphäva den nu gällande tvångsmedelslagen med anledning av det sätt på vilket den har brukats. Men jag vill ändå påpeka, att det inte bara är nackdelar förenade med det nuvarande systemet. Man säger — och särskilt herr Petersson i Göteborg drev den satsen — att ingen spion torde vara så dum, att han använder posten och telefonen, när han vet att dessa kommunikationsmedel äro föremål för övervakning. Det är just detta polisen framhåller, herr talman: om man vet, att man icke kan använda de enklaste metoderna för kommunicering, fördröjes de militära underrättelsernas spridande. Otivelaktigt har man alltså här ett preventivt medel. Om det vore så enkelt, att man i varje situation kunde lita på att brev, innehållande farliga underrättelser, aldrig kunde komma till polisens kännedom, skulle resultatet bli en ökad snabbhet i spridningen av militära underrättelser, som jag tror skulle visa sig ganska besvärlig. Huvudsaken är ofta just att man försenar uppgifternas avlämnande.

Men detta är ju inte det väsentliga, utan huvudmotivet är att spionerna faktiskt icke äro klokare än att man gång på gång avslöjar dem, icke genom brevcensuren, utan med hjälp av telefonövervakningen — jag har ej varit i tillfälle att höra, vad socialministern anförde på den punkten, och kammaren får därför ursäkta mig, om jag upprepar vad han kanske redan har sagt. En av våra besvärligaste spionaffärer, som innebar överlämnandet av svenska statstelegram med militära uppgifter, avslöjades uteslutande därigenom att man hade tillgång till telefoncensuren. För kort tid sedan sprängdes en nazistisk liga genom ett oförsiktigt meddelande i telefonen, vilket kom till polisens kännedom. Dessa två affärer hade icke kommit till myndigheternas kännedom, därest man icke haft tillgång till telefoncensur.

Vidare säger polisen — jag vet inte vilket värde det kan ha — att man lätt får uppslagsändar med hjälp av telefonövervakningen, eftersom den gör det möjligt att så att säga kristallisera ut vissa bekantskapskretsar, där något oöfvetligt kan misstänkas förekomma. Jag kan försäkra herrar kritiker, att Lönnegren och Paulson ännu denna dag hade suttit och drivit sitt hantverk, om poli-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sen varit lika ömsint om vad vi alla anse vara demokratiska rättigheter som vi äro i denna debatt.

Jag tror att man bör ta hänsyn till dessa förhållanden, när man talar om att allt måste återställas till vad det förut varit. Det skola vi säkerligen alla vara med om, när vi ha råd till det och om vår säkerhet och trygghet är sådan, att vi icke längre behöva riskera, att vad som då kommer att ske kan innebära en fara för vår säkerhet eller, som i affären Lönnegren-Paulson, för vårt anseende utåt. Jag ber alltså de närvarande kammarledamöterna att tänka över hur dessa synpunkter böra avvägas mot varandra.

Sedan måste jag säga ett par ord om talet att vi mer och mer glida mot polisstaten. Ingripandena utveckla sig ohämmat på punkt efter punkt, säger man, och som det mest avskräckande exemplet har man anført, att polisen läser de inkallades brev och befordrar till straff dem, som i dessa brev gjort sig skyldiga till ett eller annat förgräpligt uttalande. Ansvar för denna militära censur tror jag i alla händelser inte att polisen är pigg på att ta. Det har i varje fall aldrig varit något önskemål från dess sida, att den skulle bibehållas. Jag kanske också kan få meddela kammaren, att kontrollen över de inkallades brev för närvarande är avskaffad och att det skedde långt innan denna storm om säkerhetstjänsten blåste upp i pressen. Naturligtvis kan det tänkas att den blir införd igen, om det skulle visa sig nödvändigt av säkerhetsskäl. Motivet till att den infördes var ju allas vår välsignade pratsamhet om saker, som egentligen skulle vara hemliga. De inkallade pojarna beskrev ofta i sina brev befästningsarbeten och annat, och det ansågs ur säkerhetssynpunkt både otrevligt, olämpligt och riskabelt, att denna trafik fick fortgå.

Denna granskning upphävdes emellertid i höstas, och jag föreställer mig att erfarenheterna komma att visa, att det ej finns anledning att återgå till den, därest icke någonting särskilt händer. Detta är, herr talman, ett belägg för att det inte förhåller sig så, att regeringen försöker att till varje pris polisbeslå detta land och att den nu tvingas att motvilligt vidtaga åtgärder för att lätta på polistrycket. Det förekom ingen diskussion om säkerhetstjänsten vid den tidpunkt, då denna åtgärd vidtogs.

Jag skulle också kunna påpeka, att andra lättnader genomförts under tiden mellan december 1943 och december 1944. Det skulle vara mindre lämpligt att offentligen diskutera dessa ting, men jag kan säga att icke obetydliga minskningar i ingripandena ha skett. När det gäller dessa ingripanden och dessa lättnader måste vi, som bära ansvaret, dock hela tiden hålla i minnet vad jag tidigare sagt, nämligen att varje åtgärd, som återställer fredsförhållandena, uppenbarligen minskar polisens effektivitet. Avvägningen i detta stycke kan många gånger vara både besvärlig och bekymmersam.

Jag har, herr talman, bara velat lämna dessa upplysningar till den diskussion som förekommit. Jag slutar med att upprepa vad jag sade i början av mitt anförande, nämligen att jag anser det mycket naturligt, att diskussionen har kommit i gång och att den fått delvis mycket upprörda former. Ofta nog är det dock heliga ting det här rör sig om. Jag föreställer mig emellertid, att man vid närmare eftertanke skall finna, att det ligger något i de synpunkter jag har tillåtit mig att framföra.

Herr Holmberg: Då det icke är mig möjligt att nu upptaga någon längre polemik, vill jag begränsa mig till att endast ta fasta på några positiva yttranden av statsrådet Erlander.

Han förklarar, att han alltid har varit emot den isoleringspolitik, som kommer till uttryck i att polisen söker hindra arbetare från att erhålla syselsättning exempelvis vid försvaret på grund av deras politiska inställning. Jag hop-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

pas, att vi inom en ej alltför avlägsen framtid skola få se praktiska bevis på denna herr statsrådets inställning.

Beträffande den internationella kriminalpoliskommissionen och svenska statens bidrag till den är bara att säga, att även om man ej haft någon representant närvarande där, så har man dock under alla år betalat avgifterna, och det är illa nog. Genom att betala har man nämligen erkänt detta organ för en nazistisk polismakt — vars handlingar ställa alla kriminella förbrytelser på annat håll i skuggan — såsom ett organ för internationellt samarbete civiliserade polismakter emellan. Jag hoppas att utbetalandet av detta anslag, sedan jag nu har påtalat saken, kommer att upphöra.

Vad beträffar det material, som vi äro i besittning av, skall det naturligtvis ställas till kommissionens förfogande, även kopia av det som vi redan 1939 överlämnade till högsta polismyndigheten i Stockholm, och jag hoppas att överlämnandet av detta material denna gång skall ge bättre resultat än tidigare, då vi vid olika tillfällen här i riksdagen och i pressen påtalat polisens förfaringssätt.

Herr Myrdal: Herr talman! Jag begärde ordet i går eftermiddag för att bli i tillfälle att ge en replik till de kritiska synpunkter, som handelsministern visade mig den äran att knyta till mitt första anförande i remissdebatten. Sedan dess har i denna debatt mycket yttrats, som jag från mina utgångspunkter gärna skulle ha velat upptaga till behandling — jag tänker då ej minst på det intressanta anförande, som herr Wistrand höll — men av hänsyn till att debatten redan dragit så långt ut på tiden skall jag inte göra det, i all synnerhet som jag tror att det sakliga, jag skulle ha att säga, kommer att kunna tillvaratas i mitt svar till handelsministern.

Kammarens ärade ledamöter kunna knappast ha undgått att observera, att handelsministern i sitt anförande näppeligen kunde antagas tala i egenskap av regeringsledamot, utan att han talade såsom ledare för folkpartiet. Denna observation från min sida är minst av allt en kritik. Tvärtom anser jag att det, med hänsyn till att en så stor del av vår politiska intelligens är samlad i regeringen, skulle vara mycket betänkligt för vår strävan att hålla debatten på en hög nivå, om regeringens medlemmar skulle känna sig förhindrade att delta i meningsutbytet.

I själva verket sker här en nydaning på statsvetenskapernas område, och handelsministerns och mina kommande lärjungar — eller våra efterträdare lärjungar — skola måhända skriva doktorsavhandlingar om detta, där handelsministerns anförande i går kommer att spela en roll, icke på grund av den lilla detalj vi här diskutera, utan just därför att det kom till.

Från mina utgångspunkter vill jag hoppas, att handelsministern i och med detta anförande har sanktionerat ett tillvägagångssätt av en regeringskollega, som för några månader sedan tillät sig att ge uttryck åt meningar, som knappast kunde antagas vara allmänt delade inom regeringen, något som då blev föremål för en mycket häftig kritik från stora tidningar representerande det parti herr Ohlin leder.

Innan jag börjar min replik, skulle jag emellertid i förbifarten vilja ge ett svar till min vördade vän herr Ström. Jag tror att jag kan ge detta svar å bådas våra vägnar, d. v. s. att jag i det stycket kan innesluta handelsministern, nu i hans tredje egenskap av nationalekonom. Herr Ström framförde nämligen nå nytt den gamla visan om oss nationalekonomer, som alltid äro oense. Jag vill säga till herr Ström, om han är här närvarande, att han i den frågan är litet gammalmodig. Häromdagen satt jag tillsammans med en mycket framstående industriidkare med mycket solida borgerliga uppfattningar i saker och

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ting, och han sade till mig: »Det är alldeles fel, när man säger att nationalekonomerna äro oense. Det bekymmersamma är att de numera, sedan vetenskapen skridit framåt, äro alldeles för eniga.» Han gjorde visserligen några enligt hans mening hedersamma undantag, men han förklarade uttryckligen, att han till dem icke räknade handelsministern.

I själva verket ligger det också så till, att om en socialliberal och en socialdemokratisk nationalekonom ha olika åsikter, beror detta ingalunda på vetenskapliga divergenser. Naturligtvis kan det förekomma skiljaktiga uppfattningar i fråga om vissa av de fakta och sammanhang, vi som nationalekonomer studera, men icke i högre grad än fallet är inom andra vetenskaper. Skillnaden i åsikter beror i stället på att vi anlägga olika värdesynpunkter. Vi se helt enkelt frågorna politiskt på olika sätt. Därvidlag måste vi begära att få vara medborgare. Det är lika orimligt att av handelsministern och mig begära samma politiska uppfattning, som det skulle vara att begära det av exempelvis två kemister eller två specialister på något annat vetenskapligt gebit.

En viktig punkt i vad handelsministern hade att säga var hans förklaring att folkpartiet, när det i valstriden hade yrkat på lägre skatter, ingalunda hade avsett att det borde bli lägre skatter nu eller i en nära framtid, utan att detta yrkande bara gällde förhållandena efter kriget. Han sade också, att den saken oupphörligt framhållits i valstriden och att man aldrig sagt något som skulle kunna tolkas till att vad man begärde var en skattesänkning på närmare sikt. Jag är rädd för att dessa reservationer kanske icke alltid funnos där, och jag är framför allt övertygad om att många av dem, som med glädje hörde denna propaganda och kanske också blevo influerade av den, verkligen föreställde sig att det var fråga om en mera omedelbar aktion på skatteväsendets område.

Det är kanske inte så stor anledning att tala om detta nu. Jag hade i förbigående fällt ett yttrande, att jag såg det som ett tillnyktrande efter sommarens och framför allt höstens fredsoptimism, att besvärjelserna och löftena om en skattesänkning nu hade försvunnit. Men handelsministern lade en ganska stor vikt vid saken, och därför skall jag tillåta mig några ytterligare reflexioner på den punkten.

Vi kunna ju lämna valstriden därhän och fråga oss: vad menar folkpartiet i skattefrågan nu? Jag skall inte understå mig att på den punkten rikta en fråga till handelsministern, utan vad jag säger är närmast frågande reflexioner av en ledamot i kammaren, som hörde hans uttalanden i går eftermiddag.

Hela frågan beror på hur man tänker sig utvecklingen efter krigets slut. Om omedelbart efter krigets slut skulle följa en depression, något som är fullkomligt möjligt, innebär folkpartiets ståndpunktstagande att man önskar skattnedsättning i en depression. Om detta var meningen, hade det ingalunda varit nödvändigt att göra den programsatsen så enfatisk och att framställa den som en protest mot de inställningar, som förmodades vara för handen på den socialdemokratiska sidan och som i allmänhet äro sammanknippade med finansministerns namn. Jag utgår alltså från att detta knappast har kunnat vara meningen.

Måhända var det i stället så, att folkpartiet visade mycket större framsynthet än de flesta av oss, och redan under valstriden anteciperade det numera måhända sannolika alternativ för den ekonomiska utvecklingen, som ligger till grund för den nu framlagda budgeten, d. v. s. att närmast efter krigets slut skulle följa en högkonjunktur och att först därefter skulle inträda en depression. Folkpartiets från det socialdemokratiska partiets avvikande åsikt skulle då vara, att folkpartiet inte bara som vi socialdemokrater ville ha en sänkning av skatterna vid en depression, utan redan under den föregående högkonjunkturen. Jag måste säga mig att jag av olika skäl måste ställa mig mycket tvek-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sam inför klokheten av en sådan politik ur de värdesynpunkter, som jag anlägger. Om vi alltså antaga, att utvecklingen skulle bli denna, att vi först ha en svår inflationskonjunktur under den närmaste tiden — som emellertid mängdmässigt löper på en låg nivå — och att vi under denna tid ha extraordinära utgifter, så att vi knappast balansera, måhända till och med underbalansera budgeten, och att vi därefter få en kort högkonjunktur, så äro orsakerna, varför det för mig framstår såsom mycket tveksamt, om vi verkligen skulle kunna sänka skatterna under högkonjunkturen, för det första, att den normala budgetens utgifter, som vi icke utan vidare kunna skära ned, äro mycket stora, och, för det andra, att vi i allmänhet ställa in oss på väldiga reformer här i landet, socialreformer, bl. a. reformer på socialförsäkrings område, och många andra reformer, t. ex. på skolväsendets område — och jag begagnar här tillfället att till punkt och pricka få instämma i det behjärtade anförande, som handelsministerns och min kollega, herr Wahlund, hållit under dagens lopp. Det är här fråga om väldiga utgifter.

Det folkpartistiska instämmandet beträffande önskvärdheten och nödvändigheten av dessa reformer är väl icke försett med den reservationen, att man icke skall göra något under en depression, ty då har man inte råd därtill, och ej heller under den följande högkonjunkturen, ty då skall man sänka skatterna? I så fall skötes ju infriandet av detta löfte om socialreformer, som folkpartiet står för, mycket långt fram i tiden. Jag förutsätter alltså, att folkpartiet verkligen är berett att snart nog, åtminstone inom den högkonjunktur, som vi alla se fram emot, träda in för dessa stora reformer, vilket såvitt jag förstår måste göra det svårare att genomföra denna skattesänkning.

Men för det tredje och framför allt ställer jag till mig själv den frågan: bortsett från utgiftsstegringen, är folkpartiet verkligen redo att med undanskjutande av statsfinansiella skäl ta den ståndpunkten att skatterna skola sänkas i denna kanske korta högkonjunktur vi ha förutsatt — jag tänker då på situationen under denna högkonjunktur, mot bakgrunden av att vi nu i så många år ha underbalanserat vår budget, och jag vill tillägga: mot bakgrunden även av handelsministerns mycket bestämda avståndstagande mot en engångsskatt eller andra finansiella åtgärder, som skulle i efterhand kunna rättvrida de avsteg ifrån sunda budgetbalanseringsprinciper, som vi tillåtit oss under krigsåren?

Detta leder mig till den andra huvudpunkten i handelsministerns kritik av mitt anförande. Jag hade sagt, att det enda egentliga skäl, som jag kan se för en engångsskatt på förmögenhet, är dess inverkan på förmögenhetsfördelningen, och när såvitt, att — vilket ju är väl bekant — verkningarna på inkomstfördelningen av en engångsskatt på förmögenhet äro relativt små. Staten kan inte minska sina utgifter för räntebördan avsevärt, även om en mycket väsentlig engångsskatt lägges på förmögenheten. Det är riktigt, och det är sant. Det beror på, som alla veta, att vi räkna med låga räntor, och det beror på att skatterna nu äro så höga.

Jag medger, att jag kanske borde ha nämnt även denna sak, ifall jag skulle ha avsett, att jag verkligen hade resonerat positivt om engångsbeskattning på förmögenhet. Men vad jag talade om var en helt annan sak: verkningarna på fördelningen av förmögenheterna i landet mellan medborgarna. Och därvidlag är det klart, att en socialist inte kan underlåta att lägga en viss vikt inte bara vid fördelningen av inkomsterna, utan även vid fördelningen av förmögenheterna. Med förmögenhet följer ekonomisk makt över produktionens anordning, och i vårt samhälle innebär, som bekant, innehavet av förmögenhet dessutom rätt och möjlighet att konsumera den precis på samma sätt som inkomst.

Det var en sak i vad handelsministern sade på tal om en engångsskatt, som

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

oroade mig, och det oroade mig, därför att det gällde en fråga, där vi inte skulle behöva tvista, en fråga alltså som rör, hur verkligheten är beskaffad. I en sådan fråga borde vi såsom nationalekonomer komma till samma slutsats. Om jag förstått herr handelsministern rätt, ville han nämligen göra gällande, att engångsskatt på förmögenhet skulle kunna ha inflationistiska verkningar — jag förmodar att han menar under en högkonjunktur, ty skulle det så vara, att vi kunde konstruera en engångsskatt, som alltid hade inflationistisk verkan, skulle det vara ett mycket fördelaktigt medel att tillgripa under depression. Jag förutsätter alltså, att handelsministern menade, att denna egenskap hos engångsskatten bara är något som uppträder under högkonjunkturer. Nu vill jag inte diskutera denna sak mera ingående, men jag är, som sagt, övertygad om att vi, om vi sätta oss ned att grubbla över problemet, skulle kunna lösa det, eftersom denna sak inte bör bero av politiska åsikter, utan är en fråga om hur verkligheten är beskaffad. Preliminärt, i den mån jag haft anledning att tänka över dessa skatteproblem, har jag haft den inställningen — jag vill bekänna, att jag har på känn, att den skulle vara hållbar — att en engångsskatt på förmögenhet, i synnerhet om den vore stor, genom att åstadkomma rubbningar i näringslivet genom att tvinga till utförsäljning av värdepapper, aktier o. s. v., skulle ha en deprimerande verkan, inte bara under depression, såsom jag påpekat, utan även under en högkonjunktur. Detta är ju skälet till min åsikt, att om man överhuvud skall ha en engångsskatt, skall man inte pålägga den under en depression, utan i så fall skall man söka lägga på den under en högkonjunktur. En inflationshögkonjunktur sådan som den närvarande, som bara hållas i styr med dessa extraordinära metoder, priskontroll, ransonering och investeringskontroll, vore alltså tillfället att pålägga en engångsskatt på förmögenhet.

Jag skall tillåta mig att något vid sidan av vår lilla tvist här med några ord klargöra min personliga inställning till engångsskatt på förmögenhet. Både på grund av den omständighet, som handelsministern har dragit in i debatten och som är mycket viktig, nämligen att dess verkan på inkomstfördelningen är relativt obetydlig, och på grund av de starkt rubbade verkningar på näringslivet, som en sådan drastisk åtgärd har, är jag för min del inte i och för sig så förfärligt road av en engångsskatt på förmögenhet. Jag ser bara ett skäl därför: det fördelningspolitiska, och det finns ju möjligheter att man skulle kunna tillgodose mina fördelningspolitiska syftemål på ett sätt, som är mindre riskabelt för näringslivet och måhända rent av fördelaktigt för detsamma. Det var i detta sammanhang jag nämnde frågan om en stegring av arvsskatten. I dessa tider, när vi i alla fall på ett eller annat sätt måste taga ståndpunkt till spörsmålet, huruvida vi vilja i efterhand åstadkomma en rättvridning av underbalanseringen under kriget, måste den frågan för mig öven bli aktuell.

Men oavsett vilken inställning man har till frågan om en engångsskatt på förmögenhet, tycker jag man skulle kunna komma till enighet i två saker, den ena, att om man överhuvud skall pålägga den, bör man göra det under inflationshögkonjunktur, och, den andra, att eftersom denna fråga, efter den diskussion, som har varit, och de utlåtanden, vilka kommit från bevillningsutskottet, ligger såsom ett moln över det svenska näringslivet, vore det angeläget, om frågan kunde avgöras — i positiv eller negativ riktning — så snart som möjligt, så att, om man inte skall ha skatten, det blir klart, att man inte skall ha den, och så att, om man skall ha den, man kan pålägga den vid lämplig tidpunkt.

I själva verket är det denna inställning, jag tillät mig ge uttryck åt rörande frågan om engångsskatt på förmögenhet, och jag är ledsen, att handelsministern uppfattat min inställning till förmögenhetsskatten såsom mera positiv än den i själva verket är.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Handelsministern slutade sitt anförande med en allmän deklaration till förmån för det kapitalistiskt samhällsekonomiska systemet, och han pekade på, hurusom det inom det fria näringsystemet har funnits dynamiska krafter, som ha drivit fram utvecklingen och stegrat produktionen och levnadsstandarden mycket kraftigt. Jag skall tillåta mig att uttala mitt instämmande i detta. Det är ju fullkomligt självklart. Ifall han skulle vilja ha andra instämmanden, så är jag förvissad om att herr handelsministern vet, att han skulle kunna åberopa mycket lämpliga citat från Karl Marx, eftersom denne i det hänseendet hade precis samma uppfattning, som sedermera handelsministern kommit till efter åtskilliga decennier. Men för en socialdemokrat är detta bara så att säga den ena sidan av saken, ty annars skulle det inte kunna finnas något riktigt skäl, varför vi ändå vilja genomföra genomgripande reformer av det ekonomiska livet och särskilt av produktionslivet.

Vi ha nämligen dessutom observerat, att detta fria näringsliv löper med stora risker för de enskilda och särskilt för de svagare i samhället, vi ha observerat, hur det allt emellanåt blir kriser med arbetslöshet, — långt innan vi kommo in i sådana förhållanden, som dem vi leva i sedan 1914 — hur det varit överproduktion på ena hållet och samtidigt underkonsumtion på andra hållet, och hur överflöd och brist bött tillsammans liksom fattigdom och rikedom. Och det har för oss alltid framstått såsom ett önskemål, att — med bibehållande så mycket som möjligt av det privata företagandet i dess egentliga mening, av enskilda människors vilja och förmåga att uträtta någonting för sig själva och för samhället — man genom statsingripande skulle kunna höja produktiviteten och stegra framstegstakten i näringslivet.

Sedan rätt länge leva vi ju i ett samhälle, som man icke kan beskriva med allmänna talesätt. Vi skulle kunna tvista om huruvida detta samhälle, som vi leva i, är ett privatkapitalistiskt eller ett socialistiskt samhälle; i alla händelser är det genomträngt av regleringar, i vissa hänseenden för många regleringar — det erkänner jag också, ty jag tycker inte om alla regleringar, i synnerhet icke sådana som gälla obetydliga ting i dagens varjehanda.

Genom dessa regleringar söka vi en större stabilitet. Det är ingen, icke ens någon av den socialliberala åskådningen, som tänker sig, att man skulle ha kunnat bemästra näringsproblemen under detta krig efter liberala principer. Nej, inför det hot, som hängt över oss, och de svårigheter, vi mött, ha vi varit beredda att ingripa på olika sätt, att bestämma priser, att ransonera varor och att bestämma produktionen o. s. v.

För min del är jag rädd för att den tid, som vi gå till mötes efter kriget, visserligen, såsom jag hoppas, kommer att ge oss större möjligheter att hålla en allt högre produktion och att få en allt jämnare fördelning, men att den kommer att ställa oss inför regleringsproblem, vilka äro allvarliga. De komma att vara av annan art; det blir inte fråga om en knapphetshushållning, där det gäller att inskränka och begränsa, utan det blir på nytt en överflödshushållning, där det gäller att kunna hålla produktionen i gång och att kunna nå full sysselsättning. Dessa problem, herr talman, äro i viss mening mycket svårare än dessa knapphets- och begränsningsproblem, som vi nu ha stått inför.

Det är klart att på denna punkt går en skiljelinje mellan handelsministerns socialliberala åskådning och den socialdemokratiska åskådning, som hyses av mig och majoriteten inom denna kammare ävensom av en del av regeringens medlemmar. Vi socialdemokrater ha en större tilltro till att vi skola kunna utnyttja de i alla fall nödvändiga statsregleringarna för att stegra takten i produktivitetsförbättringen och för att rättvrida inkomstfördelningen. Det är en skiljelinje, som det kan vara intressant att diskutera i vår allmänna debatt. Det bör emellertid inte vara en oöverstiglig skiljelinje, ty vi ha ju erfarenhet.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

inte bara från de senaste åren, mina herrar, utan under generationer av att man dock kan komma till en gemensam ståndpunkt i olika konkreta sakfrågor, trots att man har en olika allmän inställning till de samhälleliga organisationsproblemen.

Herr statsrådet **Ohlin**: Jag är inte säker på att jag delar min vän och kollega herr Myrdals uppfattning i fråga om betydelsen av om ett statsråd tar till orda från den ena eller den andra bänken eller under den ena eller den andra omständigheten, så att det kan bli föremål för statsvetenskapliga undersökningar längre fram, men jag kanske i alla fall får lov att göra ett litet påpekande rörande mitt anförande i går.

Herr Myrdal gjorde gällande, att jag i går talade såsom chef för folkpartiet. Mitt anförande sönderföll emellertid i två delar, i likhet med finansministerns bekanta anförande i höstas. Den första delen av mitt anförande var ett påpekande rörande utrikeshandelns stora betydelse och den inverkan, som denna handels begränsning har på vårt sannolika läge under år 1945. Jag ansåg mig ha, icke blott all rätt utan också all anledning att diskutera denna sak från regeringsbänken i min egenskap av handelsminister. Men sedan gjorde jag ett tillägg av mera principiell innebörd, vilket, som sagt, ju även finansministern gjort under en debatt under fjolåret. Det förefaller mig, som om det skulle vara av ett visst intresse, att, när vi haft en samlingsregering under så pass lång tid som den nuvarande, detta icke i onödan skulle lägga kapson på den politiska debatten, och som om man därför skulle kunna rent av betrakta det såsom en fördel, när det gäller sådana mera allmänna principiella frågor, att statsråden ha en viss, ganska väsentlig yttrandefrihet. Det är ju en helt annan sak, än om medlemmarna av samma regering skulle stå och förfäktat olika åsikter i fråga om en viss föreliggande proposition. Detta kan naturligtvis, om det skulle gälla väsentliga meningsmotsättningar, icke komma i fråga, medan jag inte kan se, att ett principiellt tillägg från ett håll under en sådan debatt som den, som förekom här i går, skulle medföra några principiella olägenheter. Det är möjligt att det betyder, att statsråd, som därvidlag ha olika åskådning, använda olika debatter för sådana deklarationer; förra gången var det herr Wigforss, och i går var det jag. Någon större olägenhet av sådana deklarationer kan väl inte uppkomma.

Vad jag särskilt skulle vilja säga några ord om är professor Myrdals replik om skattesänkningen. Jag ber att få hänvisa professor Myrdal till den skrift om Efterkrigstidens samhälle, som folkpartiet utgav någon tid före arbetarpartiets tjugusjupunktsprogram. Det finns där mycket tydligt markerat just att skattesänkningen tar sikte på en tidpunkt efter kriget, då man menar, att det skall finnas vissa utsikter till ett överskott i budgeten, som skall möjliggöra skattesänkningen.

Något närmare besked om folkpartiets ställning till en rad skattefrågor kan nog professor Myrdal knappast begära av mig, efter det att både finansministern och han själv under gårdagens debatt ha förklarat det vara mindre lämpligt att f. n. ta ställning till hithörande spörsmål. Men jag vill i alla fall förklara för professor Myrdal, att jag för min del inte finner någon anledning a priori att avstå från tanken på en skattesänkings genomförande under en kommande högkonjunktur efter kriget. Jag tror nämligen icke att en sådan skattesänkning, som jag befarar inte kan bli av revolutionerande art, skulle komma att utöva sådana stimulerande verkningar i konjunkturavseende, att de skulle på något allvarligare sätt försvåra vår konjunkturpolitik, men jag tror att det möjligen psykologiskt och politiskt kan ligga så till, att vill man genomföra en skattesänkning, kan det vara rätt tidpunkt att göra det då. Jag

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

fäster för min del större vikt vid de verkningar på lång sikt, som jag tror att en skattesänkning skulle ha i gynnsam riktning. än vid de konjunkturverkningar, som professor Myrdal talade om och som jag tror vara av relativt ringa betydelse.

Vad därefter engångsskatten på förmögenhet beträffar, är det väl för det första, ganska uppenbart att den kan åstadkomma vissa olägenheter för företag, som ägas t. ex. av enskild man eller enskild familj, där företagets finansiering och därmed utvidgningsmöjlighet, kan försvåras så att man får en långsammare expansion av den verksamhet, som en driftig man åstadkommer. till icke ringa del med eget kapital, vilket icke kan till fullo ersättas med lånat kapital. För det andra är det väl icke uteslutet, att en sådan engångsbeskattning av psykologiska skäl skulle utöva skadliga verkningar på sparandet på längre sikt, och jag har för min del ingalunda den uppfattningen, att det är någon risk för att sparverksamheten i Sverige skulle bli för stor. Jag anser det vara en defaitistisk åsikt, herr talman, som håller på att sprida sig över vida delar av vårt land, att det är bara bra, om sparandet blir mindre. Skola vi kunna fortsätta att höja välståndet i vårt land i samma takt som före kriget, måste vi sörja för att sparande av olika slag äger rum så rikligt som då skedde.

Professor Myrdal har här diskuterat, huruvida en engångsskatt skulle ha deflationistisk eller inflationistisk verkan — han har själv utgått ifrån att den skulle verka deflationistisk och därför böra genomföras under en period av inflation, troligen för att motverka denna. Enligt min mening är det mycket ovisst, om skatten skulle ha några väsentliga verkningar i det avseendet.

Jag tror alltså, att detta icke är en huvudsynpunkt på frågan, utan att man bör bedöma spørgsmålet med tanke i huvudsak på verkningarna på längre sikt. Men jag vill understryka, att i den mån en engångsskatt på förmögenhet skulle ha en deflationistisk verkan, skulle det vara genom att verka rubbade inom näringslivet, genom att ingripa störande såsom en främmande kropp i ett väl avstämt maskineri — då fungerar naturligtvis maskineriet litet sämre, och i det läget blir det mindre risk för en inflationsutveckling. Men jag ifrågasätter, om det kan vara någon särskilt eftersträfvansvärd metod för att bromsa en inflation, att så att säga strö sand i maskineriet. Det måste finnas mera rationella, konjunkturpolitiska metoder att bromsa en dylik utveckling.

Varför skall man då överväga en sådan engångsskatt? Jag hänvisade förut till inkomstfördelningen. Professor Myrdal medgav, att denna icke påverkas väsentligt, men han pekade på att förmögenhetsfördelningen skulle kunna göras jämnare.

Om det nu är så, att man genom en dylik skatt skulle åstadkomma en hel del nackdelar, så kräves det väl då, att det å andra sidan skulle vara några stora fördelar av att förmögenhetsfördelningen i viss mån ändras. Men om t. ex. en del enskilda företag, som ha betydande värde, ägas av personer, som t. ex. arbetat fram dessa företag och som visat, att de kunnat sköta dem bra, är det då någon olägenhet med att de få ståta med en väsentlig förmögenhet, i fall de icke konsumera någon större del av denna förmögenhet? Jag skulle vilja fråga: finns det något statistiskt material, som visar, att dessa välsituerade människor, som ha stora förmögenheter, verkligen så att säga äta upp detta kapital i snabb takt, så att man av den anledningen måste skynda sig att dra in det till staten? Jag har mig icke bekant, att det finns något sådant statistiskt material, och om detta icke är förhållandet, förefaller det, som olägenheten av att det finns sådana förmögenheter, skulle vara rätt ringa, medan däremot fördelen av att de finnas är väsentlig, därför att de äro en förutsättning för den

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

typ av enskild företagsamhet, som i alla fall har varit en sporre till ekonomiskt framåtskridande och välståndshöjning under det senaste århundradet.

Professor Myrdal ville för sin del inte rekommendera en engångsskatt, och det konstaterar jag med tillfredsställelse. Jag kanske inte uttryckte mig så precis, om jag i går gav det intrycket, att jag hade tolkat honom på ett annat sätt; jag instämmer helt och hållet med professor Myrdal på den punkten, att, om det behövs ytterligare någon diskussion om denna sak, denna då bör tas rätt snabbt, så att vi någorlunda fort kunna komma till det resultatet, att tanken på en engångsskatt kan avföras från dagordningen. Därigenom skulle möjligheterna till åtskilliga missförstånd, som kunna verka psykiskt ogynnsamt, reduceras — sådana missförstånd som t. ex. blommade i den bekanta diskussionen mellan finansminister Wigforss och generaldirektör Örne och nog utövade ett skadligt inflytande på många sparares och många obligationstecknarens villighet att spara och köpa statliga obligationer.

Jag behöver kanske inte för min del gå in på den fråga, som herr Ström vidrörde, om nationalekonomernas oenighet. Jag skulle annars egentligen bara vilja fråga honom, varför nationalekonomer inte skulle få lov att vara oense, när redaktörer och alla andra människor få lov att vara oense i *politiska* frågor. Vi nationalekonomer ha väl också politisk medborgarrätt och skola väl icke hänvisas till någon ställning att uteslutande vara experter, någon sorts politiska eunucker.

Professor Myrdal har emellertid klargjort de väsentliga distinktionerna och annat, varför jag skall förbigå detta.

Jag vill bara i likhet med professor Myrdal understryka, att det snarast varit anmärkningsvärt, att hela denna generation av ekonomer, som man brukat beteckna såsom yngre — fastän de, i likhet med herr Myrdal och mig, numera icke äro så unga — i stort sett varit ense, inte bara i fråga om själva analysen, utan kanske även i fråga om sådana saker som konjunkturpolitiken, fastän det där finns vissa politiska aspekter, som icke kunna förbises. Redan före år 1932 ha vi i denna krets av ekonomer varit överens om lämpligheten av att samhället skrider till en mera energisk konjunkturpolitik genom offentliga investeringar och dylikt. Jag motser med stort intresse ett av de förslag, som komma från den kommission, där herr Myrdal är ordförande, rörande mera varierande metoder för konjunkturpolitiken i avsikt att denna mindre skall koncentreras på offentliga arbeten och dylikt och mera möjliggöra produktionens upprätthållande vid de normala arbetsplatserna.

Men jag vill göra det tillägget, att om vi äro överens på denna andra punkt, så hoppas jag att vi äro överens även i en tredje punkt, som mindre varit föremål för diskussion, nämligen den, att i ett land som Sverige utrikeshandeln spelar en ofantligt stor roll ur konjunktursynpunkt. Det har nog varit en svaghet i den konjunkturpolitiska diskussionen här i landet, icke minst när man talat om full sysselsättning — en aning lättsinnigt, enligt min mening — att man så pass litet har beaktat, att om vår export skulle undergå en väsentlig minskning, kan knappast ens den mest energiska konjunkturpolitik förhindra att man får en väsentlig arbetslöshet. Detta behöver ju inte betyda en kris av den art, som vi hade i början på 1930-talet, men dock en icke oväsentlig arbetslöshet.

Jag tror därför att det vore berättigat, att man i diskussionen om de lönepolitiska problem, som stå på dagordningen i dag, också ägnade någon tanke åt frågan om den svenska industriens internationella konkurrensförmåga och dess möjligheter att upprätthålla en stor export, inte bara under den första efterkrigstiden, då kanske efterfrågan blir stor, utan också längre fram.

Det följer därav, vill jag till sist säga, att det enligt den åskådning jag re-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

presenterar inte är lämpligt att samhället sitter med händerna i kors när det gäller exempelvis konjunkturpolitiken. Jag tror att det därvidlag råder stor enighet mellan både herr Myrdal och mig och många ledamöter från andra partier. Det, som skiljer, är väl, att vi på vår sida så starkt vilja betona faran av att man i onödan genomför en ekonomisk maktkoncentration till staten. Vi framhåva i varje konkret fall lämpligheten av att staten begränsar sig till de uppgifter, där dess insatser kunna visa sig vara väsentliga, t. ex. konjunkturpolitiken, där en hel del saker inte kan utföras av andra, medan näringsorganisationerna också kunna göra en del, men inte allt. Man skall alltså inte försöka låta staten sköta allting och dirigera *hela* det ekonomiska livet. Uppgifterna därvidlag äro så stora, och tillgången till dugliga tjänstemän är inte obegränsad. Det förefaller därför lämpligt, att man i viss mån strävar efter att låta staten specialisera sig på vissa sidor av detta stora problem.

Vår ståndpunkt innebär sålunda, att vi kräva bibehållandet av ett system med ekonomisk decentralisering, där mycket stora delar av de ekonomiska avgörandena och den ekonomiska planeringen ske inom de enskilda företagen eller de enskilda organisationerna och inte helt och hållet under statlig kontroll eller dirigering. Vi tro, som jag sagt många gånger förut, att ett sådant system inte bara är i längden effektivare, utan också ger bättre förutsättningar för allmän medborgarfrihet.

Enigheten mellan herr Myrdal och mig sträcker sig tydligen rätt långt, eftersom den gäller både konjunkturpolitiken och socialpolitiken. Det förefaller mig emellertid, när herr Myrdal förklarar att han vill bibehålla så mycket som möjligt av den enskilda företagsamheten, som om man hos honom skulle sakna, denna gång såväl som vid andra tillfällen, en benägenhet att verkligen taga konsekvenserna av denna ståndpunkt när det gäller den skattepolitiska diskussionen, en obenägenhet att taga hänsyn till att man kan bibehålla en stor enskild företagsamhet, endast om företagen ha vissa finansiella förutsättningar och en viss rörelsefrihet inom den statliga regleringens ram, så att den kan fungera på det sätt som den hittills har gjort, och vidare att detta ålägger skattepolitiken en snävare begränsning än vad som kanske från andra synpunkter i och för sig skulle vara nödvändigt.

Jag tror emellertid att det inom det socialdemokratiska partiet inte bara finns personer som tänka som herr Myrdal, utan att det också finns ganska många, som i själva verket, om de deklarerade vad de innerst inne anse, fästa större vikt vid att man kan fortsätta den sociala reformpolitiken och att man kan bygga upp och förbättra en konjunkturpolitik, som söker skapa en hög och jämn sysselsättning, än vid genomförandet av några socialiseringsprojekt, som ha sin andliga härstamning mera, det vill jag dock påstå, från teoretiska spekulationer än från ett praktiskt påvisat behov. Konjunkturpolitiken och socialpolitiken springa fram ur påvisade vitala behov, som hela folket känner, men det göra inte alla dessa mera allmänna socialiseringsprojekt. Jag tror därför att många, som politiskt höra hemma i arbetarpartiet, också ha större intresse för de verkligen praktiskt betydelsefulla frågorna.

Att Karl Marx varit en talesman även för ett sådant resonemang — liksom för nästan allting annat — visste jag inte. Jag erkänner att det för mig var en nyhet. Jag hoppas bara att den upplysningen skall göra det så mycket lättare för herr Myrdal och många andra, som äro socialdemokrater, att ansluta sig till den åskådningen.

Herr Myrdal erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Bara en mening, herr talman! Vad Karl Marx var förespråkare för, var den åskådningen, som handelsministern med rätta gav uttryck åt, när han talade om hur det privat-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
kapitalistiska systemet hade lett till ett kraftigt ekonomiskt framåtskridande, och det långt innan socialpolitiken hade satts i världen och ännu längre innan i Sverige den social-liberala åskådningen hade fått sin kanoniserade form.

Herr Hage: Herr talman! Jag har beklagligtvis råkat komma på talarlistan strax efter en stor ekonomisk debatt, som har tilldragit sig en betydande uppmärksamhet. Det är ganska naturligt, att det jag kommer att yttra mig om — några ting som beröra Norrland — inte kommer att kunna tilldraga sig en sådan uppmärksamhet. Men trots detta menar jag, att en del spörsmål, som nu föreligga och som äro föremål för utredning och behandling, äro för oss norrlänningar så betydelsefulla, att det är rimligt, att vi få tillfälle att i en sådan remissdebatt som denna — som avhandlar allt mellan himmel och jord — säga några ord om dessa ting.

Jag ber då först att få peka på, att i den berättelse om vad sig i rikets styrelse tilldragit, som nyss utdelats, förekommer på sidan 195 en redogörelse för vad Norrlandskommittén hittills har sysslat med, vad den har åstadkommit och hur långt arbetet framskridit i denna betydelsefulla kommitté. När denna kommitté tillsattes, väckte den en viss tillfredsställelse i allmänhet inom den norrländska befolkningen, men samtidigt funnos de, som kritiskt sågo på den och sade ungefär så här: »Nu blir det väl bara ytterligare en del statistiska luntor och en massa förslag, som inte resultera i någonting!»

När jag i redogörelsen på sidan 199 läser igenom vad denna kommitté hittills har sysslat med, de förslag den har utarbetat och de yttranden den har avgivit — den redogörelsen upptar ungefär en halv sida — måste jag dock få den uppfattningen, att man har anledning att hoppas och tro, att ur detta arbete skall framgå någonting, som kommer att få betydelse för Norrland. Vad vi norrlänningar emellertid nu särskilt hoppas på är, att det icke blott göres utredningar och avgives yttranden från Norrlandskommittén, utan att det fortast möjligt kommer förslag fram till riksdagen om reformer, som beröra Norrland. Ty vi hysa icke den uppfattningen, att arbetet skall gå till på det sättet, att först när hela massan av utredningar blivit färdig, skall det framläggas ett stort förslag, som berör Norrland. Tvärtom ha vi funnit att de direktiv, som lämnats för kommitténs arbete, direkt tala om att det är meningen att taga upp de olika frågorna undan för undan och utreda dem. Det står visserligen ingenting bestämt om att varje fråga, när den blivit utredd, skall läggas fram för riksdagen till behandling, men vi vilja starkt understryka, att detta är synnerligen nödvändigt, så att inte själva framläggandet av frågan och dess behandling i riksdagen uppskjutes till en långt avlägsen framtid. I stället bör om möjligt varje fråga, allteftersom den blir färdig, framläggas för riksdagen. Och då tycker jag att vi kunna ha anledning att hoppas, att det redan vid denna riksdag lägges fram åtminstone någon fråga, som har betydelse för vår landsdel.

Jag har velat anföra detta, ty skulle det visa sig att Norrlandsutredningen resulterar i snabba förslag till riksdagen och därmed följande beslut, som ha betydelse för Norrland, så skulle den misstro, som på en del håll finnes mot behandlingen i regering och riksdag av Norrlandsfrågorna, i någon mån kunna försvinna. Det är nämligen så, att en hel del folk på grund av det sätt, varpå en del norrlandsfrågor ha behandlats i riksdagen och i regeringen, ha denna uppfattning — jag vill för min del inte säga att jag ansluter mig till den. Många ha emellertid den tron, att Norrland behandlas på ett mera styvmoderligt sätt än andra delar av landet, och det anser man sig ha fått stöd för på grund av att i vissa stora kommunikationsfrågor, särskilt brofrågorna, som ha så stor

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

betydelse med hänsyn till nödvändigheten att få de gamla färjorna ersätta med broar, ha de norrländska intressena fått stå tillbaka.

Detta framkommer inte minst i årets statsverksproposition. Det är två stora brofrågor, som äro föremål för regeringens uppmärksamhet, nämligen den gamla frågan om en bro vid Bergnäset över Lule älv strax utanför Inleå och vidare frågan om anläggandet av en större bro i mellersta Sverige, Hjulstabron. Jag har kunnat konstatera samma sak vid ett tidigare tillfälle, då det också förelåg två brofrågor till avgörande. Även den gången var det fråga om Bergnäsbron samt en stor och dyrbar bro längre ned i Norrland. Bron i södra Norrland fick då gå före Bergnäsbron, och frågan om denna sistnämnda bro ligger alltså oavgjord. Det är precis samma sak även i år. Det är fråga om två broar, Hjulstabron och Bergnäsbron. Trots att förslaget om Hjulstabron kommit fram vid en mycket senare tidpunkt, går denna bro nu före Bergnäsbron och tas upp till en mycket fördelaktigare behandling än det äldre förslaget om en bro vid Bergnäset. Jag missunnar inte alls de medborgare, som omkring Hjulstabron, att få sina intressen tillgodosedda, men nog hade det väl varit rimligt, att båda dessa brofrågor hade behandlats på ett lika fördelaktigt sätt i statsverkspropositionen.

I statsverkspropositionen föreligga även ett par andra frågor, som särskilt beröra Norrland. Norrland är ju framför andra delar av vårt land de skattetyngda kommunernas hemort. Särskilt kommunerna i övre Norrland äro i mycket stor utsträckning skattetyngda, vilket vi norrlandsrepresentanter vid upprepade tillfällen ha framhållit här i riksdagen. De skattetyngda kommunerna i Norrland längta efter en snar reform på skatteutjämningsens område. Det reformförslag härvidlag, som redan utarbetats och föreligger klart, är visserligen inte helt tillfredsställande från de skattetyngda kommunernas synpunkt, men det skulle ändå, om det genomfördes, innebära en viss förbättring för dessa kommuner. Vi hade hoppats, att detta förslag skulle framläggas för 1945 års riksdag. Men så kommer ju nu inte att bli fallet. Efter finansministerns uttalande kunna vi inte vänta, att det ens skall framläggas för 1946 års riksdag, vilket enligt min mening är synnerligen beklagligt, inte minst därför, att skillnaden i skattetryck mellan de skattetyngda och icke skattetyngda kommunerna åtminstone i vissa fall synes bli allt större i stället för att utjämnas. En utredning, som jag har gjort beträffande landstingens beskattning, visar, att skillnaden mellan de mest skattetyngda landstingen, d. v. s. de, som ha det minsta antalet skattekonor per invånare, och de landsting, som ha det största antalet skattekonor, har blivit allt större i stället för att såsom vi hoppats så småningom sammanjämkas. Vårt intresse för att få till stånd en skatteutjämning måste därför naturligtvis bli allt större, och jag vill uttala den förhoppningen, att frågan måtte kunna framläggas åtminstone för 1946 års riksdag.

Jag ville även ta upp en annan fråga, som redan har gett anledning till en interpellation och som för övrigt också berörts under remissdebatten, nämligen beskattningen vid källan. Från norrländska utgångspunkter är det av stor betydelse, att denna sak löses så snart som möjligt. Under de gångna krigsåren har ett mycket stort antal arbetare haft sysselsättning vid militära anläggningar i övre Norrland. Dessa arbetare ha förtjänat mycket pengar, men, så vitt jag förstår, finns det ingen möjlighet för kommunerna där uppe att få ut något i skatt på dessa inkomster. I varje fall synas utsikterna härför vara mycket ringa. Även om man inte kunnat lösa hela frågan om beskattningen vid källan, är det förvånande, att man inte kunnat finna en lösning åtminstone på denna del av problemet. Det kan visserligen invändas, att vi nu kommit så långt mot krigets slut, att det inte skulle betyda så mycket, om denna fråga löses nu, ty vi

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ha redan försuttit fatalierna. Trots detta är det rimligt, att man försöker få fram en lösning av detta problem, vilket skulle vara till fördel inte minst för de skattetyngda kommunerna i Norrland.

Så vitt jag har mig bekant, har man i England efter starka påtryckningar från de berörda kommunerna mitt under brinnande krig genomfört en reform på detta område. Efter en del påtalanden i parlamentet ansåg sig den engelske finansministern helt enkelt tvungen att framlägga förslag om en lagändring härvidlag, vilken även genomfördes. Frågan är säkerligen inte så svårlöst, att vi inte skulle kunna komma till rätta med den även i vårt land. Man skulle kunna bestämma, att om en person arbetat under en viss tid i en kommun och där haft en betydande inkomst, skulle t. ex. den, som utbetalar lönen, ha rätt att avdraga en viss procent på vederbörandes avlöning såsom skatt till den kommun, där personen i fråga vistas. Vi skulle visserligen då behöva frångå gällande bestämmelser om att skatten såsom regel skall betalas i den kommun, där vederbörande är skatteskriven. Om en person en längre tid vistas och har arbete på en annan plats, anser jag dock, att det vore ganska rimligt, om det funnes en lagbestämmelse, som gäve myndigheterna där rätt att tvångsvis uttaga skatt av medborgaren i fråga. När man reser bland kommunerna i Norrland och talar med folk där, klaga kommunalmännen ofta över att personer, som under kriget förtjänat mycket pengar på arbete inom kommunen och utnyttjat dess anordningar på olika sätt, plötsligt försvinna utan att kommunen kan ta ut ett enda öre av dem i skatt. Det skulle vara mycket underligt, om vi inte skulle kunna åstadkomma åtminstone en provisorisk lösning av dessa svårigheter.

Jag skulle, herr talman, gärna vilja uppehålla mig vid en hel del andra ting, som beröra Norrland. På grund av den långt framskridna tiden skall jag emellertid inskränka mig till var jag redan har anfört. Därutöver vill jag emellertid säga några ord med anledning av ett yttrande av allas vår vän, herr Linderot, på norrlandsbänken.

Herr Linderot förklarade, så vitt jag fattade honom rätt, att det kommunistiska partiet nu hade beslutat sig för att traska ned i »kompromisssträsket», om jag får använda ett uttryck, som man från kommunistiskt håll åtminstone förr i världen brukade begagna mot oss socialdemokrater, då man häcklade oss för att vi vistades nere i detta träsk. Det framgick emellertid av herr Linderots yttrande, att det var ett något finare träsk, som kommunisterna tänkte anordna för sin egen del. Jag kommer inte exakt ihåg verba formalia, men så vitt jag fattade honom rätt, förklarade han, att det i alla fall är den skillnaden mellan socialdemokrater och kommunister — även om båda partierna äro kompromissarier — att socialdemokraterna nöja sig med ett kompromissbeslut och inte bry sig om att skrida vidare för att försöka åstadkomma ett bättre beslut än vad som kunnat uppnås genom kompromissen, under det att kommunisterna betrakta detta såsom ett slags avbetalning och ögonblickligen fortsätta arbetet för att söka komma fram till ett bättre beslut i fråga om den ena eller andra lagstiftningen. Det var den stora skillnaden mellan socialdemokrater och kommunister, förklarade herr Linderot.

Jag kan icke finna annat än, att detta är en fullständigt oriktig historiskrivning. Jag har i många år suttit i andra lagutskottet och sysslat med sociala lagstiftningsfrågor. Den inställning, som vi socialdemokrater haft, har hela tiden varit att för varje gång ta ut vad som varit möjligt att uppnå i fråga om en social reform och sedan inrikta oss på att arbeta vidare för att få till stånd ett ännu bättre beslut. Jag pekar härvidlag särskilt på sociallagstiftningen, som ju har en så oerhört stor betydelse för arbetarklassen. Jag erinrar t. ex. om behandlingen av folkpensionerna. Det fattades ett mycket otillfreds-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ställande beslut om dem år 1913 — jag var med redan på den tiden — men sedan ha de gång på gång förbättrats. Jag erinrar vidare om arbetslöshetsförsäkringen och en mängd andra sociala lagar, som inte från början varit sådana som vi önskat, men i fråga om vilka vi ha resonerat på det sättet, att det gäller för oss att för var gång ta ut vad vi kunna. Vi socialdemokrater ha alltid — det vill jag starkt betona — inriktat oss på att undan för undan få fram bättre beslut och reformer i fråga om den sociala lagstiftningen. När det gäller arbetslöshetsförsäkringen, har det ju — trots att den är tämligen färsk — skett en justering av densamma omkring sex gånger under loppet av några år. Hela den historieskrivning, som vill göra gällande, att skillnaden mellan socialdemokraterna och kommunisterna är den, att socialdemokraterna nöja sig med ett dåligt kompromissbeslut, vilket kommunisterna inte göra, är alltså fullständigt oriktig.

Jag har uttryckligen velat säga ifrån detta, därför att detta påstående naturligtvis kommer att gå igen i valrörelserna. Denna förklaring om skillnaden mellan socialdemokrater och kommunistar är således fullständigt felaktig. Jag vill vidare med anledning av herr Linderots uttalande, bestämt fastslå, att vi från vår sida alltså komma att göra det bästa av kompromissbesluten och undan för undan söka påbygga och förbättra dem till fördel för arbetarklassen och småfolket i vårt land.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. propositioner till statsutskottet, varjämte propositionerna nr 1 och 2 i nedan angivna delar remitterades till följande utskott, nämligen *propositionen nr 1*, i vad *propositionen* angick pensionsväsendet (tolfte huvudtiteln, dock med undantag av anslagen under avdelningen C. Allmänna indragningsstaten) samt riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutskottet och, såvitt *propositionen* rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet samt *propositionen nr 2*, i vad den angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av *propositionerna* inom kammaren nu avgivna yttranden.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 12, av herr *Lodenius* och herr *Andersson, Albert*, om ändrade grunder för ersättning till kommuner för byggande av tjänstebostäder åt folkskollärare;

nr 13, av herrar *Hage* och *Grym*, om lönereglering för föreståndarinnor vid nomadskolhem; samt

nr 14, av herr *Sundvik*, angående omarbetning av gällande provinsialläkartaxa.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 15, av herr *Eklund* m. fl., angående förhöjt dagtraktamente åt av kommun valda ledamöter i beredningsnämnd, fastighetstaxeringsnämnd och lokal taxeringsnämnd; samt

nr 16, av herr *Wistrand* m. fl., om ändrade bestämmelser angående utskänkning av rusdrycker i samband med vissa föreställningar.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 17, av herr *Karlsson, Gottfrid*, om pension eller årligt understöd åt Elsa Lovisa Bjurström; och

nr 18, av herr *Forslund*, om pension åt förre skogvaktaren E. H. R. Karlssons änka.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet den av herr *Lindblom* m. fl. väckta motionen, nr 19, om inskränkning av makes förfoganderätt i fråga om försäkringsavtal, avseende makarnas eller endera makens liv.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Andersson, Alfred*, och herr *Hallagård* väckta motionen, nr 20, om beredande av statsunderstöd åt bonde- och småbrukarskolor.

Föredrogs och hänvisades till ett tillfälligt utskott nedannämnda motioner:
nr 21, av herr *Jonsson* m. fl., om en ingående undersökning beträffande landsbygdens bostadsstandard;
nr 22, av herr *Källman* m. fl., om åtgärder för ökad social allmänbildning och upplysningsverksamhet för kommunala förtroendemän och tjänstemän; samt
nr 23, av herr *Lindström* m. fl., om åtgärder för planläggning av det fortsatta utredningsarbetet på socialpolitikens och socialvårdens områden.

Föredrogs Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 13, med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 mars 1943 (nr 78) om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m.; och
nr 14, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 453) med vissa bestämmelser om mätning av ved och annat virke, m. m.

Propositionerna hänvisades, såvitt angick anslagsfrågor, till jordbruksutskottet samt i övrigt till behandling av lagutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 24, av herr *Herlitz*, om statsbidrag till utgivande av författningskommentarer och andra framställningar inom förvaltningsrättens område m. m.;
nr 25, av herr *Arrhén*, om rätt för värnpliktiga till fria hemresor vid tjänstledighet eller permission;
nr 26, av herr *Johansson, Lennart*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om ökning av antalet provinsialläkartjänster;
nr 27, av herr *Andersson, Karl*, m. fl., angående förstатligande av de svenska gat- och kantstensindustrierna;
nr 28, av herr *Sundelin* m. fl., angående vidgad rätt till statsbidrag för förbättring och underhåll av enskild väg;
nr 29, av herr *Bergh, Ragnar*, m. fl., angående uppförande på ordinarie stat hos skolöverstyrelsen av ett gymnastikråd och två gymnastikkonsulenter;
nr 30, av herr *Forslund* m. fl., angående lärares användande till annan tjänstgöring vid skolorna än undervisning och därmed sammanhängande uppgifter; samt
nr 31, av herr *Fahlander* m. fl., angående vissa försöksanordningar på folkskoleväsendets område.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 32, av herr *Leander* m. fl., angående viss ändring av sparbankslagen;
nr 33, av herr *Anderberg*, om pension eller understöd åt förre furiren O. Nordin;

nr 34, av herr *Anderberg*, om fyllnadspension åt vissa förutvarande befattningshavare hos nedlagda Bjärred—Lund—Harlösa järnväg; samt
nr 35, av herr *Wagnsson*, om ersättning åt F. W. S. Holmqvist och C. E. Olsson i anledning av en olyckshändelse under fälttjänstövning.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Bondeson* m. fl. väckta motionen, nr 36, angående importförbud beträffande amerikanskt fläsk.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Helgesson* m. fl. väckta motionen, nr 37, angående införande av högertrafik i riket.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herrar *Manner-skantz* och *Heiding* väckta motionen, nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till gottgörelse till fiskerinäringen för av dess utövare erlagd bensinskatt.

Föredrogs och hänvisades till ett tillfälligt utskott nedannämnda motioner:
nr 39, av herrar *Gustavson* och *Arrhén*, om åtgärder för uppgörande av riktlinjer för reglering och planläggning av bebyggelsen i Bohusläns fiskelägen;

nr 40, av herr *Sjödahl*, om avskaffande av den tvångsvisa anslutningen till de tyska församlingarna i Stockholm och Göteborg m. m.; samt

nr 41, av herr *Sandegård* och herr *Andersson, Jones Erik*, om ändrade bestämmelser för det kyrkliga kollektiväendet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Näsström* m. fl. väckta motionen, nr 42, angående utredning rörande säsongarbetslösheten inom sågverksindustrien m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Hansson* och herr *Elowsson, Nils*, väckta motionen, nr 43, angående viss ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Elowsson, Nils*, m. fl. väckta motionen, nr 44, om statsunderstöd till Balsgårds växtförädlingsanstalt.

Föredrogs och bordlades ånyo riksdagens kanslideputerades memorial nr 1.

Ordet lämnades på begäran till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Jag ber att få hemställa, att denna kammare måtte besluta att tillsätta två tillfälliga utskott, vardera bestående av åtta ledamöter och sex suppleanter.

Denna hemställan bifölls.

Herr talmannen föreslog, att kammaren måtte besluta att vid sammanträde, som komme att hållas onsdagen den 31 i denna månad, företaga val av ledamöter och suppleanter i de nu beslutade tillfälliga utskotten.

Detta förslag antogs.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 45, av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl., om rätt för sjuka personer att utan personlig inställelse utöva rösträtt vid allmänna val;

nr 46, av herr *Persson, Ivar*, och herr *Elofsson, Gustaf*, om rätt för vissa i beredskapstjänst inkallade värnpliktiga till fria hemresor vid permission eller tjänstledighet;

nr 47, av herr *Johanson, Karl Emil*, m. fl., angående viss utbildning och befordringsmöjlighet för sjukvårdsbiträden vid statens sjukhus;

nr 48, av herr *Bäckström* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till byggande av enskilda vägar;

nr 49, av herr *Leander* m. fl., angående en utredning av löneförhållandena vid vissa av telegrafverkets växelstationer;

nr 50, av herr *Svedberg* m. fl., om åtgärder för avlägsna bygders förseende med kompetenta lärarkrafter för undervisningen i folkskolan;

nr 51, av herr *Lindén* m. fl., om viss ändring av villkoren för statsbidrag till slöjdundervisningen i folkskolan;

nr 52, av herr *Lindblom* m. fl., om anslag till upptagande av en film i åt-bördsspråket;

nr 53, av herr *Jonsson* m. fl., angående utredning om en mera planmässig fördelning av industrien på olika orter och landsdelar;

nr 54, av herr *Arrhén* m. fl., angående vidgad rätt till avdrag vid beskattning av förvärvsarbetande hustrus arbetsinkomst;

nr 55, av herr *Petersson, Emil*, angående viss ändring av pensionsbestämmelserna för beställningshavare, som frivilligt överförs till arméns och marinens övergångsstater;

nr 56, av herr *Arrhén*, om införande av pensionsrätt för vissa förutvarande landsormsofficerare;

nr 57, av herr *Petersson, Emil*, och herr *Berg, Robert*, angående pensionsförbättring för vissa tvångspensionerade arbetare vid Karlskrona örlogsvärv;

nr 58, av herr *Petersson, Emil*, angående årligt understöd åt styrmannen J. Danielssons änka;

nr 59, av herr *Gillström* m. fl., om ändring av behörighetsvillkoren för ordförande, ledamot eller suppleant i arbetslöshetsnämnd;

nr 60, av herr *Hagman* m. fl., om förbättrad löneställning för vissa egna-hemsassistenter;

nr 61, av herr *Carlström* m. fl., om ökat anslag till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser;

nr 62, av herr *Johansson, Lennart*, m. fl., om ökat anslag till befrämjande i allmänhet av nötkreatursaveln;

nr 63, av herr *Hagman* m. fl., om ökat anslag till diverse åtgärder på husdjursavels område m. m.;

nr 64, av herr *Mannerskantz* m. fl., om ökat anslag till understöd åt kontrollföreningsverksamhet; samt

nr 65, av herr *Gillström* m. fl., angående utredning av frågan om slopande av domkapitel såsom instans för handläggning av ärenden rörande folkskoleväsendet.

Då alla ärenden på föredragningslistan redan blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Justerades protokollutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.40 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 19 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet den av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl. väckta motionen, nr 45, om rätt för sjuka personer att utan personlig inställelse utöva rösträtt vid allmänna val.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 46, av herr *Persson, Ivar*, och herr *Elofsson, Gustaf*, om rätt för vissa i beredskapstjänst inkallade värnpliktiga till fria hemresor vid permission eller tjänstledighet;

nr 47, av herr *Johanson, Karl Emil*, m. fl., angående viss utbildning och befordringsmöjlighet för sjukvårdsbiträden vid statens sjukhus;

nr 48, av herr *Bäckström* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till byggande av enskilda vägar;

nr 49, av herr *Leander* m. fl., angående en utredning av löneförhållandena vid vissa av telegrafverkets växelstationer;

nr 50, av herr *Svedberg* m. fl., om åtgärder för avlägsna bygders förseende med kompetenta lärarkrafter för undervisningen i folkskolan;

nr 51, av herr *Lindén* m. fl., om viss ändring av villkoren för statsbidrag till slöjdundervisningen i folkskolan;

nr 52, av herr *Lindblom* m. fl., om anslag till upptagande av en film i åtbördsspråket; samt

nr 53, av herr *Jonsson* m. fl., angående utredning om en mera planmässig fördelning av industrien på olika orter och landsdelar.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Arrhén* m. fl. väckta motionen, nr 54, angående vidgad rätt till avdrag vid beskattning av förvärvsarbetande hustrus arbetsinkomst.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 55, av herr *Petersson, Emil*, angående viss ändring av pensionsbestämmelserna för beställningshavare, som frivilligt överförs till arméns och marinens övergångsstat; samt

nr 56, av herr *Arrhén*, om införande av pensionsätt för vissa förutvarande landstormsofficerare;

nr 57, av herr *Petersson, Emil*, och herr *Berg, Robert*, angående pensionsförbättring för vissa tvångspensionerade arbetare vid Karlskrona örlogsvarv; samt
nr 58, av herr *Petersson, Emil*, angående årligt understöd åt styrmannen J. Danielssons änka.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet den av herr *Gillström* m. fl. väckta motionen, nr 59, om ändring av behörighetsvillkoren för ordförande, ledamot eller suppleant i arbetslöshetsnämnd.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:
nr 60, av herr *Hagman* m. fl., om förbättrad löneställning för vissa egna-hemsassistenter;
nr 61, av herr *Carlström* m. fl., om ökat anslag till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser;
nr 62, av herr *Johansson, Lennart*, m. fl., om ökat anslag till befrämjande i allmänhet av nötkreatursavelsn;
nr 63, av herr *Hagman* m. fl., om ökat anslag till diverse åtgärder på husdjursavelsns område m. m.; samt
nr 64, av herr *Mannerskantz* m. fl., om ökat anslag till understöd åt kontrollföreningsverksamhet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Gillström* m. fl. väckta motionen, nr 65, angående utredning av frågan om slopande av domkapitel såsom instans för handläggning av ärenden rörande folkskoleväsendet.

Föredrogs ånyo och godkändes riksdagens kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:
nr 66, av herr *Wagnsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till av-löningsstat för krigsarkivet;
nr 67, av herr *Andersson, Elon*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts fram-ställning om ökning av antalet provinsialläkartjänster;
nr 68, av fru *Svenson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om ökning av antalet provinsialläkartjänster;
nr 69, av herr *Johansson, Lennart*, m. fl., om inrättande av en befattning som biträdande länsarkitekt i Vänersborg;
nr 70, av herr *Söderdahl* och herr *Bergh, Ragnar*, angående stiftssekreterars vid domkapitlet i Visby och stiftsjägmästarens vid stiftsnämnden därstä-des lönegradsplacering;
nr 71, av fru *Svenson* och fru *Sjöström-Bengtsson*, om arvodesförhöjning för konsulenterna i husligt arbete och kvinnlig slöjd hos skolöverstyrelsen;
nr 72, av herr *Mattsson* m. fl., angående utbyggnad och effektivisering av skolskjutsverksamheten m. m.;
nr 73, av fru *Svenson* m. fl., om ändrad löneställning för statens instruktör i hemslöjd;
nr 74, av herr *Andersson, Elon*, m. fl., angående vissa ändringar i kommu-nalskattelagen m. m.;
nr 75, av herr *Elofsson, Gustaf*, och herr *Persson, Ivar*, angående vissa ändringar i arrendelagstiftningen;

nr 76, av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl., angående lagstiftning om rätt i vissa fall för innehavare av en jordbrukets å ofri mark belägen förädlingsindustri att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område;

nr 77, av herr *Mannerskantz* m. fl., om åtgärder för tillgodoseende av jordbrukets behov av yrkesmän; samt

nr 78, av herr *Forslund* m. fl., om en utredning angående befolknings- och näringsförhållanden i Sverige.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.08 förmiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 20 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 19 januari 1945.

Till justitiedepartementet hade den 19 januari 1945 från länsstyrelsen i Västernorrlands län inkommit fullmakt för chauffören Hjalmar Nilsson i Kramfors, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens första kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:

C. G. Bruno.

Justerades protokollen för den 15 och den 16 innevarande månad.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 66, av herr *Wagnsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till avlöningsstat för krigsarkivet;

nr 67, av herr *Andersson, Elon*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om ökning av antalet provinsialläkartjänster;

nr 68, av fru *Svenson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om ökning av antalet provinsialläkartjänster;

nr 69, av herr *Johansson, Lennart*, m. fl., om inrättande av en befattning som biträdande länsarkitekt i Vänersborg;

nr 70, av herr *Söderdahl* och herr *Bergh, Ragnar*, angående stiftssekretarens vid domkapitlet i Visby och stiftsjägmästarens vid stiftsnämnden därstädes lönegradsplacering;

nr 71, av fru *Svenson* och fru *Sjöström-Bengtsson*, om arvodesförhöjning för konsulenterna i husligt arbete och kvinnlig slöjd hos skolöverstyrelsen;

nr 72, av herr *Mattsson* m. fl. angående utbyggnad och effektivisering av skolskjutsverksamheten m. m.; samt

nr 73, av fru *Svenson* m. fl., om ändrad löneställning för statens instruktör i hemslöjd.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Andersson, Elon*, m. fl. väckta motionen, nr 74, angående vissa ändringar i kommunal-skattelagen m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 75, av herr *Elofsson, Gustaf*, och herr *Persson, Ivar*, angående vissa ändringar i arrendelagstiftningen; och

nr 76, av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl., angående lagstiftning om rätt i vissa fall för innehavare av en jordbrukets å ofri mark belägen förädlingsindustri att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Mannerskantz* m. fl. väckta motionen, nr 77, om åtgärder för tillgodoseende av jordbrukets behov av yrkesmän.

Föredrogs och hänvisades till ett tillfälligt utskott den av herr *Forslund* m. fl. väckta motionen, nr 78, om en utredning angående befolknings- och näringsförhållanden i Sverige.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 79, av herr *Hage*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m.;

nr 80, av herr *Carlsson, Olof*, angående expeditionsvaktens hos försäkringsrådet placering i lönegrad;

nr 81, av herr *Arrhén*, angående utökning av antalet e. o. adjunktsbefattningar vid de statliga läroverken;

nr 82, av herr *Gränebo* m. fl., om statsbidrag till skattetyngda kommuner för uppförande av vissa skollokaler;

nr 83, av herr *Nilsson, Bror*, och herr *Gustavson*, angående utredning om överförande av nöjesskatten till en statens kulturfond;

nr 84, av herr *Hage*, om viss ändring i förordningen angående understöd av skatteutjämningsmedel åt synnerligt skattetyngda kommuner;

nr 85, av herrar *Myrdal* och *Strand*, angående en utökad offentlig redovisning av företagens ekonomiska förhållanden;

nr 86, av herr *Arrhén* och friherre *Beck-Friis*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till lantbruksakademien;

nr 87, av herr *Nilsson, Bror*, m. fl., om ökat anslag till ersättning åt egna-hemsombuden;

nr 88, av herr *Hagman* och herr *Nilsson, Bror*, om ökat anslag till bidrag till uppförande av siloanläggningar; samt

nr 89, av herrar *Wahlmark* och *Strand*, angående gårdskarlarnas vid lantbrukshögskolan placering i lönegrad.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.07 förmiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 22 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 16, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 11 juli 1919 (nr 406) angående försäljning av pilsnerdricka;
nr 20, angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond; och
nr 21, angående ändringar i bestämmelserna rörande rekreationsresor mot nedsatt avgift för viss personal i övre Norrland.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet herr *Hages* motion, nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:
nr 80, av herr *Carlsson, Olof*, angående expeditionsvaktens hos försäkringsrådet placering i lönegrad;
nr 81, av herr *Arrhén*, angående utökning av antalet e. o. adjunksbefattningar vid de statliga läroverken; samt
nr 82, av herr *Gränebo* m. fl., om statsbidrag till skattetyngda kommuner för uppförande av vissa skollokaler.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:
nr 83, av herr *Nilsson, Bror*, och herr *Gustavson*, angående utredning om överförande av nöjesskatten till en statens kulturfond; och
nr 84, av herr *Hage*, om viss ändring i förordningen angående understöd av skatteutjämningsmedel åt synnerligt skattetyngda kommuner.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herrar *Myrdal* och *Strand* väckta motionen, nr 85, angående en utökad offentlig redovisning av företagens ekonomiska förhållanden.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:
nr 86, av herr *Arrhén* och friherre *Beck-Friis*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till lantbruksakademien;
nr 87, av herr *Nilsson, Bror*, m. fl., om ökat anslag till ersättning åt egna-hemsombuden;

nr 88, av herr *Hagman* och herr *Nilsson, Bror*, om ökat anslag till bidrag till uppförande av siloanläggningar; samt
nr 89, av herrar *Wahlmark* och *Strand*, angående gårdskarlarnas vid lantbrukshögskolan placering i lönegrad.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 16, 20 och 21.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 90, av herr *Bergh, Ragnar*, m. fl., om anslag till inrättande av en musikår vid Luleå luftvärnsår;

nr 91, av herr *Wistrand* m. fl., om anslag till stipendier åt elever vid godkända sjuksköterskeskolor;

nr 92, av herr *Persson, Ivar*, m. fl. om viss ändring av bestämmelserna rörande statsbidrag till lindring i sjukvårdskostnaderna för mindre bemedlade patienter på landsbygden;

nr 93, av friherre *De Geer* m. fl., om ökat anslag till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna;

nr 94, av herr *Wagnsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om inrättande av en kamrerarbefattning hos skolöverstyrelsen;

nr 95, av herr *Wagnsson* m. fl., om anslag till en kurs för utbildning av lärare för hörselsvaga barn;

nr 96, av herr *Holmberg*, om ändrade bestämmelser rörande anslag till lokaler för skolbarnsbespisning i folkskolorna;

nr 97, av herr *Holmberg*, om vissa åtgärder till främjande av tekniskt-vetenskaplig forskning;

nr 98, av herr *Bergh, Ragnar*, m. fl., om vissa åtgärder för utbyggande av en metallurgisk storindustri i Norrbotten;

nr 99, av herr *Grym* och herr *Bergh, Ragnar*, angående ändring av bestämmelserna i § 46 kommunalskattelagen om avdrag av periodiskt understöd;

nr 100, av herr *Holmberg*, angående viss ändring av lagen om expropriation;

nr 101, av herr *Holmberg*, om ändrade bestämmelser rörande utomäktenskapliga barns arvsrätt m. m.;

nr 102, av herr *Carlström*, om ökat anslag till nötboskapsavelns befrämjande: understöd åt kontrollföreningsverksamhet;

nr 103, av herr *Carlström* m. fl., om ökat anslag till bidrag till ladugårdsförbättringar;

nr 104, av herr *Nilsson, Bror*, m. fl., om anslag till bidrag till särskilda utbildningskurser för fjäderfäskötare m. m.;

nr 105, av herr *Gustavson* m. fl., om en skyndsam utredning av fiskets efterkrigsproblem;

nr 106, av herr *Hage*, angående viss ändring beträffande formuleringen av författningar, som införs i svensk författningssamling; samt

nr 107, av friherre *De Geer* m. fl., om åtgärder till förenkling och rationalisering av den statliga förvaltningen.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.06 förmiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.
